

Den Haag

► Onderzoeksrapport

DSO/Programmamanagement, Strategie en Onderzoek

BINNENSTADSMONITOR 2018

Tussentijdse actualisatie

COLOFON

Uitgave

Gemeente Den Haag

DSO / Programmamanagement, Strategie en Onderzoek

December 2018

Inlichtingen

DSO / Programmamanagement, Strategie en Onderzoek

Carla Rothuizen (070 35 34874 / Carla.Rothuizen@denhaag.nl)

De Dienst Stedelijke Ontwikkeling aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid inzake het gebruik en toepassing van de gepresenteerde gegevens. Afwijkingen in absolute aantallen en % kunnen worden veroorzaakt door afronden. Bij gebruik van cijfers is bronvermelding verplicht.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
Samenvatting	7
1 Woningen en bewoners	13
1.1 Samenvatting	13
1.2 Woningvoorraad	14
1.3 Bevolkingsontwikkeling	16
1.4 Woonimago	18
2 Mobiliteit en parkeren	21
2.1 Samenvatting	21
2.2 Bereikbaarheid	22
2.3 Parkeren van fiets en auto	24
3 Bezoek aan de binnenstad	29
3.1 Samenvatting	29
3.2 Profiel en herkomst	30
3.3 Bezoeken, bestedingen en omzet	32
3.4 Drukbeeld	42
3.5 Meerdaags bezoek	43
4 Ruimtelijke kwaliteit en leef- en verblijfskwaliteit	45
4.1 Samenvatting	45
4.2 Openbare ruimte	46
4.3 Investerings	48
4.4 Veiligheid	48
4.5 Subjectieve gevoelens	49
5 Functies en diversiteit	51
5.1 Samenvatting	51
5.2 Diversiteit in banen	51
5.3 Winkels	53
5.4 Horeca	57
5.5 Cultuur en evenementen	58
6 Imago en bekendheid	60
6.1 Samenvatting	60
6.2 Imago en bekendheid	61
6.3 Waardering	64
6.4 Sfeergebieden	67
I Bijlage Telmethoden	71

INLEIDING

In 2011 is het Binnenstadsplan 2010-2020 vastgesteld. Om dit plan te verwezenlijken wordt vierjaarlijks een Uitvoeringconvenant Binnenstad gesloten tussen gemeenten en private partijen in de binnenstad (Kamer van Koophandel en Stichting Binnenstad Den Haag). Tussentijds worden de resultaten van de acties uit dat convenant in beeld gebracht. Hiertoe wordt jaarlijks een voortgangsrapportage opgesteld. Op deze manier ontstaat een driedeling op strategisch (Binnenstadsplan), tactisch (Uitvoeringsconvenant) en uitvoerend (activiteitenoverzicht) niveau, met een uiteindelijke horizon van 10 jaar. De regie en coördinatie van de publiek-private samenwerking rondom de uitvoering van het Binnenstadsplan is in handen van Bureau Binnenstad Den Haag. De Dienst Stedelijke Ontwikkeling/PSO monitort de mate waarin de doelstellingen en ambities worden bereikt.

In 2018 wordt een beperkte tussentijdse actualisatie gemaakt. Hierbij worden niet alle onderdelen geactualiseerd, alleen de onderdelen die direct beschikbaar zijn.

Uitgangspunt is de missie zoals deze in het Binnenstadsplan Den Haag 2010-2020; Naar een complete Binnenstad! wordt neergezet.

Missie:

“Dankzij een krachtige en integrale aanpak, waarbij de typisch Haagse signatuur leidraad is, wonen, werken, winkelen en recreëren in 2020 aanzienlijk meer mensen in de binnenstad van Den Haag”

Uit de voorgestelde missie vloeien zes kwalitatieve ambities voor de binnenstad voort.

- IDENTITEIT: de binnenstad als identiteitsdrager voor de stad en haar typisch Haagse karakteristieken
- IDENTITEIT: Den Haag internationale stad met de bijbehorende dienstverlening en bijbehorend serviceniveau
- FUNCTIE: de binnenstad is het culturele hart van Den Haag. Er wordt gestreefd naar meer activiteiten in de openbare ruimte en samenhang tussen culturele voorzieningen en het gebied er omheen.
- FUNCTIE: Den Haag als winkeltop in Nederland door versterking van de winkelfunctie, van de sfeergebieden, door verbetering van de omgeving Grote Marktstraat en het ontwikkelen van nieuwe concepten.

- GEVOEL: de binnenstad als huiskamer voor bewoners en bezoekers door versterking van de woonfunctie met aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit.
- GEVOEL: de binnenstad als 'must see' bestemming. Den Haag streeft naar een betere positie voor de korte verblijfsrecreatie.

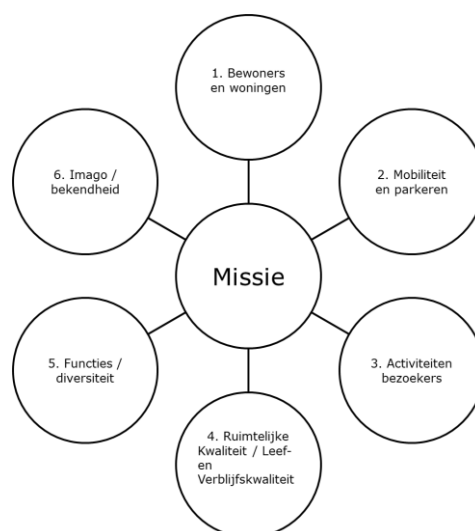
In het Binnenstadsplan is een aantal kwantitatieve groeidoelstellingen tot 2020 geformuleerd en vervolgens in het Uitvoeringsconvenant bekrachtigd:

- Een toename van het aantal bewoners met 2.500 tot 20.000 in wijk 28 Centrum
- Een toename van het aantal bezoekers tot 37,5 miljoen in 2020 (later aangepast naar 33,5 miljoen in 2018), een toename van 15%.
- Een toename van de verblijfsduur van de bezoekers van buiten de stad met 10% tot 77 minuten gemiddeld.
- Een toename van de bestedingen per bezoek(er) van €39,- met 10%.
- Een toename van het aantal overnachtingen in Den Haag met 10% tot 1,3 miljoen.
- Een toename van de waardering van de Haagse bevolking voor de binnenstad van de huidige 6,9 naar een 7,5 in 2020.
- Een toename van de bekendheid van de Haagse binnenstad, op lokaal, regionaal en landelijk niveau.
- Toetreden tot de top 5 van meest gastvrije (binnen)steden.

Deze kwantitatieve ambities zijn onderwerp van deze monitor. Of de kwalitatieve ambities in 2020 gehaald worden zal pas dan blijken naar aanleiding van de gemeten ontwikkelingen in de binnenstad.

De in het Binnenstadsplan 2010-2020 genoemde doelstellingen zijn onderdeel van verschillende factoren en ontwikkelingen die een rol spelen bij de realisatie van de missie.

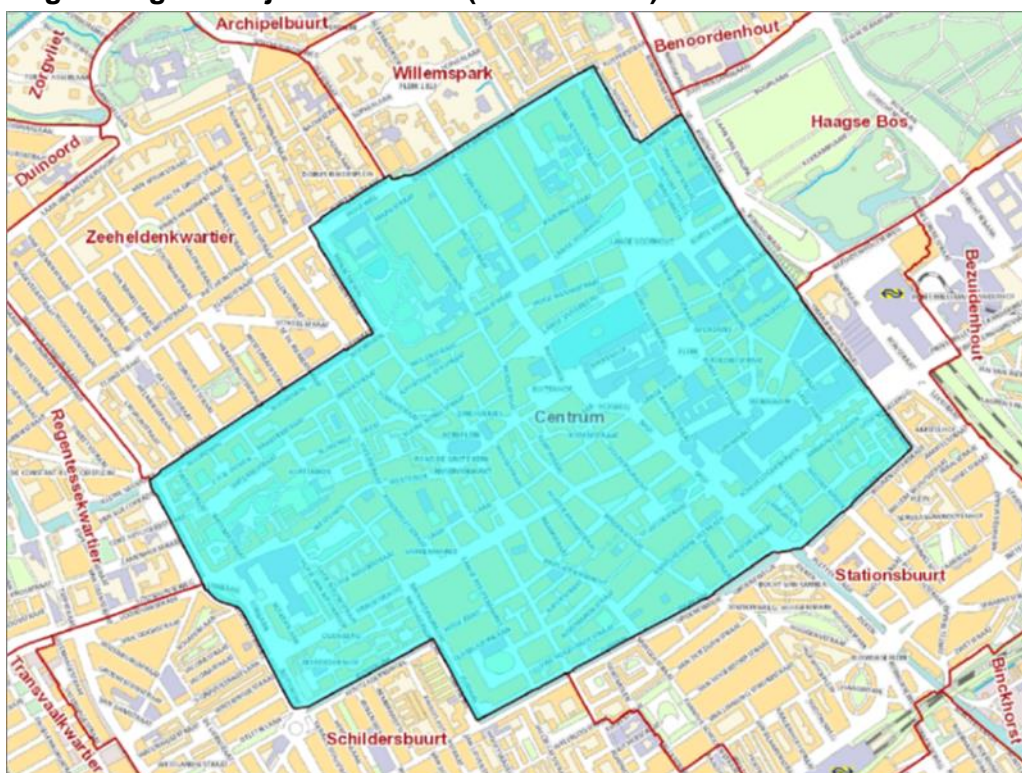
Deze factoren zijn hier grafisch weergegeven.

Voor de verschillende factoren die van invloed zijn op de kwaliteit van wonen, werken, winkelen en recreëren in de binnenstad zijn indicatoren vastgesteld. Uitgangspunt hierbij is dat de verschillende indicatoren iets zeggen over de zes genoemde factoren die van invloed zijn op de kwaliteit van de binnenstad. Het onderlinge belang en de wisselwerking van de verschillende indicatoren en factoren is overigens lastig aan te geven.

In deze monitor wordt op basis van de ontwikkeling van de verschillende indicatoren een oordeel worden gegeven over de ontwikkeling van de zes factoren. Hierbij gaan wij in eerste instantie uit van bestaande informatie. De monitor beperkt zich tot ontwikkelingen in wijk 28; Centrum.

Figuur 0 Begrenzing van wijk 28 Centrum (=binnenstad)

Bron: PSO

SAMENVATTING

Elke twee jaar wordt de Binnenstadsmonitor geactualiseerd. Tussentijds worden een aantal direct beschikbare onderdelen geactualiseerd. In deze rapportage is waar mogelijk de stand van zaken op 1-1-2018 weergegeven maar voor veel bronnen zijn de meest recente cijfers van 1-1-2016.

Het streven is dat de doelstellingen in 2020 op alle fronten zijn gehaald. Naast beïnvloedbare lokale omstandigheden (effect van beleid en acties, publiek en privaat) speelt ook de landelijke context (economische ontwikkelingen) mee. In de onderstaande figuren geeft donkergroen aan dat het doel naar alle verwachting in 2020 zonder problemen wordt gehaald (dat we goed op schema liggen), geel/groen betekent dat we op de goede weg zijn maar dat er nog wel werk te doen is en geel betekent dat de prestatie zich in een ongewenste richting ontwikkelt. Wanneer het doel gehaald is kleurt hij donkergroen met een ster (streven 2020).

doel 2020 wordt niet gehaald, ongewenste ontwikkeling	doel 2020 wordt niet gehaald maar ontwikkeling gaat wel in de goede richting	doel 2020 zal gehaald worden bij huidige ontwikkeling	 doel 2020 is gehaald
---	--	---	---

Missie

Voor het streefcijfer bezoekers is de doelstelling in het Uitvoeringsconvenant 2014-2018 naar beneden bijgesteld tot 33,5 miljoen voor 2018. De doelstelling voor 2020 blijft ongewijzigd op 37,5 mln. Deze doelstelling is nog niet gehaald en het ziet er naar uit dat dit ook de komende jaren niet gehaald zal worden. Dit kan echter te maken hebben met de nieuwe telmethode die we vanaf 2017 hanteren. Deze telmethode gaat uit van realtime meten 24/7 uur in plaats van één meetmoment per jaar dat opgehoogd wordt tot een jaartotaal (met alle onzuiverheden van dien). Het startcijfer van ca. 32-33 miljoen bezoeken per jaar in 2009 was gebaseerd op deze verouderde ophoog methode. Inmiddels heeft voortschrijdend inzicht geleid tot de overtuiging dat 33 miljoen een veel te hoog uitgangspunt was. Vermoedelijk lag het werkelijke aantal bezoeken aan het Kernwinkelgebied in 2010 rond de 17 miljoen. Voor meer informatie over de telmethodebreuk zie bijlage I. Het totale centrumgebied is iets groter dan het Kernwinkelgebied waardoor het totaal aantal bezoeken in 2010 ook iets hoger zou moeten uitkomen dan 17 miljoen. De doelstelling zoals die oorspronkelijk is geformuleerd is te vertalen als een groei van 15% in 2020. Deze doelstelling kunnen we ook met de nieuwe telmethode monitoren. Deze doelstelling is inmiddels al wel gehaald. Voor de doelstelling 'meer recreëren' is geen absoluut streefaantal bepaald. De doelstelling hiervoor is alleen een toename ten opzichte van 2010. Dit is in 2014 gehaald. De ongewenste ontwikkeling in 2012 en 2013 was het gevolg van de

sluiting en verbouwing van het Mauritshuis. Voor 2017 zijn de cijfers incompleet maar de verwachting is positief.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Streefwaarden 2020
Meer wonen	17.200	17.200	17.600	18.000	18.000	18.200	18.700	19.200	19.700	20.000
Meer werken	43.500	43.300	43.000	42.500	41.700	42.000	42.200	44.000	45.100	45.700
Meer bezoekers (bezoekers * min) Startcijfer 2009 (oude methode)	32-33	28-30	n.b.	27-30	30-32	30-33	33-35	n.b.	n.b.	33,5 in 2018 37,5 in 2020
Meer bezoekers (bezoekers * min) Startcijfer 2010 (Kernwinkelgebied) nieuwe telmethode	17	n.b.	n.b.	23%	28%	8%	54%	61%	n.b.	15% groei tov 2010
Meer recreëren (bezoekers musea en podia)	890.000	975.000	602.000	681.000	1.070.000	1.212.000	1.092.000	750.000 (alleen musea)	n.b.	Toename

Het aantal inwoners en banen in de binnenstad ontwikkelt zich gunstig en het ziet er naar uit dat de hoge streefcijfers in 2020 gehaald worden binnen de wijk Centrum.

Doelstellingen

De meeste ontwikkelingen gaan de goede kant op. Niet voor alle doelstellingen is jaarlijks nieuwe informatie beschikbaar. Daarom is ervoor gekozen om de doelstelling 'toename van de verblijfsduur van bezoekers van buiten de stad met 10%' te vervangen door de doelstelling 'gemiddelde verblijfsduur van bezoekers aan de binnenstad'. Deze laatste is vanaf 2012 jaarlijks beschikbaar.

Ook de bestedingen en de bekendheid van de binnenstad zijn alleen met grotere tussenpozen bekend. In 2016 zijn deze cijfers geactualiseerd. De volgende actualisatie wordt in 2019 verwacht.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Streefwaarden 2020
Een toename van het aantal bewoners met 2.500 tot 20.000 in wijk 28 Centrum	17.245	17.222	17.596	18.022	18.009	18.188	18.737	19.215	19.728	20.000
Een toename van het aantal bezoeken tot 33,5 miljoen in 2018	32-33	28-30	n.b.	27-30	30-32	30-33	33-35	n.b.	n.b.	33,5 in 2018 37,5 in 2020
Meer bezoekers (bezoekers * mln) Startcijfer 2010 (Kernwinkelgebied) nieuwe telmethode	17 mln	n.b.	n.b.	23%	28%	8%	54%	61%	n.b.	15% groei tov 2010 (ca. 22 mln)
Een toename van de verblijfsduur van de bezoekers van buiten de stad met 10%. Dit is geoperationaliseerd als de gemiddelde verblijfsduur van bezoekers binnenstad			70 min.	66 min.	70 min.	70 min.	79 min.	85 min.	n.b.	77 min.
Een toename van de bestedingen in Den Haag excl. Strand met 10%.	€ 2,5 mld	n.b.	€ 2,65 mld	n.b.	n.b.	n.b.	€ 2,6 mld	n.b.	n.b.	€ 2,7 mld
Een toename van het aantal overnachtingen in Den Haag met 10%.	1,19 mln	1,18 mln	1,24 mln	1,31 mln	1,38 mln	1,48 mln	1,59 mln	1,7 mln	n.b.	1,31 mln
Een toename van de waardering van de Haagse bevolking voor de binnenstad van de 6,9 in 2010 naar een 7,5 in 2020.	6,9	6,9	6,9	6,9	7,0	7,3	7,1	7,1	n.b.	7,5
Beoordeling van de burger over bereikbaarheid met fiets, OV, auto mag niet verslechteren	Fiets 7,6 OV 7,7 Auto 4,6	7,7 8,0 4,6	7,7 7,9 4,8	7,6 7,8 5,0	7,9 8,1 4,9	7,9 8,3 4,8	7,6 8,0 5,1	7,6 7,9 5,1	n.b.	Minimaal gelijk aan 2010
Beoordeling van de burger over parkeren mag niet verslechteren	5,8	5,6	5,8	5,7	5,8	5,8	5,6	5,4	n.b.	Minimaal gelijk aan 2010
Een toename van de bekendheid van de Haagse binnenstad, op lokaal, regionaal en landelijk niveau (bekendheid van Den Haag bij inwoners overig Nederland)			19%	n.b.	n.b.	n.b.	20%	n.b.	n.b.	toename

Verschillende doelstellingen zijn reeds gehaald. Dit geldt voor de verblijfsduur, het aantal overnachtingen en de bekendheid van Den Haag. De voor 2018 gewenste

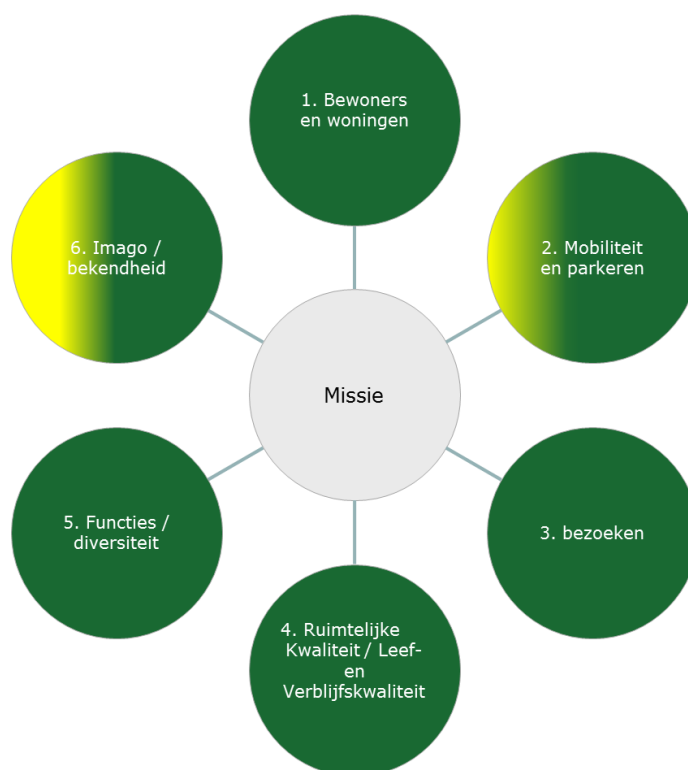
33,5 miljoen bezoeken aan de binnenstad wordt in 2017 niet gehaald. Maar zoals al eerder aangegeven zijn deze uitgangsaantallen nog gebaseerd op verouderde bezoekaantallen. De 15% groei in de bezoekaantallen is wel gehaald. Overigens is de verwachting dat deze groei volgend jaar weer zal afnemen tot ongeveer het niveau van 2016.

Het aantal inwoners is qua ontwikkeling op de goede weg en ook de bestedingen in Den Haag gaan de gewenste kant op.

Het beeld dat uit het bovenstaande overzicht blijkt is dat Den Haag goed op weg is om haar doelstellingen te halen.

Factoren

Verschillende factoren en ontwikkelingen spelen een rol bij de realisatie van de missie en de doelstellingen in het Binnenstadsplan 2010-2020. Deze factoren zijn hier grafisch weergegeven en worden vervolgens nader besproken.

Deze figuur leidt tot de conclusie dat de meeste factoren die van belang zijn voor het behalen van de missie zich goed ontwikkelen, namelijk van geel naar groen.

- De woningvoorraad in de wijk Centrum is sinds 2010 met meer dan 1100 woningen toegenomen. Het aantal inwoners is toegenomen met bijna 2500. Het onderdeel 'bewoners en wonen' ontwikkelt zich daarmee in de gewenste richting. Wel is er sprake van 'vergroening en vergrijzing' in de binnenstad (wijk Centrum).

Dat betekent dat er relatief steeds meer jongeren en steeds meer ouderen komen. De tussengroep die het inkomen moet verdienen en die we vanuit het beleid graag in de binnenstad willen hebben, wordt naar verhouding kleiner. Het is nog niet duidelijk welk effect dit zal hebben op het gemiddelde inkomen in Centrum. Het woonimago is de wijk Centrum laat geen eenduidig beeld zien.

- De bereikbaarheid met OV en fiets wordt positief gewaardeerd door de Hagenaars maar de bereikbaarheid met de auto scoort een onvoldoende. Fietsparkeren en de stallingsmogelijkheden voor de fiets scoren ruim voldoende maar voor het parkeren van de auto is nog ruimte voor verbetering. Vooral de parkeertarieven worden minder gunstig beoordeeld zowel door Hagenaars als bezoekers en dit is ook een reden voor mensen van buiten de stad om niet naar Den Haag te komen. De Haagse parkeertarieven zijn zeker niet de hoogste in de Randstad.

Naast de waardering van de bezoeker is het ook wenselijk te kijken naar de feitelijke ontwikkeling van het aantal stallingen en parkeergarages. Omdat het aantal autoparkerplaatsen groot is in en rond de binnenstad lijkt de lage waardering voor het autoparkeren vooral een imagoprobleem. Dat brengt het algemeen oordeel over mobiliteit en parkeren op geel/groen. Wanneer het oordeel van de Hagenaars en bezoekers over de autobereikbaarheid en parkeermogelijkheden verbetert kan het algemeen oordeel verschuiven naar groen. 'Mobiliteit en parkeren' gaat weliswaar de goede kant op maar is er nog niet.

- Met de ontwikkeling van het aantal 'bezoeken' in de binnenstad gaat het goed. Na een dip in 2011 en 2013 laten de jaren 2014 en 2015 een stabilisering zien van het bezoekaantal rond de 30-33 miljoen bezoeken per jaar. In 2016 heeft het aantal bezoeken aan de binnenstad zich verder ontwikkeld in positieve richting. In 2017 is een nieuwe telmethode toegepast waardoor de totalen wat lager uitkomen en directe vergelijking lastig is. Wel is de procentuele gewenste groei al gehaald. In de binnenstad verschuiven de bezoekersstromen richting het zuidoosten, waarbij de verwachting is dat in de Grote Marktstraat de bezoekaantallen verder zullen toenemen.

Bezoekers van de binnenstad zijn veelal onder de 55 jaar en meer dan gemiddeld hoger en middelbaar opgeleid. Ook zijn zij relatief welgesteld. Meer dan de helft van de bezoeken worden door Hagenaars afgelegd.

Verdeeld over het jaar kunnen we zeggen dat het tweede kwartaal het drukst is en dat de donderdag, vrijdag en zaterdag in het algemeen de drukste dagen zijn. In 2017 was de donderdag de drukste dag van de week, met name tussen 13:00 en 18:30 uur.

Bestedingen in de binnenstad zijn iets toegenomen en ook de verblijfstijd is verder gestegen tot 85 minuten.

Het meerdaags bezoek is niet gestegen maar de duur van het bezoek wel. Ook het aantal overnachtingen in hotels neemt toe.

- De openbare ruimte wordt door de Hagenaar steeds beter gewaardeerd. Dit geldt zowel voor het onderhoud als de inrichting. Sinds 2010 is er meer dan 600 miljoen euro geïnvesteerd in de wijk Centrum.
In de wijk Centrum is de feitelijke criminaliteit de laatste jaren afgenomen. Ook de beleving hiervan is inmiddels verbeterd. Dit geldt ook voor de sociale cohesie in stadsdeel Centrum.
- ‘Diversiteit’ in het centrum ontwikkelt zich goed. In 2010 kende de wijk Centrum bijna 43.500 banen, vooral bij de (rijks)overheid. Inmiddels is dat aantal toegenomen tot ruim 45.000.
Het aantal winkels is de afgelopen jaren wat afgenomen en ook het winkelvloeroppervlak had de afgelopen jaren te maken met een forse dip als gevolg van alle her- en verbouwingen. Inmiddels is het winkelvloeroppervlak weer aan het toenemen, met name in mode & luxe. Het marktaandeel is vooral toegenomen in het lage segment. De filialisering neemt toe. De leegstand in de detailhandel is in 2017 verder afgenomen.
In de horeca is er sprake van groei in fastfood en bij hotels. Bezoek aan musea, bioscopen en evenementen is gestegen en bezoek aan podia is het laatst bekende jaar weer iets toegenomen. De diversiteit aan functies in de binnenstad is onverminderd groot.
- Over het imago van de Haagse *binnenstad* zijn geen gegevens. Wel zijn er onderzoeken naar het imago van *de stad* Den Haag. Den Haag is bekend als regeringsstad en stad aan zee maar begrippen als multicultureel, internationaal, koninklijk, historisch, gezellig en levendig worden ook vaak genoemd. Als reden voor bezoek blijven winkelen, uitgaan en strand belangrijk. Toch vindt de Nederlandse bevolking Den Haag steeds minder een winkelstad of festivalstad. Het imago op dit punt blijft achter.
Het beeld dat de Nederlander van Den Haag heeft wordt wel iets positiever, vooral wanneer de bekendheid met de stad toeneemt.
Ook de waardering van de Hagenaar over de binnenstad neemt toe. De herkenning van de verschillende sfeergebieden wordt groter. Winkel Kern, Historische Kern en Hofkwartier worden het vaakst bezocht.
- De omzet in de binnenstad (wijk Centrum) is de afgelopen jaren toegenomen voor de detailhandel en de horeca. Vooral na 2013 is er sprake van een sterke groei van de horeca. De omzet in de detailhandel is ook toegenomen maar minder sterk.

Conclusie

De Haagse binnenstad ontwikkelt zich grotendeels naar wens. De meeste indicatoren wijzen op een groei in de juiste richting. Het aantal inwoners en woningen ontwikkelt zich positief, de bereikbaarheid wordt ruim voldoende gewaardeerd, het aantal banen stijgt en de verblijfsduur neemt toe. De openbare ruimte ziet er steeds beter uit en de criminaliteit neemt af. Ook de omzet ontwikkelt

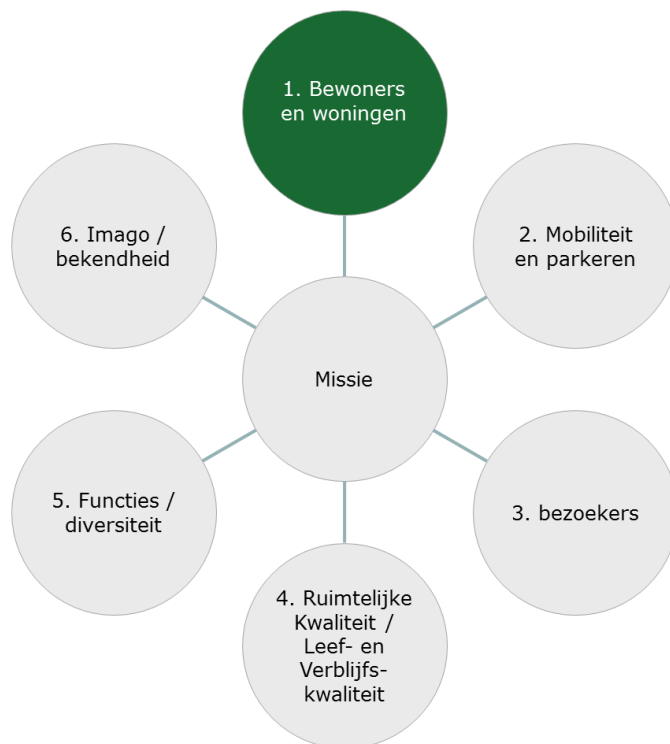
zich positief. Allemaal gunstige ontwikkelingen. Sommige doelstellingen zijn inmiddels gehaald.

Daar staat tegenover dat er ook een paar minder positieve ontwikkelingen gaande zijn. Het parkeren van de auto wordt door veel bezoekers onvoldoende gewaardeerd ondanks het feit dat er meer dan 7000 parkeerplaatsen in en rond de binnenstad beschikbaar zijn. Het imago van parkeren is hierdoor minder gunstig dan op basis van de feiten te verwachten is. Ook de prijs vindt men hoog. Het imago van Den Haag als winkelstad en als cultuur/evenementenstad loopt steeds verder achteruit terwijl dit belangrijke pull-factoren zijn voor potentiële bezoekers.

1 WONINGEN EN BEWONERS

1.1 SAMENVATTING

De doelstelling 20.000 inwoners in 2020 in de wijk Centrum zal op basis van de huidige stand van zaken vrijwel gehaald worden

Het aantal woningen in de wijk Centrum is op 1 januari 2018 toegenomen tot 12.429¹. Om in 2020 ca. 20.000 inwoners te kunnen huisvesten zijn, met de huidige gemiddelde woningbezetting, ongeveer 13.000 woningen nodig. Dit betekent dat er inmiddels bijna voldoende woningen zijn toegevoegd in de wijk Centrum om ca. 20.000 inwoners te kunnen huisvesten en dat de ontwikkeling op schema ligt. Het aantal inwoners per 1-1-2018 in de wijk Centrum was 19.728. Dit zijn er nog geen 20.000 maar het gaat de goede richting op.

De samenstelling van de bewoners van Centrum is een ander verhaal. De wens is om jongere huishoudens, en huishoudens met hogere inkomens aan te trekken. De realiteit laat zien dat met name de groep ouderen sterk toeneemt. Het gemiddeld besteedbaar inkomen lijkt wel toe te nemen maar de reeks met inkomensgegevens is nog te kort om hierover duidelijke uitspraken te kunnen doen en de verwachting is dat met het toenemen van het aandeel ouderen het inkomen weer zal afnemen.

¹ Conform de BAG (Basisregistratie Adressen en Gebouwen)

Daar staat tegenover dat de gewenste inwonersgroepen wel in de nieuwbouw direct rond het centrum terecht komen. Omdat ook deze bewoners vooral op de binnenstad georiënteerd zullen zijn, wordt het behalen van de doelstelling op groen gezet.

1.2 WONINGVOORRAAD

Doelstelling aantal woningen lijkt te worden gehaald

In 2018 heeft Centrum 12.429 woningen (volgens de BAG). In de afgelopen jaren (sinds 2010) zijn er in Centrum ruim 1100 woningen opgeleverd. Met name vanaf 2015 zijn er veel woningen bijgekomen. In directe omgeving (Huygenspark, Rivierenbuurt-Zuid en Rivierenbuurt-Noord) zijn in deze periode ook nog eens bijna 1700 woningen opgeleverd.

De buurten Huygenspark, Rivierenbuurt-Zuid en Rivierenbuurt-Noord liggen direct rondom Centrum en hun inwoners zullen naar verwachting grotendeels georiënteerd zijn op de binnenstad.

Tabel 1.1 Toename van de woningvoorraad in Centrum en directe omgeving

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 (tot nov)	Per saldo 2010-2017
Wijk 28: Centrum	21	287	9	28	34	264	392	116	67	1.151
Buurt 18: Huygenspark	16	0	-15	390	9	7	173	481	1	1.061
Buurt 62: Rivierenbuurt-Zuid	0	19	9	8	3	22	13	13	1	87
Buurt 63: Rivierenbuurt-Noord	141	86	90	53	30	93	18	14	1	525
Totaal per jaar	178	392	93	479	76	386	596	624	70	2.894

Bron: DHIC/CBS/DSO

De woningvoorraad in Centrum bestaat vooral uit flats/appartementen en bovenwoningen. Naar verhouding vond de grootste groei plaats bij benedenwoningen. In de drie buurten rond Centrum komen vooral veel flats voor en in mindere mate bovenwoningen en portiekwoningen.

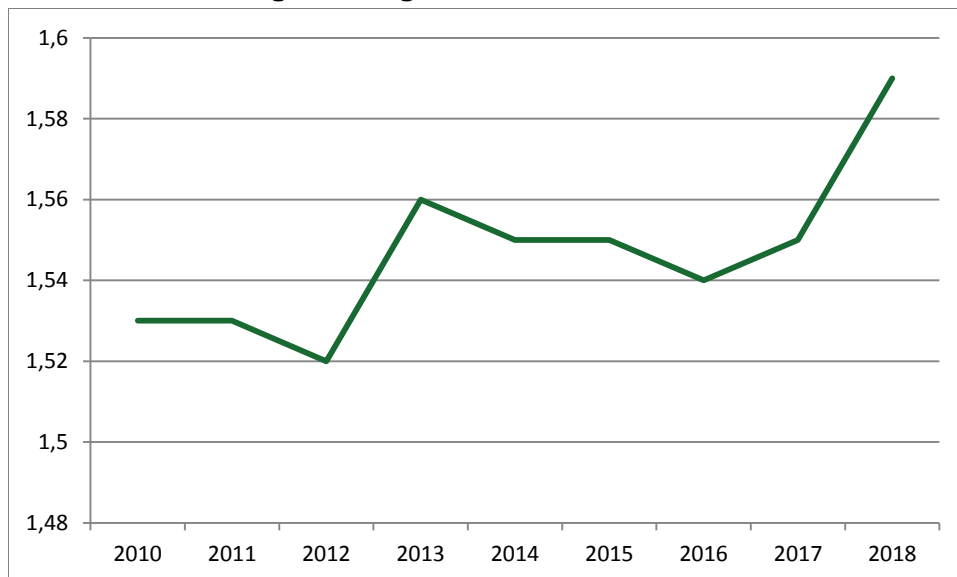
Tabel 1.2 Woningvoorraad naar type in Centrum

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Index 2010=100
Benedenwoning	415	432	450	413	504	522	550	570	603	145
Bovenwoning	3.166	3.180	3.272	3.151	3.031	3.070	3.144	3.183	3.245	102
Maisonette	1.076	1.075	1.075	1.075	1.038	1.039	1.044	1.044	1.038	96
Flat	4.550	4.571	4.762	4.695	4.901	4.974	5.098	5.283	5.494	121
Portiekwoning	527	530	535	525	380	380	401	381	382	72
Eengezinshoekwoning	100	98	97	96	105	105	107	107	111	111
Eengezinstussenwoning	750	758	758	731	759	770	777	779	784	105
Vrijstaande woning	0	0	0	1	0	0	0	0	1	
Twee-onder-een-kap woning	0	1	1	1	4	6	6	6	6	
Overige woning	109	107	104	315	343	300	311	319	311	285
Totaal	10.693	10.752	11.054	11.003	11.065	11.166	11.438	11.672	11.975	112

Bron: DHIC/OZB

De gemiddelde woningbezetting fluctueert iets van jaar op jaar maar ligt met 1,59 in 2018 ruim onder de 2,08 van Den Haag totaal.

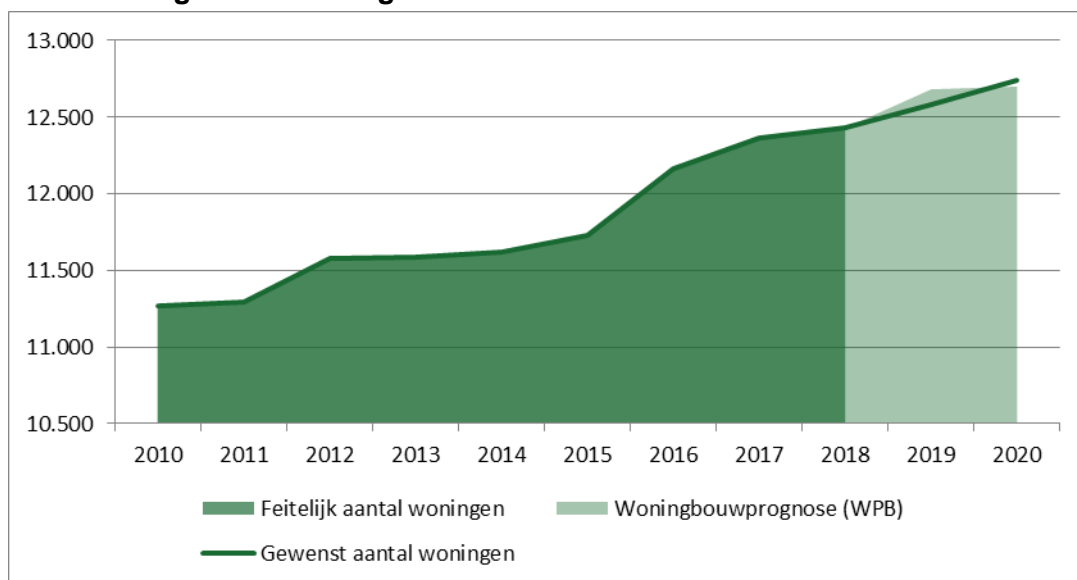
Figuur 1.1 Gemiddelde woningbezetting Centrum

Bron: DHIC/CBS

Om de gewenste 20.000 inwoners in Centrum te halen zijn er met de verwachte gemiddelde woningbezetting nog ca. 310 woningen nodig in de periode 2018-2020. Volgens de prognose wordt dat aantal vrijwel gehaald en zullen er in 2020 zo'n 12.700 woningen zijn in Centrum. Dat zijn er bijna voldoende om 20.000 inwoners te kunnen huisvesten. Het totaal aantal woningen dat nodig is voor 20.000 inwoners in 2020 is 12.739.

Figuur 1.2 Ontwikkeling aantal woningen in Centrum

Bron: DHIC/GDH/DSO, PSO Bevolkingsprognose 2018 (WBP) Den Haag

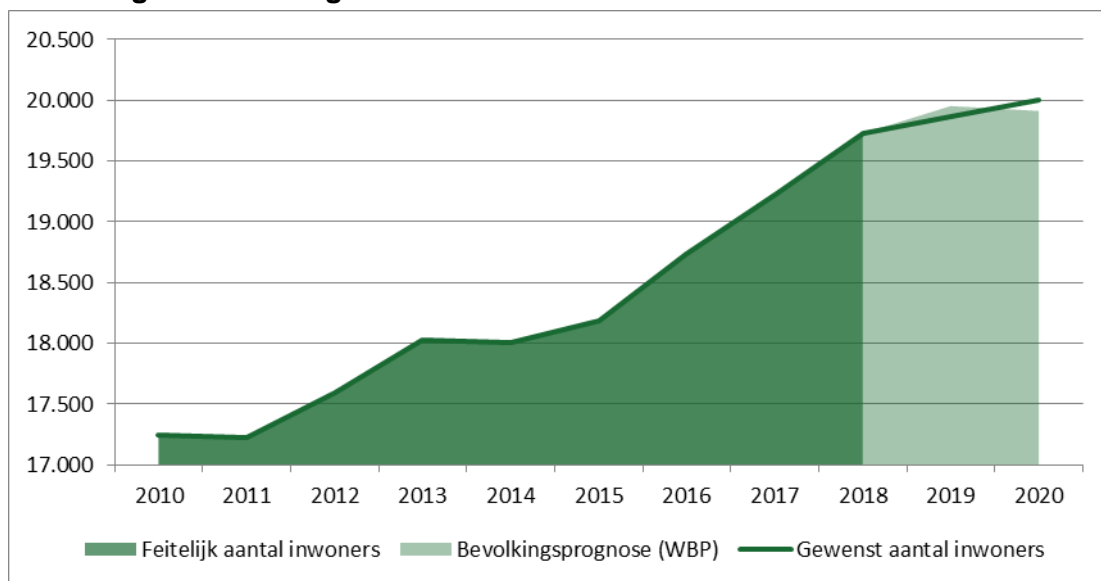

1.3 BEVOLKINGSONTWIKKELING

Doelstelling bevolkingsaantal lijkt te worden gehaald, samenstelling minder naar wens

Per 1 januari 2018 zijn er 19.728 inwoners in Centrum. In navolging van de oplevering van de woningen, zijn ook de nieuwe inwoners vooral in het laatste jaren in de wijk komen wonen. De bevolkingsprognose voor 2020 komt met 19.913 net iets onder de 20.000 inwoners uit waarmee de doelstelling naar verwachting zo goed als gehaald wordt.

Figuur 1.3 Bevolkingsontwikkeling in Centrum

Bron: DHIC/GDH/DSO, PSO Bevolkingsprognose 2018 (WBP) Den Haag

In de wijk Centrum wil de gemeente vooral studenten en pas afgestudeerden, empty nesters en expats aantrekken². Dit kan worden vertaald in jonge huishoudens zonder kinderen met een hoge opleiding en huishoudens in de oudere leeftijdscategorie zonder inwonende kinderen. Expats zijn moeilijk te achterhalen maar het gaat daarbij wel om mensen in de werkzame leeftijd met meestal hogere inkomens.

Hoewel deze groepen niet direct in de wijk Centrum zullen wonen wordt wel verwacht dat bijvoorbeeld de studentenwoningen en appartementen van het gebied Den Haag Nieuw Centraal hierin een positieve rol zullen spelen. Ook de studentenwoningen in Huygenspark en bij station HS zullen naar verwachting een gunstig effect hebben op de levendigheid in de binnenstad.

Vergroening en vergrijzing

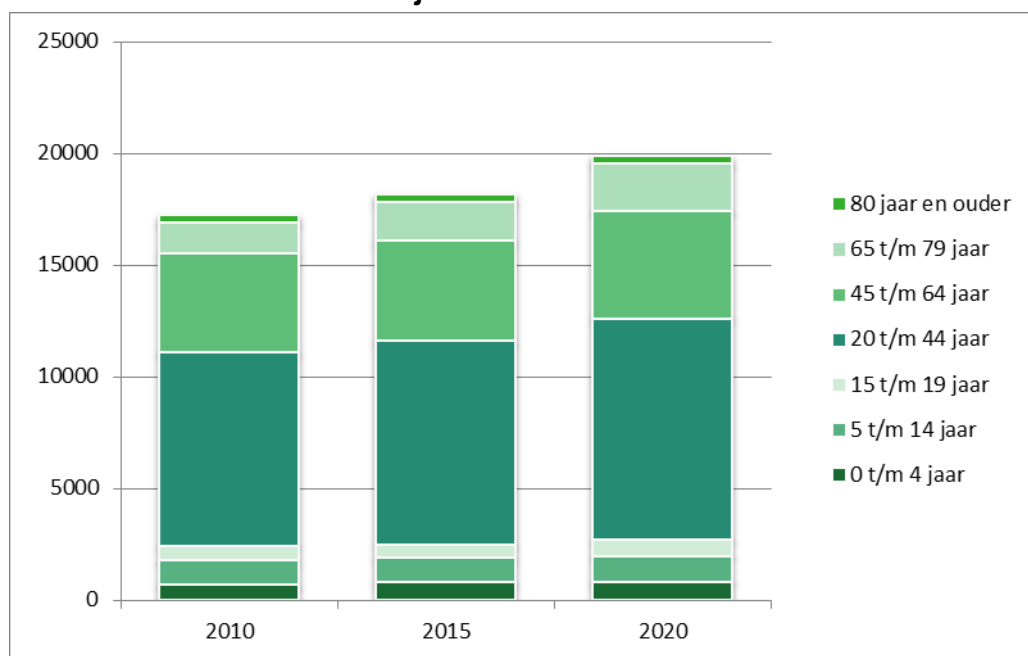
Wanneer we de bevolkingsprognose los laten op de leeftijdscategorieën in Centrum zien we dat in absolute aantallen vooral de groep 20 tot 65 jarigen hard toeneemt tot 2020, gevolgd door ouderen (65-79 jaar).

In 2010 bestond de bevolking van Centrum voor 10% uit senioren (65+). In 2020 zal dat naar verwachting 12,5% zijn. Het aandeel jeugd tot 20 jaar blijft ongeveer

² Actieplan wonen in de Binnenstad, DSO/afd. Wonen

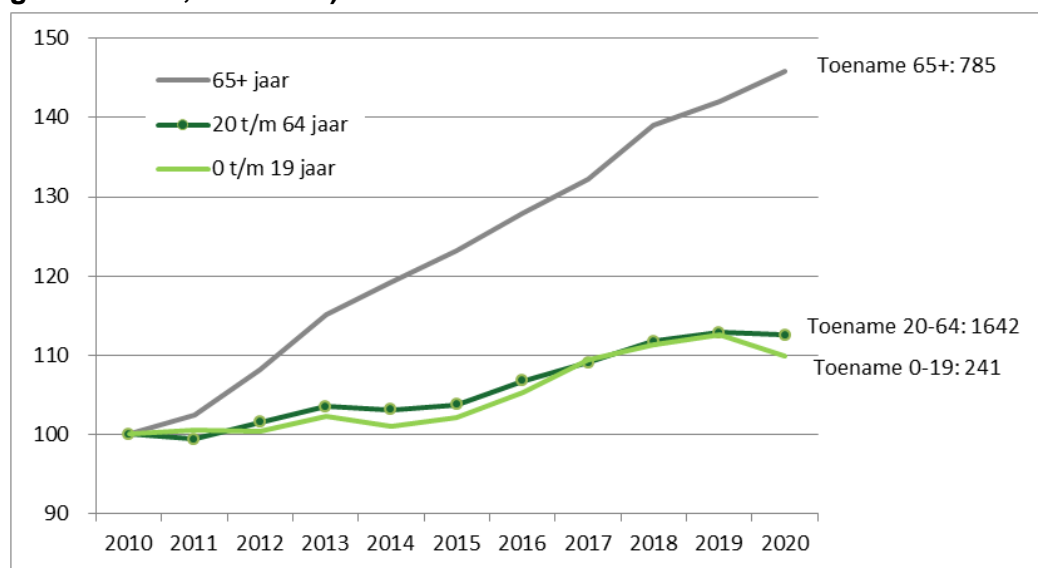
hetzelfde tot 2020 (14,2% in 2010, 13,5% in 2020). De middengroep van 20 tot 65 jaar neemt in aandeel af van 75,8% in 2010, naar 73,9% in 2020. Hiermee voldoet Centrum niet helemaal aan de wens om meer mensen in de werkzame leeftijd binnen te halen.

Figuur 1.4 Inwoners Centrum naar leeftijd tot 2020

Bron: DHIC/GDH/DSO, PSO Bevolkingsprognose 2018 (WBP) Den Haag

Figuur 1.5 Verhouding toename leeftijdsgroepen in Centrum (bevolkingsgroei geïndexeerd, 2010=100) en absolute toename vanaf 2010

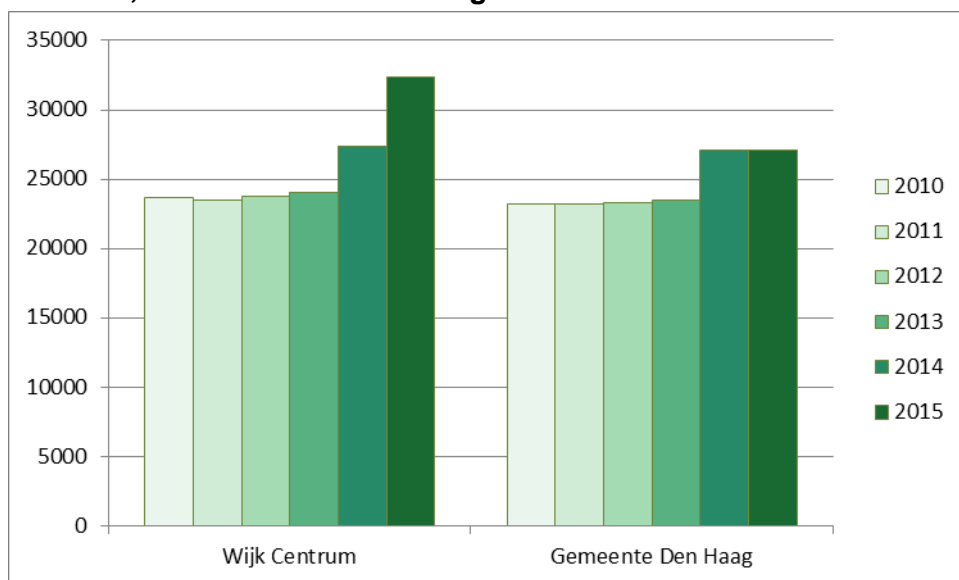
DHIC/DPZ/DSO, PSO Bevolkingsprognose 2018 (WBP) Den Haag

Een tweede indicatie is het inkomen in de wijk. De wens is om vooral de hogere inkomens aan te trekken. Als dit lukt zal dit tot uitdrukking komen in het inkomen in Centrum. De volgende figuur laat het huishoudensinkomen zien, waarbij rekening is gehouden met de huishoudensgrootte, voor Centrum en Den Haag totaal.

Inkomensgegevens komen pas met grote vertraging beschikbaar waardoor de tijdreeks niet verder dan tot 2015 loopt. Omdat zich recent vooral mensen in de leeftijdscategorie 20 t/m 64 jaar hebben gevestigd zal het inkomen in de wijk in 2018 vermoedelijk wat hoger zijn.

Het inkomen in Centrum is hoger dan dat van de stad totaal waarmee aan de wens om vooral de hogere inkomens aan te trekken wordt voldaan. Het is mogelijk dat het inkomen in de loop van de jaren zal afnemen. Vooral omdat de leeftijdsgroep 20-64 jaar (de werkzame leeftijden) iets in belang zal afnemen. Het belang van de oudere leeftijdsgroepen zal toenemen. Dit zijn enerzijds de huishoudens met een lager inkomen (AOW), anderzijds zit hier ook een groep welgestelde senioren tussen. Het is nog niet te voorspellen welk effect beide groepen zullen hebben op het gemiddelde inkomen.

Figuur 1.6 Inkomen Centrum in verhouding tot gemiddeld Haags inkomen (obv gemiddeld besteedbaar gestandaardiseerd particulier huishoudens inkomen), in euro's, in Centrum en Den Haag

Bron: DHIC/CBS/RIO

1.4 WOONIMAGO

Ontwikkeling woonimago Centrum onduidelijk

Om het aantal inwoners in Centrum te kunnen laten toenemen is het noodzakelijk dat er voldoende woningen zijn en dat mensen in deze wijk willen wonen. Het imago van Centrum als woonwijk wordt afgeleid uit het aantal verkochte woningen, de doorstromingsnelheid en de leegstand. Maar ook uit het aantal reacties en wegeringen in de sociale huursector.

Het aantal verkochte woningen in Centrum ligt op gemiddeld 158 per jaar. De gemiddelde prijs per m² van verkochte woningen is sinds 2010 met 23% toegenomen tot € 2.971 in 2017. Daarmee is de vierkante meterprijs van verkochte

woningen in Centrum meer gestegen dan in Den Haag totaal (15% groei). Centrum heeft een hogere prijs dan het stedelijk gemiddelde van € 2.278 per m².

De gemiddelde OZB waarde van een woning in Centrum was in 2018 € 211.516. In de hele gemeente was dat gemiddeld € 211.063. Hierbij moet worden opgemerkt dat in 2018 een eengezinswoning in Centrum (die er niet zo veel zijn) ongeveer € 16.000 goedkoper is dan gemeentelijk maar dat een appartement gemiddeld € 37.000 meer waard is dan het stedelijk gemiddelde.

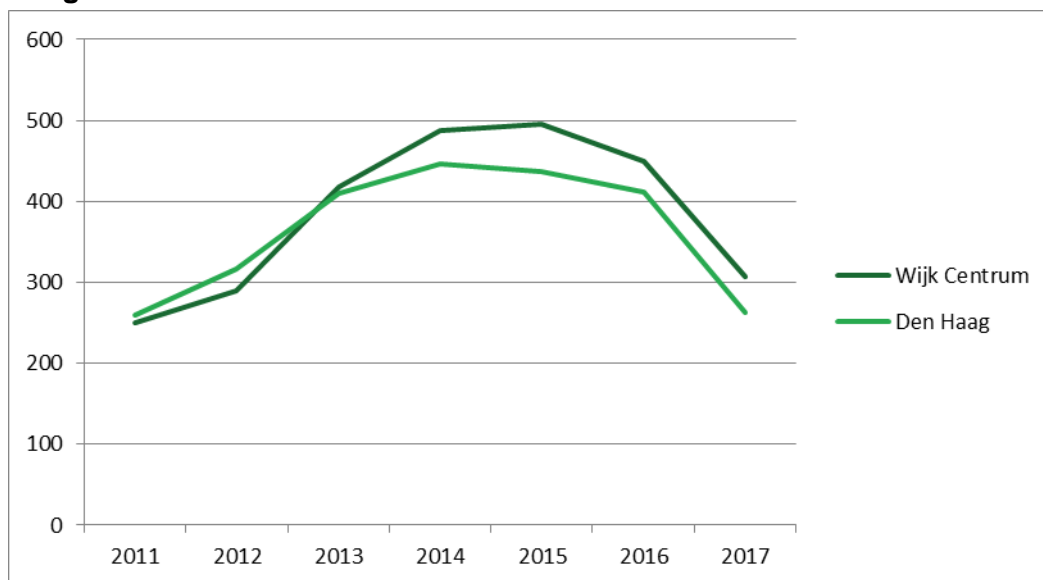
Tabel 1.3 Aantal verkochte woningen in Centrum

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal verkochte eengezinswoningen	11	16	8	14	23	23	20	31
Aantal verkochte appartementen	105	86	107	96	148	178	199	195
Totaal aantal verkochte woningen	116	102	115	110	171	201	219	226

Bron: DHIC/GBD

Het aantal dagen dat een koopwoning wordt aangeboden op de markt wijkt niet veel af van het stedelijk gemiddelde. In 2013 is de looptijd in Centrum langer geworden dan die van Den Haag totaal. Na 2015 is de looptijd in Centrum gaan dalen. Voor Den Haag was dat omslagpunt al een jaar eerder in 2014. Het aantal dagen dat het duurt voordat een woning is verkocht is in 2017 is in Centrum met 307 langer dan voor Den Haag totaal (263 dagen).

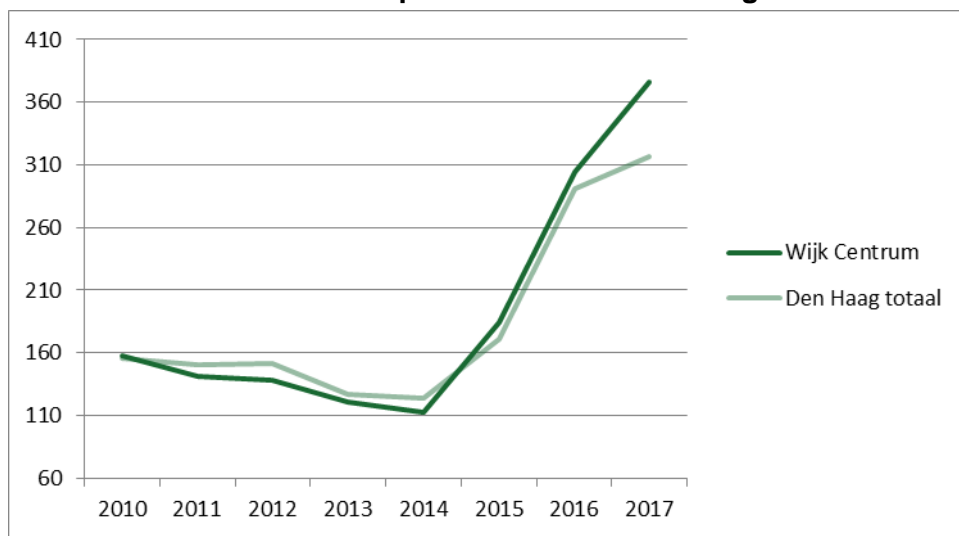
Figuur 1.7 Gemiddelde looptijd in dagen van verkochte woningen in Centrum en Den Haag totaal

Bron: DHIC/NVM

Voor de sociale huursector kijken we naar hoe vaak er op een aangeboden huurwoning wordt gereageerd. We zien in de volgende figuur dat het aantal reacties in de loop van de jaren is afgenomen tot 2014. Daarna schiet het aantal reacties omhoog. Dit heeft o.a. te maken met de daling in het aantal woningen dat wordt aangeboden. In Centrum is deze ontwikkeling iets sterker dan voor Den Haag totaal vooral voor het laatste jaar (2017).

Figuur 1.8 Gemiddeld aantal reacties op een sociale huurwoning

Bron: WBS (Woning bemiddelingssysteem)

Uit bovenstaande gegevens blijkt geen eenduidige ontwikkeling van het woonimago voor Centrum.

2 MOBILITEIT EN PARKEREN

2.1 SAMENVATTING

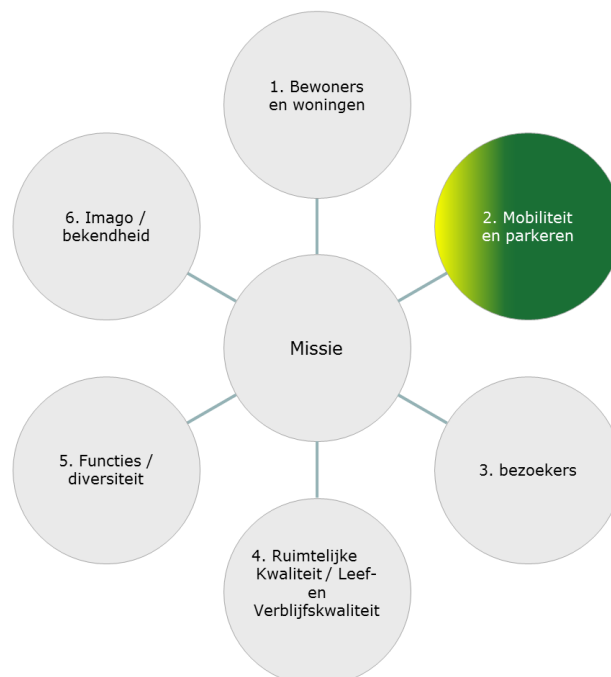
Bereikbaarheid met fiets en OV goed gewaardeerd, auto blijft achter

De veronderstelling bij mobiliteit en parkeren is dat een goede bereikbaarheid en goede parkeermogelijkheden er toe bijdragen dat de binnenstad een prettige verblijfslocatie is. Hierbij mag de beoordeling van de burger over de bereikbaarheid niet verslechteren. Ook de waardering van de burger over de parkeermogelijkheden mag niet verslechteren. De score van het onderdeel mobiliteit en parkeren wordt bepaald door de (subjectieve) waardering van de burgers en bezoekers.

In 2017 is de waardering voor de bereikbaarheid van de binnenstad met alle middelen van vervoer toegenomen ten opzichte van 2010. Maar de bereikbaarheid en parkeermogelijkheden met de auto worden nog als onvoldoende gewaardeerd. Het parkeren van de auto is in 2018 maar net met een voldoende gewaardeerd (5,6). Dit is overigens binnen de G4 een gemiddelde score. Voor wat betreft het auto parkeren is er een verschil tussen het feitelijk grote aantal parkeerplaatsen en het imago dat het parkeren in de binnenstad heeft. Uit onderzoek van 2016 blijkt dat de hoge parkeertarieven bij consumenten een belangrijke rol speelt om niet naar Den Haag te gaan³.

Het algemeen oordeel over mobiliteit en parkeren komt hiermee op geel/groen.

Wanneer het oordeel van de Hagenaars en bezoekers over de autobereikbaarheid verbetert kan het algemeen oordeel verschuiven naar groen.

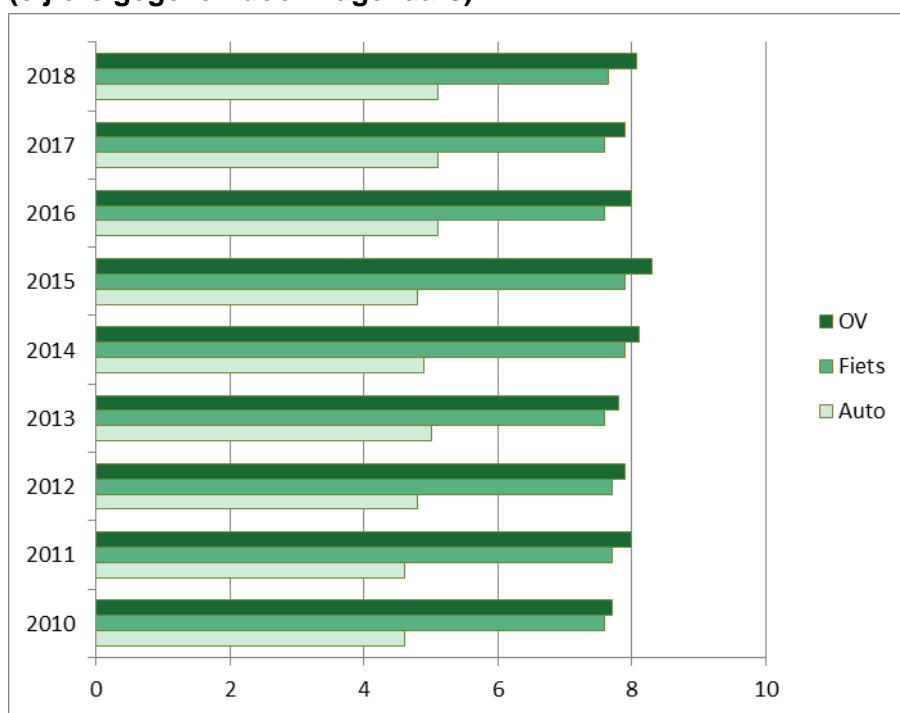
³ Consumenten onderzoek Den Haag 2016, Samr

2.2 BEREIKBAARHEID

De beoordeling van de bereikbaarheid van de binnenstad met de fiets en OV is prima, met de auto blijft achter

Sinds 2010 is de bereikbaarheid van de binnenstad volgens het oordeel van de Hagenaars verbeterd. Het OV scoort het hoogst met bijna een 8,1. Maar ook met de fiets is de binnenstad uitstekend bereikbaar (7,7 in 2018). Hoewel de auto bij deze rapportcijfers achterblijft, geldt ook hiervoor dat er sprake is van een lichte verbetering sinds 2010.

Figuur 2.1 Rapportcijfer bereikbaarheid binnenstad OV, fiets en auto (cijfers gegeven door Hagenaars)

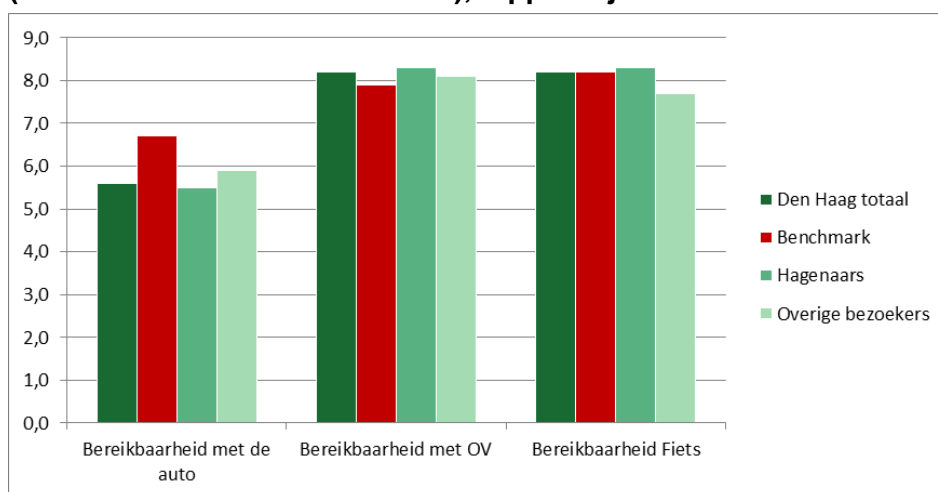
Bron: Stadsenquête Den Haag, Stadspanel Den Haag

Begin 2019 verschijnt het nieuwe Koopstromenonderzoek voor de regio. Tot die tijd maken we gebruik van het onderzoek uit 2016. Uit het Koopstromenonderzoek 2016 blijkt dat zowel de bereikbaarheid met het OV als de fiets in Den Haag goed is. De waardering van bezoekers van buiten de stad is iets lager dan van Hagenaars. De bereikbaarheid met de auto wordt minder gunstig beoordeeld dan in gemeenten met vergelijkbare omvang⁴. Hiervoor geldt dat bezoekers van buiten de stad een iets hoger cijfer geven dan Hagenaars.

⁴ Randstad Koopstromenonderzoek 2016, I&O Research en DtnP

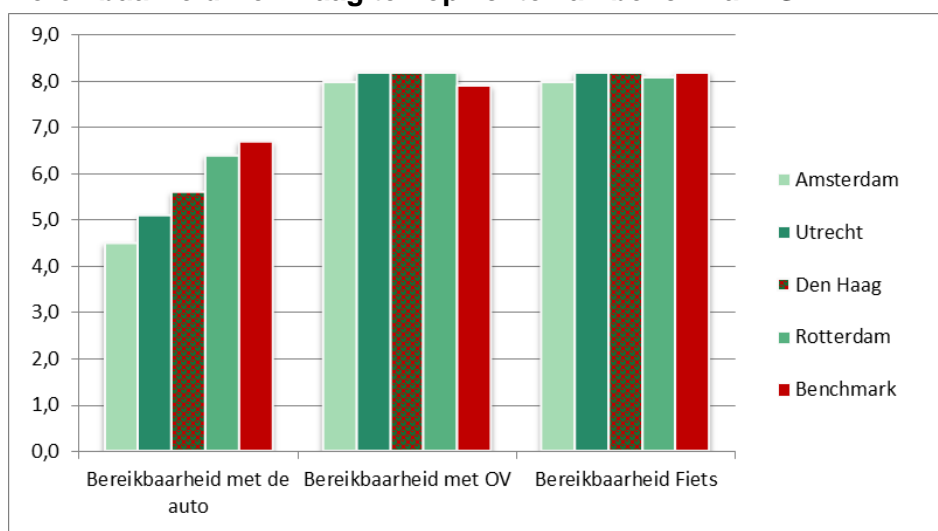
Figuur 2.2 Bereikbaarheid Den Haag ten opzichte van benchmark⁵ gemeenten (centrumlocatie vanaf 40.000 m²), rapportcijfers 2016

Bron: KSO 2016

In vergelijking met de andere G4 gemeenten zien we dat Amsterdam voor alle onderdelen de laagste rapportcijfers krijgt, gevolgd door Utrecht. Den Haag heeft een middenpositie en Rotterdam heeft de hoogste cijfers. Alle G4 gemeenten scoren onder het gemiddelde van de grotere gemeenten (centrumlocatie vanaf 40.000 m² winkelvloeroppervlak) met de bereikbaarheid per auto en boven het gemiddelde voor OV bereikbaarheid. Bereikbaarheid met de fiets komt vrijwel overeen met het gemiddelde.

Figuur 2.3 Bereikbaarheid Den Haag ten opzichte van benchmark G4

Bron: KSO 2016

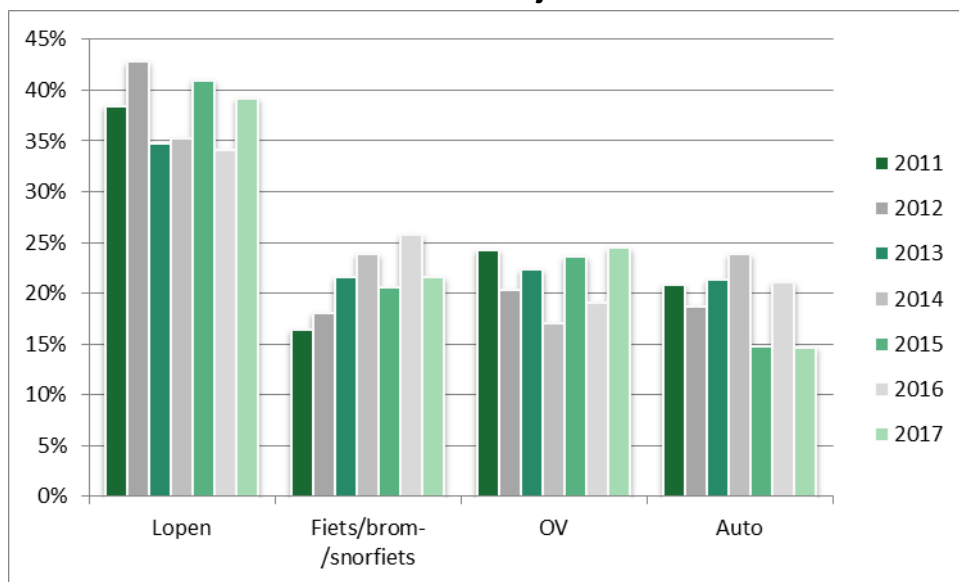
Een steeds groter aandeel van de bezoekers van de binnenstad komt met de fiets. We kunnen dit dagelijks zien op straat waar vele fietsen geparkeerd staan. Uit het OViN (Onderzoek Verplaatsingen in Nederland) van het CBS blijkt dat in 2017 zo'n

⁵ In het koopstromenonderzoek 2016 wordt de binnenstad van Den Haag gebenchmarkt met andere centrumlocaties vanaf 40.000 m².

22% van alle ritten⁶ naar de binnenstad (van Hagenaars en andere bezoekers) worden gedaan met de fiets. Wanneer we alleen naar de Haagse inwoners kijken zien we dat het aandeel fietsritten nog iets hoger is (28%).

Ook zijn veel 'ritten' naar het centrum lopend. Het zal hierbij vaak om voor- of natransport gaan. Van alle ritten is 39% lopend.

Figuur 2.4 Bezoekers binnenstad naar vervoerwijze⁷

Bron: OVIn, CBS

Tenslotte stappen er dagelijks bijna 33.000 mensen uit bij één van de OV haltes in de binnenstad (in 2016). Er is sprake van een toename in 2016 ten opzichte van een jaar eerder. Met name in de avonduren.

Bij de NS stations Den Haag Centraal en Hollands Spoor stappen op werkdagen in 2017 samen gemiddeld 120.000 mensen uit.

2.3 PARKEREN VAN FIETS EN AUTO

Gebruik Biesieklette bijna verdubbeld in 2014, blijft toenemen

In de Stadsenquête van 2018 gaf 36% van de Haagse bevolking aan dat zij met de fiets naar de binnenstad van Den Haag gaan om te winkelen en 39% om een avondje uit te gaan. De fiets wordt dus volop gebruikt om naar de binnenstad te komen. Dat betekent dat er veel fietsen zijn die in de binnenstad geparkeerd worden. Het parkeren van de fiets in de binnenstad is sinds 1 december 2013 gratis geworden voor alle stallingen van Biesieklette. Doel hiervan is meer fietsen in de stalling te hebben en minder (zwerf)fietsen op straat. Door de invoering van het gratis stallen is het aantal bezoekers in 2014 van de vijf bewaakte fietsenstallingen in de Haagse binnenstad verdubbeld: van 200.000 naar ruim 400.000 bezoekers.

⁶ Iedere verplaatsing is opgebouwd uit ritten die met een ander vervoermiddel kunnen worden gedaan; een verplaatsing van bv. Rijswijk naar het centrum kan bestaan uit lopen naar de tram, tramrit 1 van Rijswijk naar HS, tramrit 2 van HS naar centrum. Dit is 1 verplaatsing met 3 ritten.

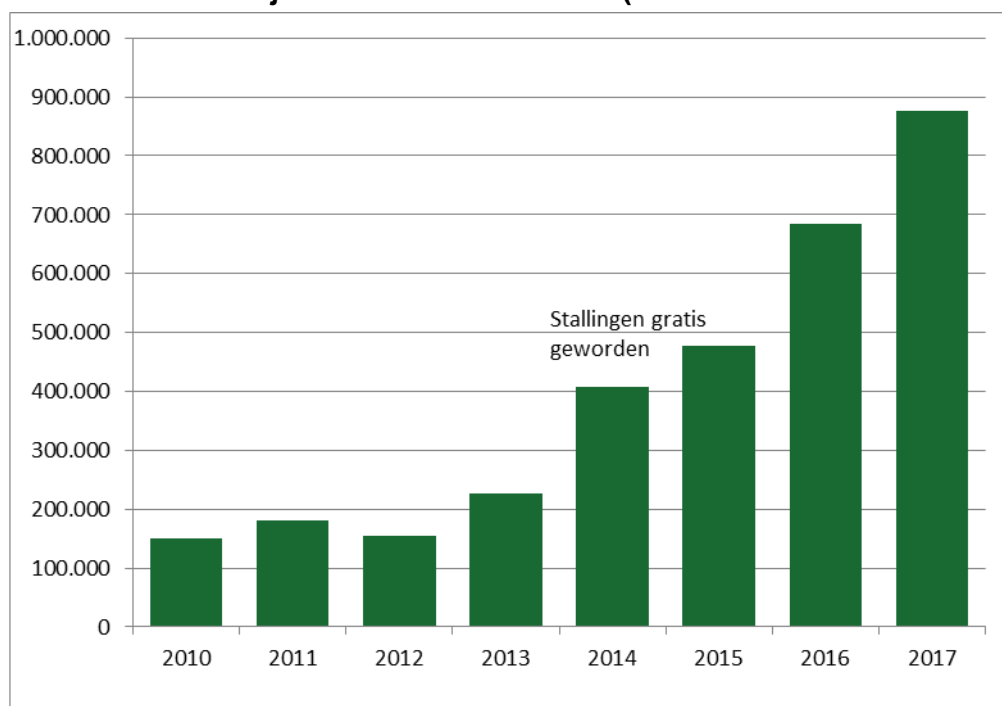
⁷ De grote fluctuatie binnen de vervoerwijze en tussen de jaren heeft te maken met de wijze van wegging en ophoging (op provinciaal niveau) waardoor de cijfers per wijk grote onzekerheidsmarges heeft.

Inmiddels is het totaal aantal fietsparkeerplekken bij Biesieklette uitgebreid. Eind 2015 zijn de Biesieklettes aan de Raamstraat, Kranestraat en onder het Stadhuis open gegaan voor publiek. Op het Plein is een pop-up Biesieklette geopend (ca. 150 plaatsen). Eind 2016 is in de conceptstore Collective in de Prinsestraat nog een Biesieklette geopend met 500 plaatsen. In totaal zijn er nu in de Biesieklettes in de binnenstad ca. 3500 parkeerplaatsen voor fietsen in 10 stallingen.

De laatste jaren, na het gratis worden van de Biesieklettes eind 2013, is het gebruik vooral gestegen doordat er meer stallingsplaatsen zijn toegevoegd (ca. 1500 in 2015). Vanaf eind 2016 wordt er ook meer gehandhaafd in het gebied rond de Grote Marktstraat. Ook dit zal vermoedelijk leiden tot een meer intensief gebruik van de stallingen.

De stalling met de meeste bezoekers in 2017 is Biesieklette Buitenhof met ca. 225.000 gestalde fietsen en bromfietsen.

Figuur 2.5 Gestalde fietsen bij Biesieklette binnenstad (excl. bromfietsen en motoren)

Bron: Biesieklette

Ruim 7000 parkeerplaatsen voor auto's in en rond Centrum

Gemiddeld (over alle jaren) wordt een vijfde van de ritten naar de binnenstad afgelegd met de auto. Naarmate men verder weg woont zal dit aandeel groter worden terwijl het voor inwoners van Den Haag juist kleiner is. Maar als je dan met de auto komt wil je die ook ergens parkeren. Dat kan in en rond de Haagse binnenstad in ruime mate.

Eind 2016 is de nieuwe parkeergarage Museumkwartier geopend (onder het Toernooiveld). Deze garage heeft 320 parkeerplaatsen. Dit is de 15^e parkeergarage in de wijk Centrum. In totaal zijn er daarmee ruim 5000 openbare parkeerplaatsen in

Centrum. Direct aansluitend op de wijk Centrum zijn er nog 1400 openbare parkeerplaatsen rond het Centraal Station. In Zeeheldenkwartier liggen ook nog eens 400 parkeerplaatsen. In totaal zijn er dus meer dan 7000 parkeerplaatsen in garages en op parkeerterreinen (Bijenkorf) beschikbaar in de binnenstad of op loopafstand hiervan.

Daarnaast kan er op straat geparkeerd worden en is de parkeergarage van de AH XL aan de Elandstraat ook beschikbaar. Door de werkzaamheden rondom het Spuikwartier zijn de parkeergarage onder het Spuiplein en parkeergarage Wijnhaven gesloten (ca. 900 parkeerplaatsen). De parkeergarage onder het Stadhuis blijft tijdens de bouw van het nieuwe onderwijs- en cultuurcomplex wel open.

Figuur 2.6 Openbare Parkeergarages en Parkeerterreinen in Centrum en omgeving, 2017

Bron: PSO

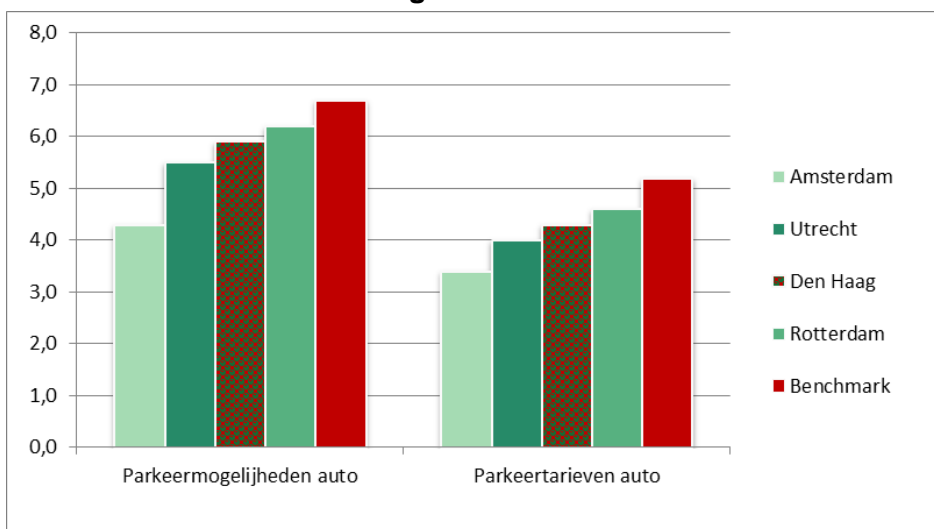
Ondanks de feitelijk vele mogelijkheden die er zijn voor het parkeren van de auto is men toch ontevreden over de parkeermogelijkheden. Het gegeven rapportcijfer (door de Hagenaar) staat op een 5,6.

Tabel 2.1 Rapportcijfer parkeermogelijkheden auto 2010-2018

Rapportcijfer voor parkeermogelijkheden	
2010	5,8
2011	5,6
2012	5,8
2013	5,7
2014	5,8
2015	5,8
2016	5,6
2017	5,4
2018	5,6

Bron: Stadsenquête Den Haag, Stadspanel Den Haag

Uit het Koopstromenonderzoek 2016 blijkt dat de bereikbaarheid met de auto minder gunstig is dan gewenst. Bovendien blijkt dat wanneer men de binnenstad eenmaal bereikt heeft, zowel de parkeermogelijkheden als de parkeertarieven in Den Haag minder gunstig beoordeeld worden dan in gemeenten met centra van vergelijkbare omvang⁸.

Figuur 2.7 Positie Den Haag met betrekking tot parkeermogelijkheden en parkeertarieven binnen de G4 en benchmark gemeenten

Bron: KSO 2016, benchmark met centrumlocaties vanaf 100.000 m²

Uit het Consumentenonderzoek van 2012 bleek dat de kosten van het parkeren een belangrijke reden is om niet te komen. Dit werd opnieuw bevestigd in het Consumentenonderzoek⁹ van 2016. Van de mensen die wel elders in de Randstad gaan winkelen maar daarvoor niet naar Den Haag komen, gaf in 2012 35% als belangrijkste redenen daarvoor dat parkeren er duur is. In 2016 was dit 33%. Gemiddeld kost een parkeerplaats in een garage in Centrum € 3,33 per uur (2017).

⁸ Randstad Koopstromenonderzoek 2016, I&O Research en DtnP

⁹ Consumentenonderzoek Den Haag 2016, Samr

De uurtarieven variëren van gemiddeld € 4,28 tot € 1,80 per uur (2018). Daarmee heeft Den Haag de goedkoopste parkeergarages beschikbaar binnen de G4 in 2018.

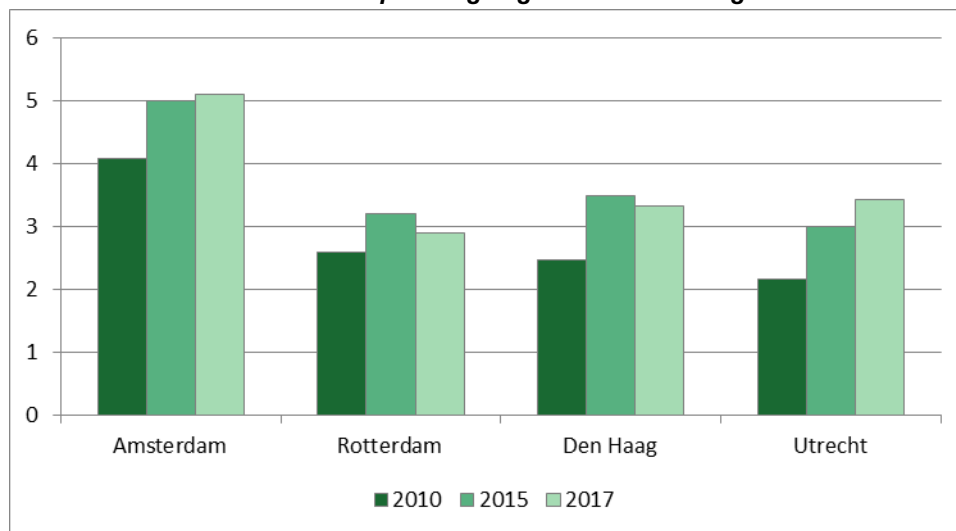
In de benchmark met de G4 uit 2017 had Rotterdam nog de goedkoopste parkeergarages. Amsterdam was het duurst. Dat is ook in 2018 nog zo. Zie ook de benchmark in het volgende kader.

Benchmark

De parkeertarieven voor parkeergarages in het centrumgebied verschillen nog al voor de vier grootste steden van Nederland. Amsterdam is de duurste stad. In het centrumgebied kost een uur parkeren maximaal € 6,30 (2017). De goedkoopste parkeergarage in Amsterdam is € 4,28 per uur. Utrecht heeft een inhaalslag gemaakt en komt nu op de tweede plaats met gemiddeld € 3,43 per uur, variërend van € 4,29 tot € 2,05 per uur.

Den Haag staat in 2017 op de derde plaats met een gemiddeld uurtarief van € 3,33. De duurste en goedkoopste parkeergarage kosten respectievelijk € 4,- en € 1,50 per uur. En Rotterdam is in 2017 de goedkoopste stad met een gemiddeld uurtarief van € 2,90 variërend van € 4,- tot € 1,80 per uur. Daarmee heeft Den Haag de laagste tarieven beschikbaar in de G4.

Gemiddelde uurtarieven in parkeergarages in het centrumgebied in de G4

Bron: Nationale Parkeertest 2015, Detailhandel Nederland, Centruumparkeren.nl, 2017

3

BEZOEKEN AAN DE BINNENSTAD

3.1 SAMENVATTING

Op bijna alle onderdelen winst

De neerwaartse trend voor de verblijfsduur is omgebogen naar groei in 2014 en ook het aantal overnachtingen is fors toegenomen. Den Haag is hierdoor de derde toeristische stad op basis van het aantal overnachtingen.

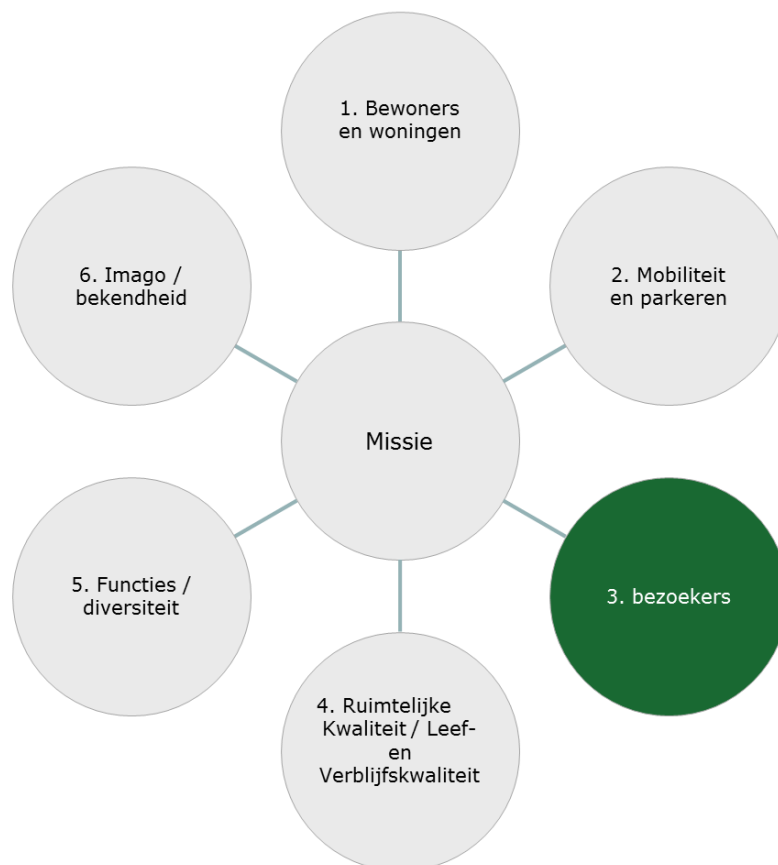
De omzet in de binnenstad blijft toenemen.

Bezoekers van de binnenstad zijn relatief jong, goed opgeleid en bemiddeld en meer dan de helft van de bezoeken worden door mensen van buiten Den Haag afgelegd.

Het druktebeeld geeft een verschuiving naar het zuidoosten van de stad waarmee een betere doorbloeding van de binnenstad ontstaat.

Het aantal bezoekers voor stedentrips blijft iets achter.

Het aantal bezoeken aan de binnenstad kwam in 2017 op 31 miljoen uit. Voor het Kernwinkelgebied was er sprake van een toename van 61% ten opzichte van 2010. Daarmee is deze doelstelling gehaald. Wel wijzen de voorlopige cijfers van 2018 op een daling naar het niveau van 2016.

3.2 PROFIEL EN HERKOMST

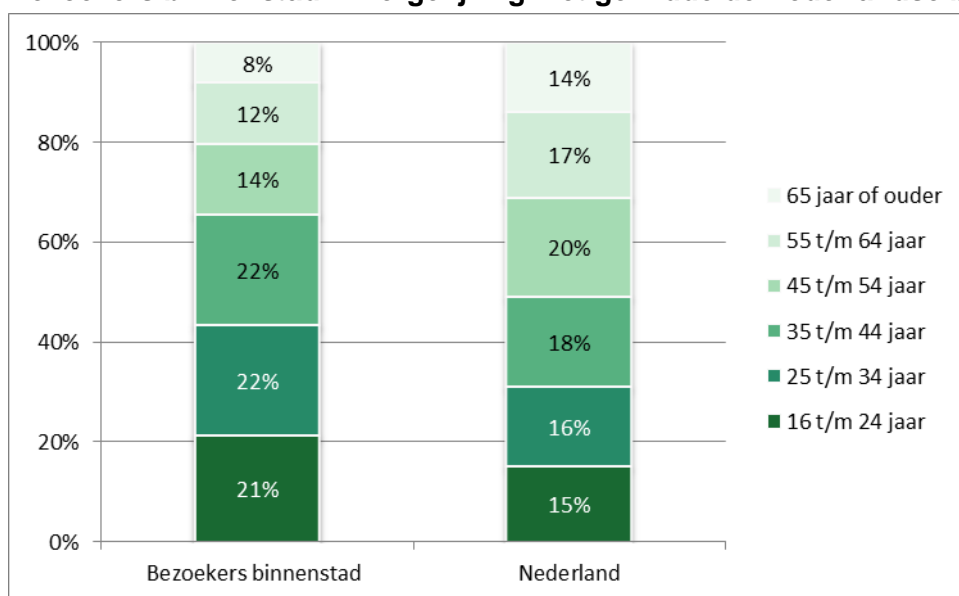
Bezoekers van de binnenstad relatief jong, goed opgeleid en bemiddeld en meer dan de helft van de bezoeken worden door mensen van buiten Den Haag afgelegd

In 2012 en 2016 is door SmartAgent/Samr een consumentenonderzoek uitgevoerd dat op heel Den Haag is gericht en niet specifiek op de binnenstad. Na 2016 is geen nieuw onderzoek uitgevoerd. Daarom gebruiken we in deze versie de cijfers uit 2016 nog.

Omdat bezoekers met als motief 'winkelen' veelal in de binnenstad zullen komen, nemen we aan dat profiel en herkomst van bezoekers van de binnenstad niet in grote mate afwijken van die van bezoekers aan Den Haag met als motief winkelen. We zullen deze groep gemakshalve 'bezoekers van de binnenstad' noemen. Het gaat hierbij uitsluitend om binnenlandse bezoekers.

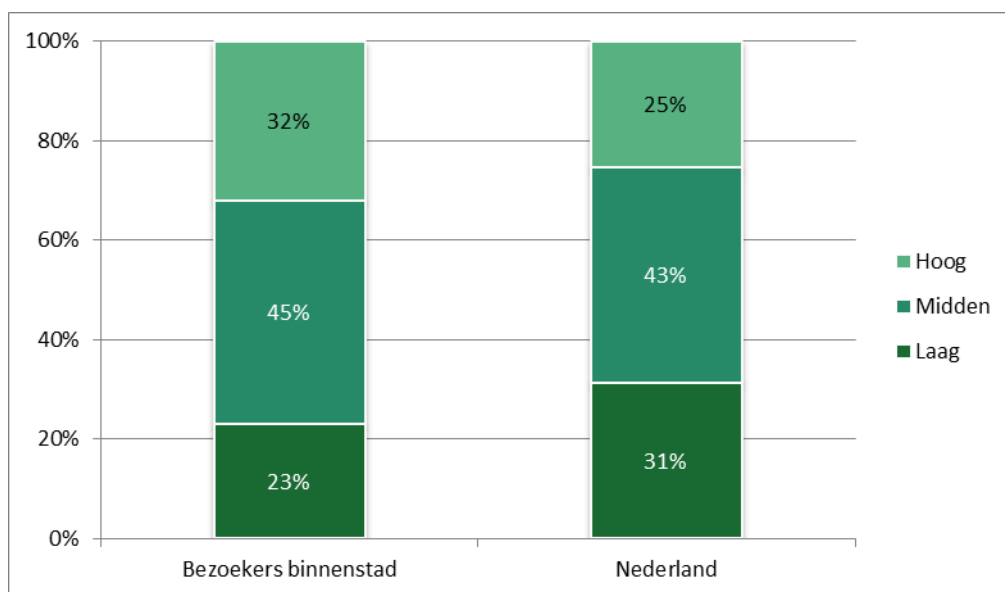
Binnenstad bezoekers zien er qua leeftijdsverdeling iets anders uit dan de Nederlandse leeftijdsverdeling. Zij zijn vaker onder de 55 jaar en met name jongeren tot 35 jaar zijn oververtegenwoordigd. Ook de leeftijdsgroep 35 t/m 44 jaar is oververtegenwoordigd. Buitenlandse toeristen worden hierbij niet meegenomen.

Figuur 3.1 Bezoekers binnenstad in vergelijking met gemiddelde Nederlandse bevolking

Bron: Consumenten onderzoek Den Haag 2016, Samr

Figuur 3.2 Opleidingsniveau bezoekers binnenstad in vergelijking met gemiddeld in Nederland

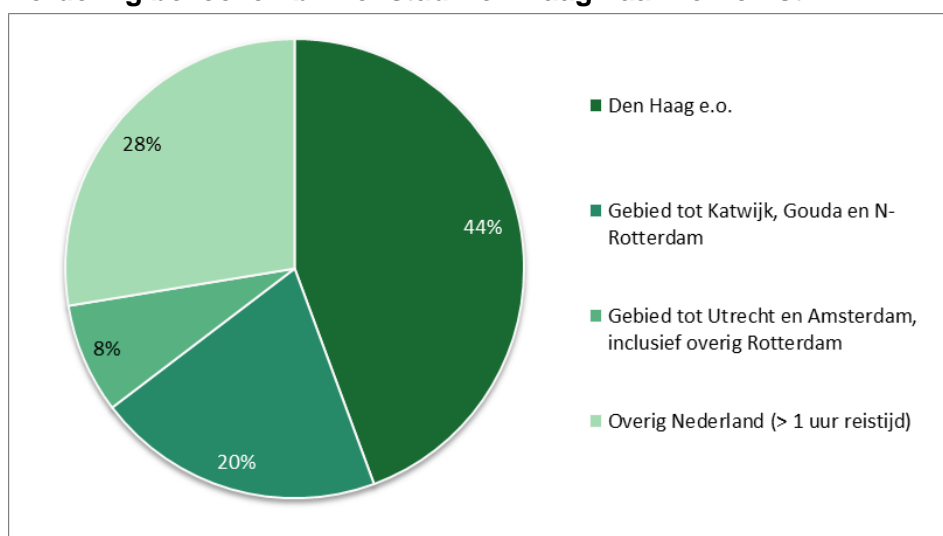

Bron: Consumenten onderzoek Den Haag 2016, Samr

Naar verhouding zijn de bezoekers van de binnenstad vaker middelbaar en hoger opgeleid. Dat zal waarschijnlijk ook een relatie hebben met de lagere leeftijd van de bezoekers maar dit is niet verder onderzocht.

De meeste bezoeken aan de binnenstad worden afgelegd door Hagenaars (44%). Haaglanden en overig Zuid-Holland geven kleinere aantallen, wat ook logisch is gezien de afstand. Toch komt ook nog 28% van elders in Nederland. Hierbij speelt een rol dat het donorgebied van overig Nederland groot is. Ook al komt een klein deel van hen naar Den Haag dan is dat in absolute zin toch een grote groep.

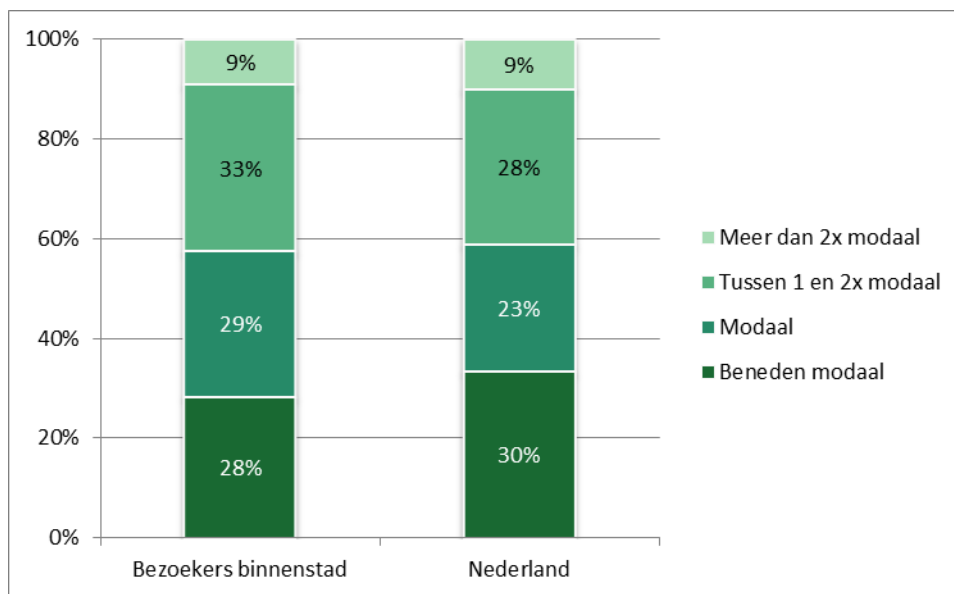
Figuur 3.3 Verdeling bezoeken binnenstad Den Haag naar herkomst

Bron: Consumenten onderzoek Den Haag 2016, Samr

Voor de omzetten in de binnenstad zou het prettig zijn als er meer vermogende bezoekers zouden komen. In 2009 had 22% van de bezoekers een inkomen boven de € 3500 per maand. In 2012 had 35% van de bezoekers een inkomen tussen 1 en 2x modaal of meer (€ 3762 of meer). In 2016 is dat gestegen tot 41%. Ook in vergelijking met Nederland heeft de bezoeker van de binnenstad vaker een inkomen dat modaal is of hoger. Daarmee is de binnenstad bezoeker relatief jong, goed opgeleid en bemiddeld.

Figuur 3.4 Bezoekers binnenstad naar welstandsniveau

Bron: Consumenten onderzoek Den Haag 2016, Samr

3.3 BEZOEKEN, BESTEDINGEN EN VERBLIJFSDUUR

Bezoek aan de binnenstad groeit ten opzichte van 2010, bestedingen ook gestegen, omzet detailhandel en horeca met 95 miljoen euro toegenomen sinds 2010

Stijgende lijn vanaf 2013. Met name toename in de horeca, in mindere mate in de detailhandel.

Bezoeken

In 2009 werd de Haagse binnenstad tussen de 32 en 33 miljoen keer bezocht. Daarna drong de crisis hard door in het dagelijks leven van veel mensen. Het consumentenvertrouwen daalde en mensen hielden de hand op de knip. Bovendien neemt het internet-winkelen toe. Dit alles werd zichtbaar in het dalend aantal bezoeken aan de binnenstad. In 2013 werd er berekend dat er tussen de 27 en 30 miljoen bezoeken aan de Haagse binnenstad gebracht. Vanaf 2014 begon het consumentenvertrouwen weer toe te nemen begon ook het aantal bezoeken aan de binnenstad te stijgen.

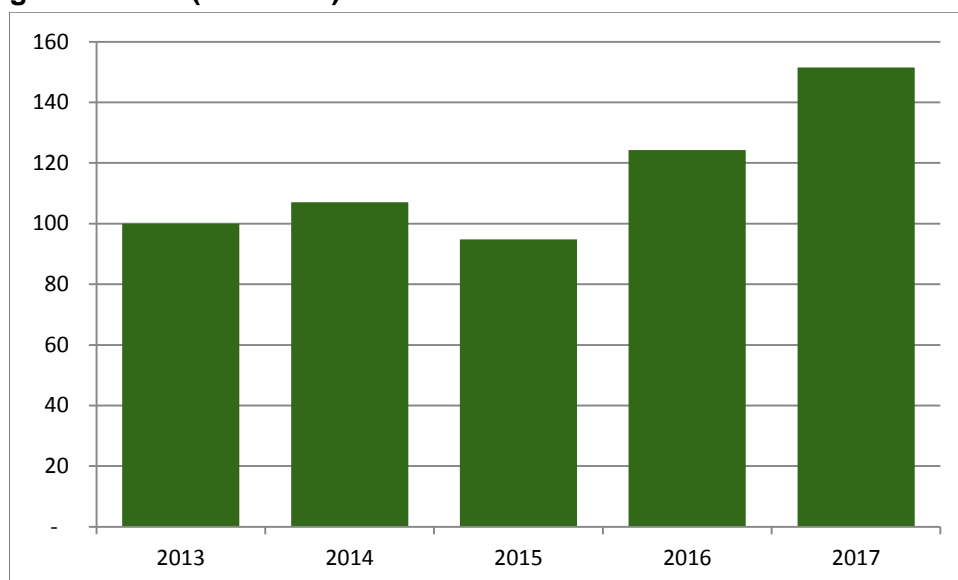
Inmiddels maken we al een aantal jaren gebruik van een nieuwe telmethode naast de oude. Deze telmethode gaat uit van realtime meten 24/7 uur in plaats van één meetmoment per jaar dat opgehoogd wordt tot een jaartotaal (met alle

toevalligheden van dien). Het startcijfer van ca. 32-33 miljoen bezoeken per jaar in 2009 was gebaseerd op deze verouderde ophoog methode. Vanaf 2013 heeft voortschrijdend inzicht geleid tot de overtuiging dat 33 miljoen een veel te hoog uitgangspunt was (zie ook bijlage I). Terug rekenend met de huidige cijfers lag het werkelijke aantal bezoeken aan het Kernwinkelgebied in 2010 vermoedelijk op ongeveer 17 miljoen.

Vanaf 2017 rapporteren we alleen nog bezoekcijfers gebaseerd op de nieuwe telmethode. Hierdoor ontstaat een methodebreuk en zal de oude doelstelling zeker niet gehaald gaan worden in 2020. Wanneer we de oude doelstelling vertalen in een procentuele groei gaat het om ruim 15% groei. Op basis van de nieuwe cijfers is deze doelstelling inmiddels wel gehaald. In 2017 zijn er ongeveer 31 miljoen bezoeken aan het centrumgebied¹⁰ afgelegd en ca. 28 miljoen aan het Kernwinkelgebied. Dit is een toename van 61% ten opzichte van 2010. De informatie over 2018 is nog niet beschikbaar maar voorlopige cijfers wijzen op een afname van het aantal passanten. Daarmee wordt 2017 een uitzonderlijk goed jaar.

Het eerste volledige jaar waarin we continutellingen beschikbaar hebben is 2013. Voor dit jaar stellen we de index op 100. In de loop van de jaren neemt het aantal bezoeken toe met ca. 30% in 2017 (ten opzichte van 2013). Voor de vergelijkbaarheid wordt deze index alleen berekend voor het kernwinkelgebied. Vanaf 2017 komen extra telpunten beschikbaar in het Museumkwartier waarmee we het telgebied verder uitbreiden. In 2018 wordt het telgebied verder uitgebreid naar de Turfmarkt. Met deze gebieden erbij had het centrum in 2017 ca. 31 miljoen bezoeken.

Figuur 3.5 Ontwikkeling bezoekaantallen binnenstad (kernwinkelgebied), groei geïndexeerd (2013=100)

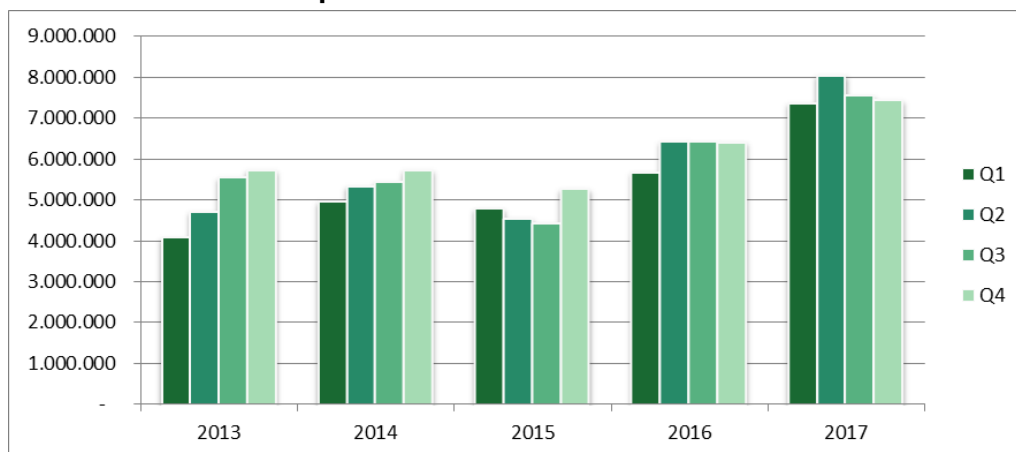

Bron: CityTraffic, bewerking PSO

¹⁰ Het centrumgebied is iets groter dan het Kernwinkelgebied en omvat o.a. ook de Turfmarkt en de Stationsweg/Wagenstraat.

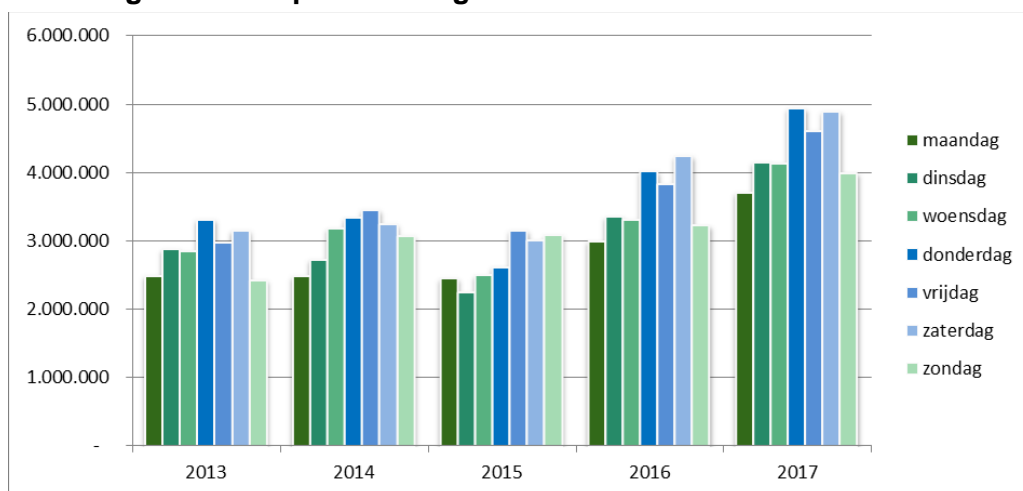
In Den Haag is al een paar jaar het tweede kwartaal het drukst. In 2016 was december de drukste maand met 2,3 miljoen bezoeken maar april was bijna net zo druk. In 2017 was juni de drukste maand met 2,8 miljoen bezoeken maar waren april en mei vrijwel even druk. In december 2017 waren er 'slechts' 2,5 miljoen bezoeken.

Figuur 3.6 Bezoeken binnenstad per kwartaal

Bron: CityTraffic, bewerking PSO

Figuur 3.7 Verdeling bezoeken per weekday

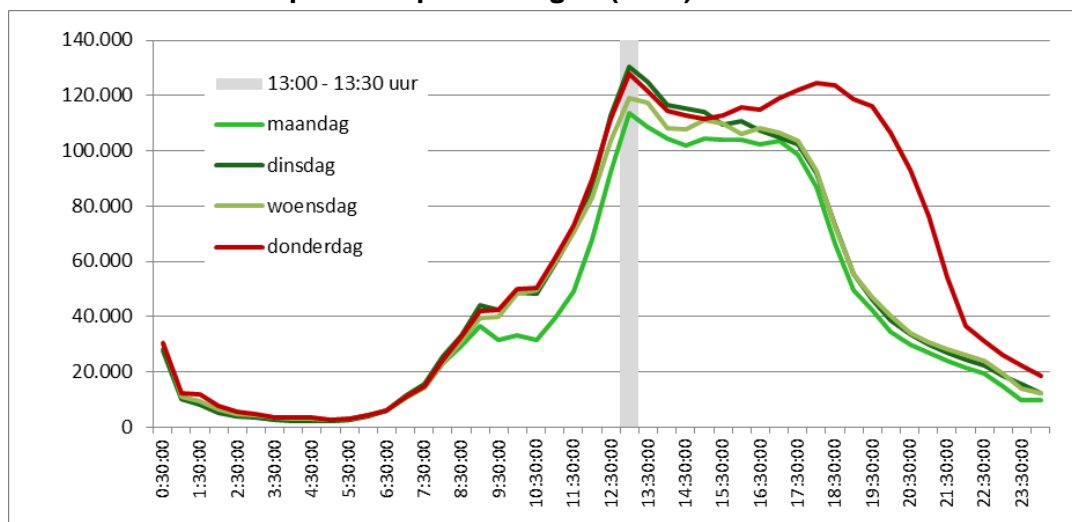
Bron: CityTraffic, bewerking PSO

Het verloop over de dagen van de week wisselt de afgelopen jaren maar duidelijk is wel dat de nadruk ligt op de donderdag, vrijdag en zaterdag.

In absolute zin is het aantal bezoeken tussen 2013 en 2017 het sterkst toegenomen op zaterdag (toename meer dan 1,7 mln.), gevolgd door vrijdag (toename 1,6 mln.) en donderdag (toename 1,6 mln.). In relatieve zin is de toename het grootst op zondag (65%), gevolgd door zaterdag (55%) en vrijdag (55%). De donderdag liet ook fors meer bezoeken zien maar omdat dit ook in 2013 al een heel drukke dag was, is de relatieve groei minder groot (49%).

De relatieve waarde van iedere dag binnen de week laat te veel schommeling zien voor een duidelijke ontwikkeling.

Figuur 3.8 Bezoek in aantallen per uur op weekdays (2016)

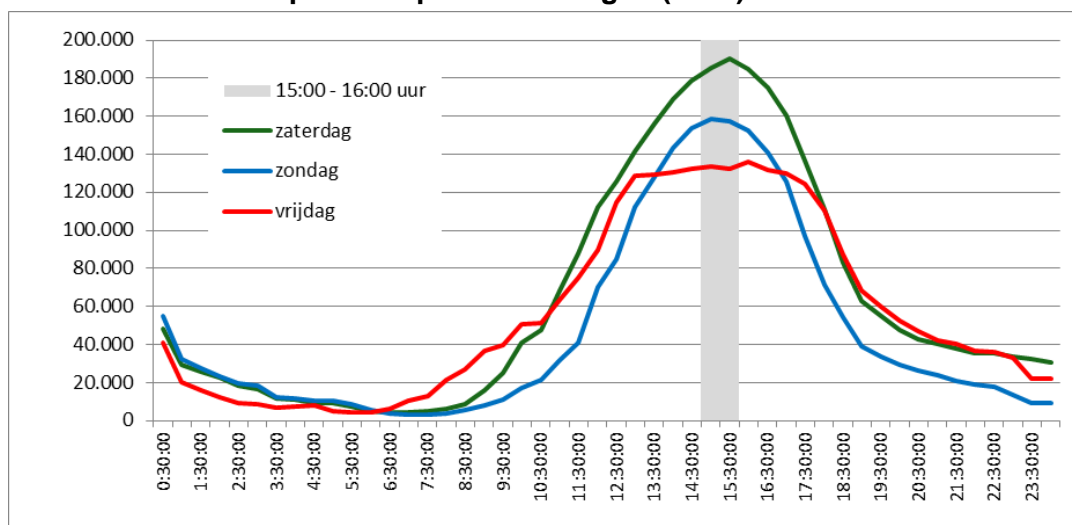
Bron: CityTraffic, bewerking PSO

Voor de dagen maandag tot en met donderdag zien we een duidelijk en vergelijkbaar patroon: een kleine piekje in de ochtendspits rond negen uur en dan een steile klim naar 13:00 uur. Gevolgd door een langzame afname van de drukte tot ongeveer zes uur en een steile daling naar de nachtelijke uren. De donderdag laat een iets ander beeld zien omdat daar een tweede piek ontstaat rond zes uur met daarna een daling in de nacht. Door de koopavond wordt op donderdag de drukteperiode iets opgerekt tot ongeveer half acht.

Voor de werkdagen zal ook het aantal werknemers bij bedrijven in en rond het Centrum een rol spelen. Deze werknemers veroorzaken woon-werk bewegingen rond negen uur en vijf uur. Ook komen zij tijdens de lunchpauze in de binnenstad.

Voor de dagen in het weekend, inclusief vrijdag, is het patroon iets anders. Het beeld vertoont een parabool met de top tussen drie en vier uur 's middags. Het blijft later op de avond drukker dan op de doordeweekse dagen.

Figuur 3.9 Bezoek in aantallen per uur op weekenddagen (2016)

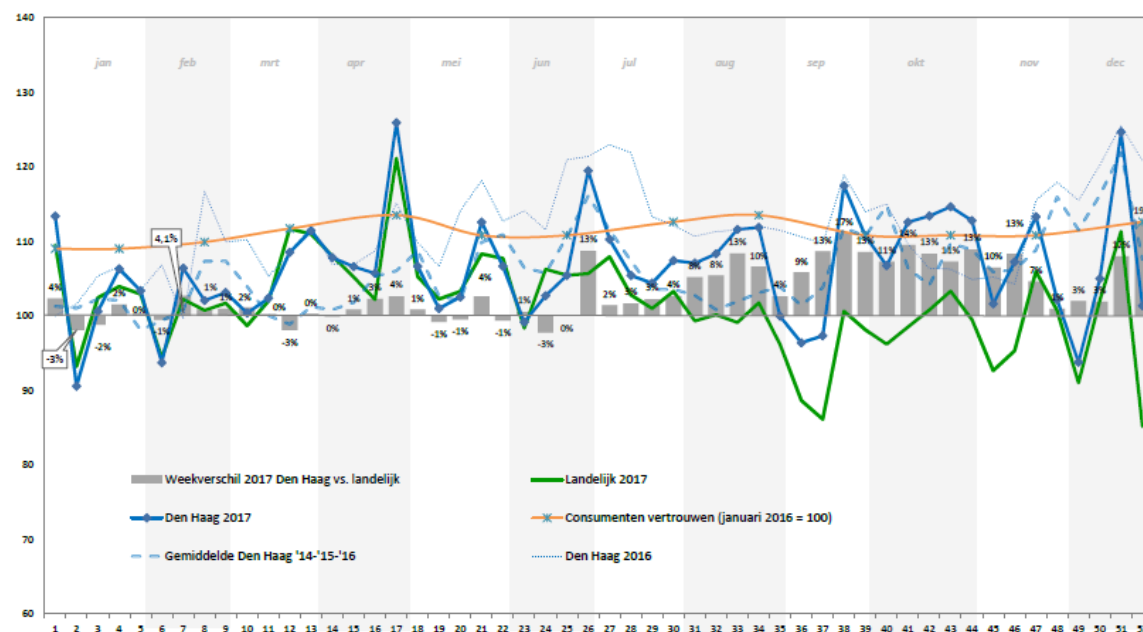

Bron: CityTraffic, bewerking PSO

Uit de cijfers van CityTraffic blijkt dat Den Haag het in 2017 beter doet dan landelijk. Het drukteverloop van 2017 t.o.v. week 1 van 2016 ligt in Den Haag boven dat van Nederland (de dikke blauwe lijn en de dikke groene lijn). Dit was ook in de eerdere jaren het geval. Voor alle jaren vanaf 2012 ligt de lijn van Den Haag boven die van Nederland.

Figuur 3.10 Index van het aantal passanten in Den Haag in vergelijking met Nederland

Week 1 2016=100

Bron: CityTraffic

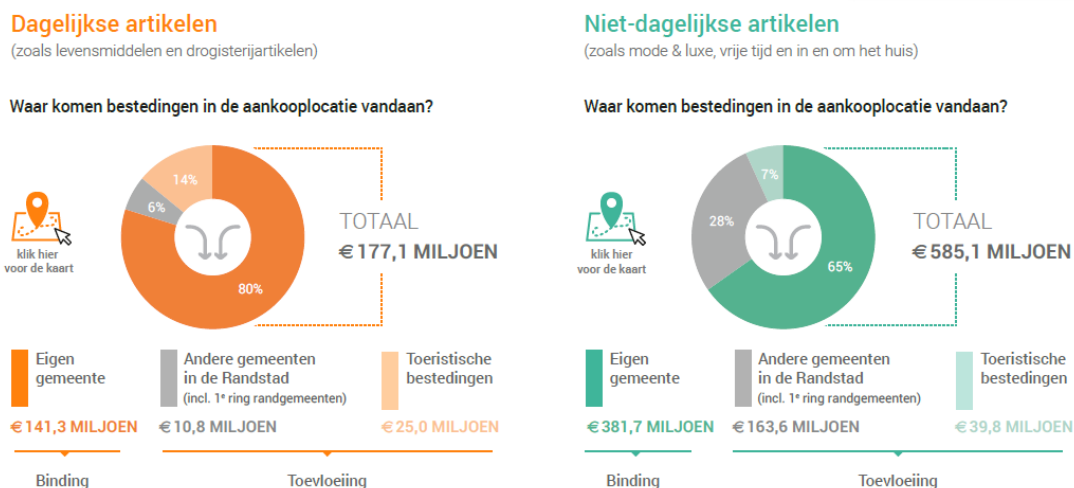
In de bovenstaande figuur is te zien dat week 52 van Den Haag 19% hoger ligt dan deze week landelijk (het grijze staafje). Den Haag sluit 2017 af met in totaal in het hele jaar 4,9% meer passanten dan landelijk.

Bestedingen

In 2011 en in 2016 is in opdracht van de drie provincies in de Randstad een groot koopstromenonderzoek uitgevoerd waaruit de bestedingen in winkels zijn berekend. Hieruit blijkt dat de omzet voor dagelijkse artikelen (voedingsmiddelen e.d.) is afgenomen. De omzet voor niet-dagelijkse artikelen (luxue artikelen, kleding etc.) is sinds 2011 toegenomen. De totale bestedingen in de detailhandel in de Haagse binnenstad zijn toegenomen tot € 762 miljoen. Dit is inclusief (berekende) toeristische bestedingen.

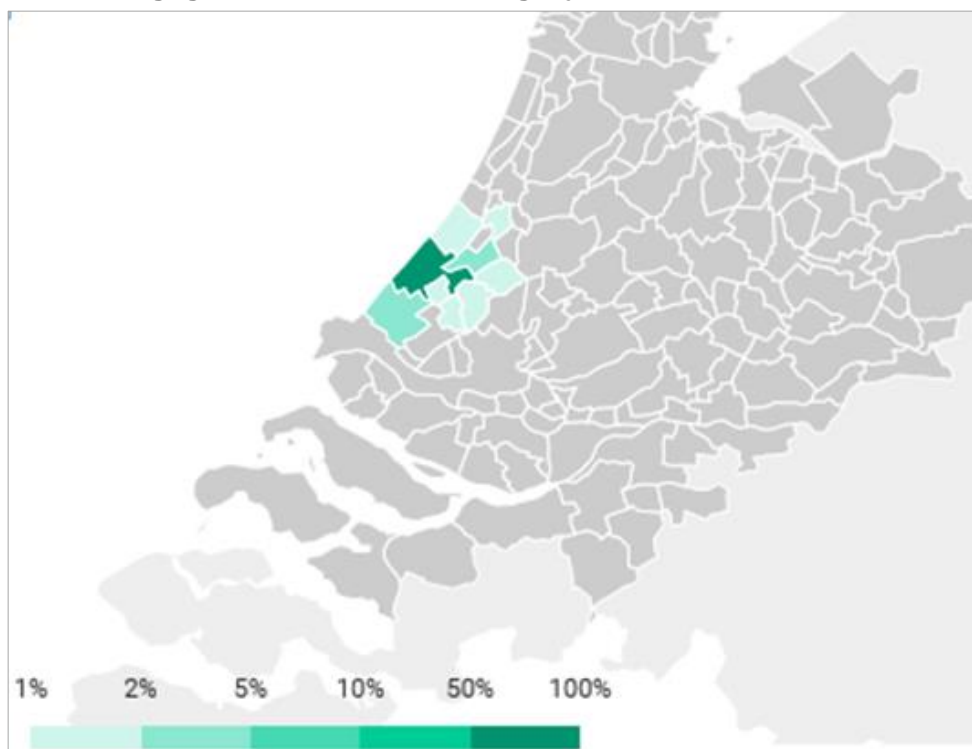
Figuur 3.11 Verdeling consumentenbestedingen detailhandel

Bron: KSO 2016

Een groot deel van de bestedingen in de binnenstad komt uit de eigen gemeente. Slechts een klein deel is toevloeiing vanuit andere gemeenten of door toeristen. Den Haag is daarmee in grotere mate afhankelijk van haar eigen inwoners dan andere grote gemeenten. Bij de dagelijkse artikelen hebben Rotterdam en Utrecht respectievelijk 31% en 35% toevloeiing door regio en toerisme (wv. resp. 10% en 14% toerisme). Bij het niet-dagelijkse segment gaat het om ca. 46% toevloeiing waarvan 7% toeristisch (zowel voor Rotterdam als voor Utrecht). Dit kan te maken hebben met het feit dat Den Haag een minder groot achterland heeft door de ligging aan zee.

Figuur 3.12 Toevloeiingsgemeenten voor niet-dagelijkse artikelen in de binnenstad

Bron: KSO 2016

Exclusief de toeristische bestedingen bedroeg de totale omzet voor de Haagse binnenstad in 2011 € 674 miljoen. In de vergelijking met € 1,3 mld. bestedingen aan winkelen in heel Den Haag in 2012 die uit het Consumentenonderzoek van 2012 (SmartAgent) kwam lijkt het aannemelijk dat ongeveer de helft van de bestedingen in de binnenstad neerslaat. In 2016 was de totale besteding (exclusief toerisme) toegenomen tot € 697 miljoen. De besteding aan winkelen in Den Haag werd in het Consumentenonderzoek van 2016 (Samr) berekend op € 1.235 miljoen. Inmiddels blijkt dat meer dan de helft (56%) in de binnenstad terecht komt.

Het koopstromenonderzoek geeft voor 2016 aan dat de Haagse binnenstad in staat is om zo'n 11% van de totale bestedingen aan dagelijkse boodschappen door Hagenaars te binden aan de binnenstad. Dat is aan de lage kant. Vergelijkbare winkelcentra binden ongeveer 15% aan zich. In 2011 was de binnenstad nog goed voor 14% van alle Haagse bestedingen aan dagelijkse artikelen.

Van de bestedingen aan niet-dagelijkse artikelen is het bindingspercentage aan de binnenstad 49%. Dat is meer dan vergelijkbare winkelcentra (44%) en ook meer dan de binnenstad in 2011 deed (46%).

De vloerproductiviteit ofwel de omzet per m² verkoopvloeroppervlak van de binnenstad ligt zowel voor dagelijkse artikelen als voor niet-dagelijkse artikelen boven de benchmark centra. De gemiddelde bestedingen per m² zijn in 2016 € 9.768 voor dagelijkse artikelen en € 4161 voor niet dagelijkse artikelen. In beide gevallen is dat iets hoger dan in 2011.

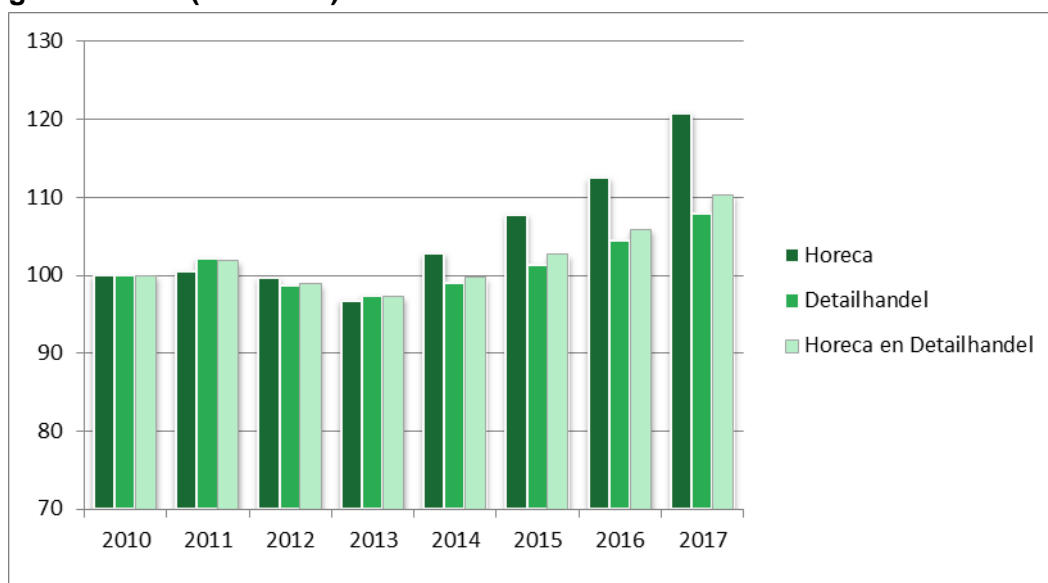
Figuur 3.13 Economisch functioneren (2011 en 2016)

Dagelijkse artikelen				Niet-dagelijkse artikelen			
Vergelijking	locatie 2016	locatie 2011	benchmark 2016	Vergelijking	locatie 2016	locatie 2011	benchmark 2016
Aandeel bestedingen aankooplocatie in totale gemeentelijke bestedingen*	11%	14%	15%	Aandeel bestedingen aankooplocatie in totale gemeentelijke bestedingen*	49%	46%	44%
Aandeel toevloeiing in totale bestedingen aankooplocatie*	7%	19%	11%	Aandeel toevloeiing in totale bestedingen aankooplocatie*	30%	30%	40%
Gemiddelde bestedingen per m ²	€ 9.768		€ 7.382	Gemiddelde bestedingen per m ²	€ 4.161		€ 3.912
* (excl. toeristische bestedingen)				* (excl. toeristische bestedingen)			

Bron: KSO 2016

Uiteindelijk is een van de belangrijkste kenmerken van een goed functionerende binnenstad de omzetontwikkeling. We hebben de omzet van de twee belangrijkste smaakmakers van de binnenstad nader bekeken, namelijk van de detailhandel en de horeca.

Figuur 3.14 Ontwikkeling omzet van horeca, detailhandel en totaal in Centrum, geïndexeerd (2010=100)

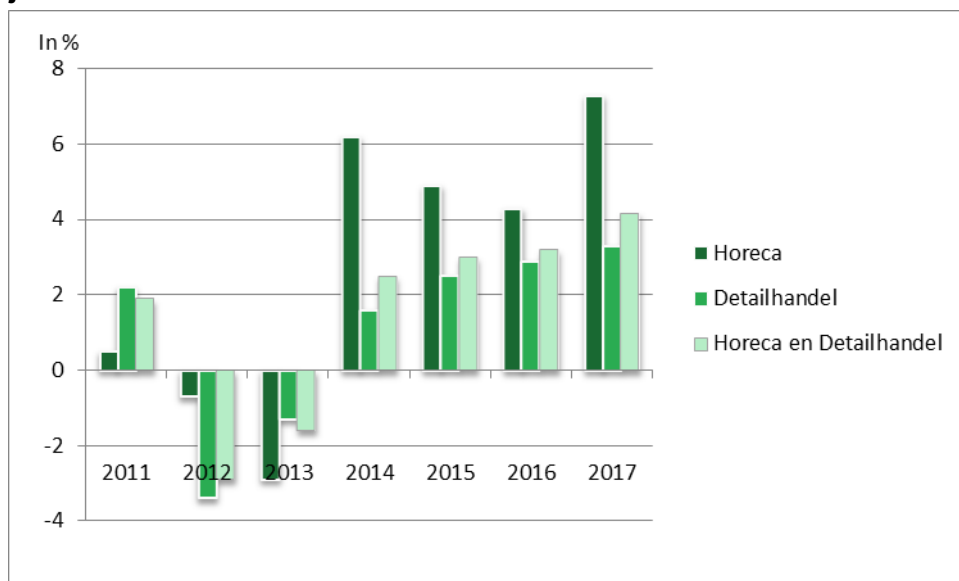
Bron: CBS

Tot en met 2013 gingen de omzetten naar beneden. Vanaf dit dieptepunt namen de omzetten van detailhandel en horeca in Centrum weer toe. Vooral de omzet van de horeca nam sterk toe. In 2017 was de omzet in deze branche bijna 21% hoger dan in 2010. Voor de detailhandel was de groei minder spectaculair maar ook hier nam de omzet met bijna 9% toe ten opzichte van 2010.

De totale omzet in de detailhandel en horeca in 2017 in de wijk Centrum is ruim 1 miljard euro. Hiervan bedraagt de omzet in de horeca € 230 miljoen (23%) en de omzet in de detailhandel € 781 miljoen.

Ten opzichte van 2010 is de omzet in deze twee branches met bijna 95 miljoen euro toegenomen. In 2016 is de omzet van de horeca met 4,3% toegenomen en in 2017 nog eens met 7,3%. In de detailhandel met 2,9% in 2016 en 3,3% in 2017. Van beide samen was de toename in 2017 4,2%.

Figuur 3.15 Ontwikkeling omzet van Horeca, Detailhandel en totaal in Centrum, t.o.v. een jaar eerder

Bron: CBS

Figuur 3.16 Ontwikkeling omzet 2016-2017 per winkelgebied

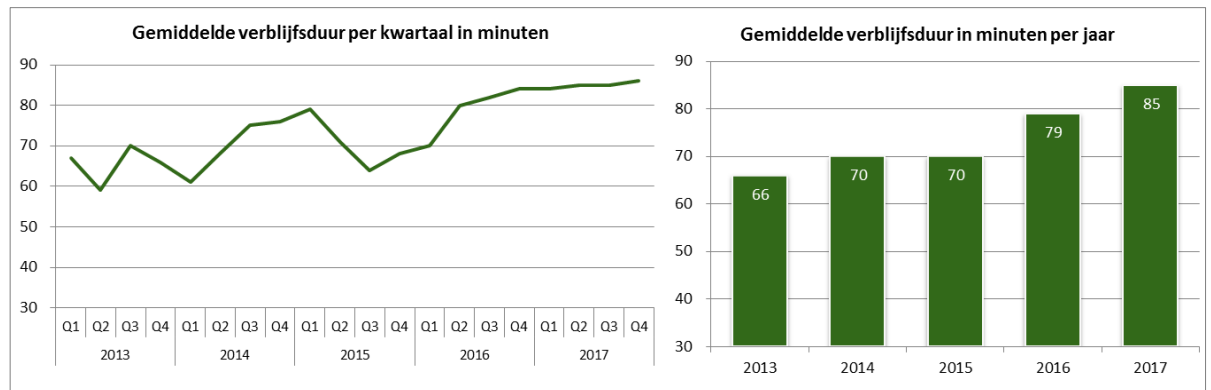

Bron: CBS

Verblijfsduur

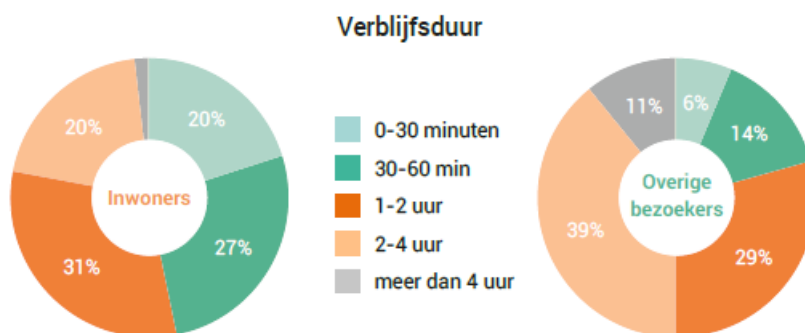
De gemiddelde verblijfstijd in de binnenstad in 2017 is gestegen tot 85 minuten. In 2013 was de gemiddelde verblijfstijd nog 66 minuten. Daarmee is de doelstelling voor de groei van de verblijfstijd met 10% ruim gehaald.

Figuur 3.17 Verblijfsduur van bezoekers aan de binnenstad steeds langer

Bron: CityTraffic

Figuur 3.18 Verblijfsduur bezoekers versus inwoners

Bron: KSO 2016

Van de Hagenaars blijft iets meer dan de helft (53%) langer dan een uur in de binnenstad, van bezoekers van buiten de stad is dat meer dan driekwart (79%).

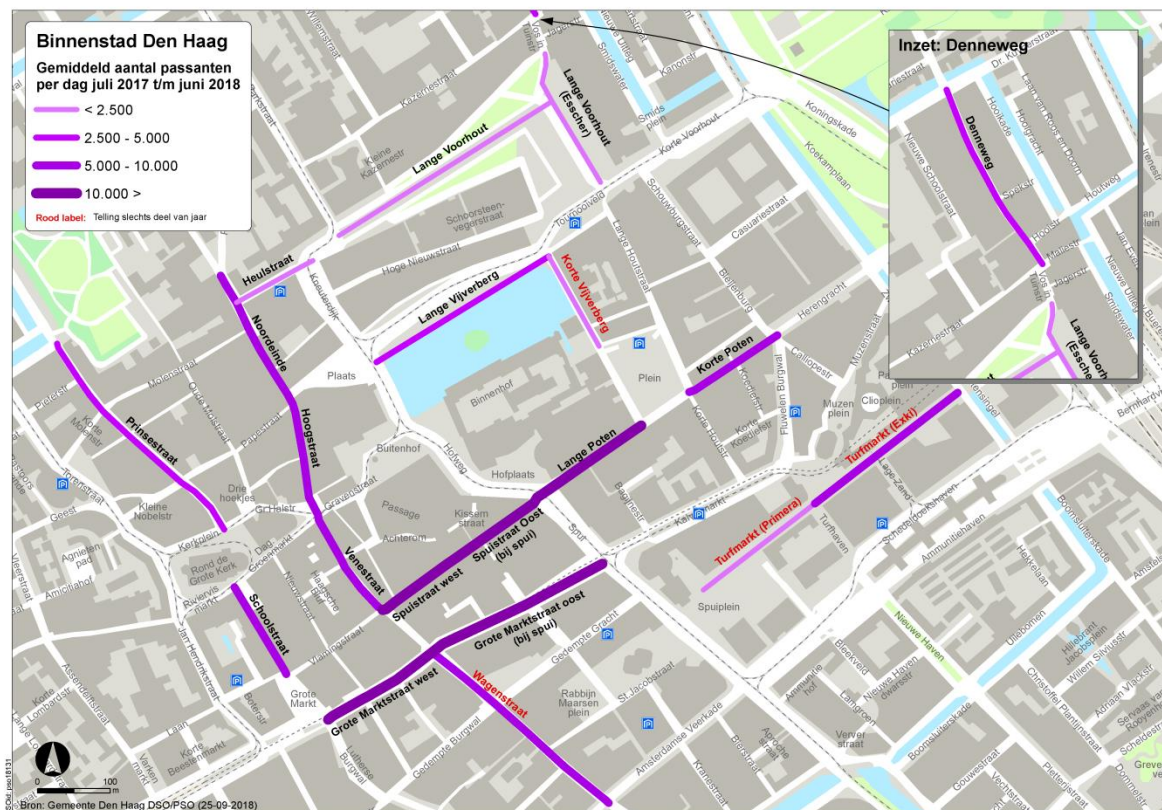

3.4 DRUKTEBEELD

Drukke verschuift van Noordeinde e.o. naar Lange Poten-Turfmarkt

Uit de continutellingen in de binnenstad is een druktebeeld af te leiden voor de binnenstad van Den Haag. Dit telgebied wijkt af van de wijk Centrum maar laat voor het getoonde gebied goed zien wat de drukste straten zijn.

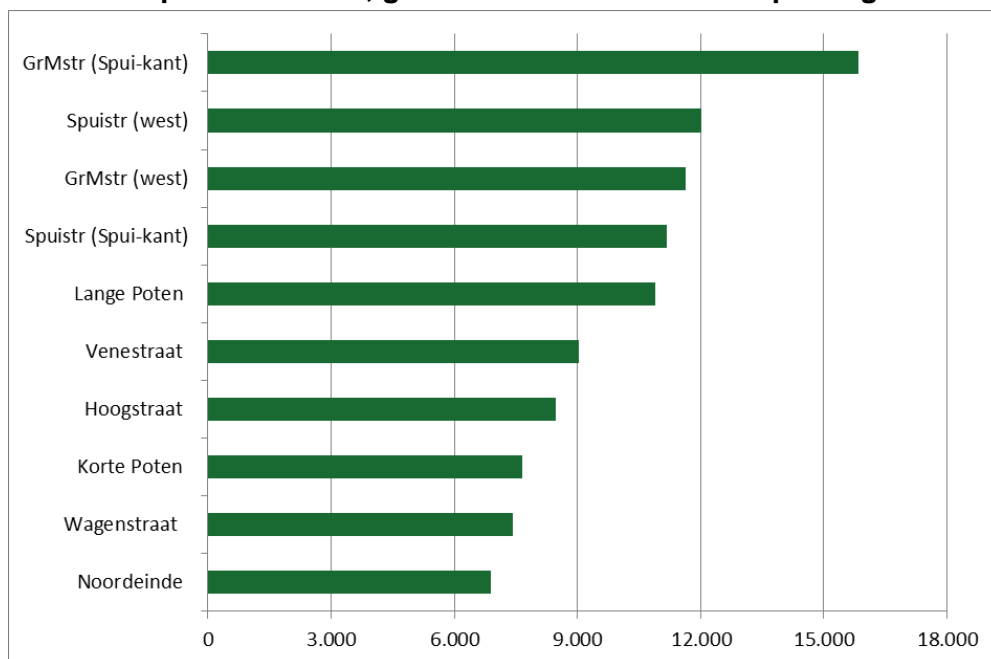
Figuur 3.19 Druktebeeld Den Haag Centrum, 2017/2018

Bron: CityTraffic, bewerking PSO

Grote Marktstraat, Spuistraat en Lange Poten zijn de drukste straten. De groei in passantenaantallen vond de afgelopen jaren vooral plaats in het gebied Lange Poten en Korte Poten. Hoewel we daar geen telpunten hebben, of pas sinds kort, is het uit andere bronnen (Locatus) ook bekend dat de Kalvermarkt en Turfmarkt drukker worden. Dit betekent dat er een verschuiving plaatsvindt van het gebied rond het Noordeinde naar het gebied Spui - CS. De verwachting is dat in de Grote Marktstraat de bezoekersaantallen verder zullen toenemen.

Figuur 3.20 Drukste telpunten in 2017, gemiddeld aantal bezoeken per dag

Bron: CityTraffic, bewerking PSO

De passantenaantallen geven aan dat de doorbloeding van de binnenstad steeds beter wordt. Waar voorheen het gebied rond de kruising Spuistraat/Wagenstraat-Venestraat het drukste was, worden de passanten nu evenwichtiger in de hele binnenstad geteld.

3.5 MEERDAAGS BEZOEK

Twee miljoen Nederlandse bezoekers kwamen in 2016 voor een stedentrip naar Den Haag

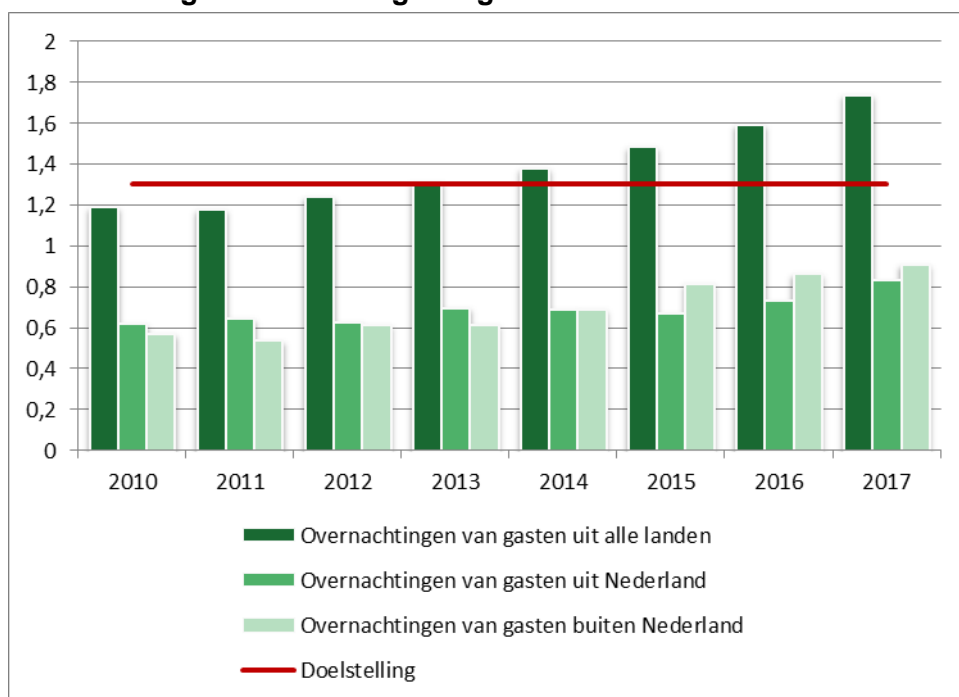
Dit aantal is net zo veel als in 2012. De verblijfsduur is wel toegenomen van 2,4 dagen naar 2,7 dagen. De bestedingen door stedentrippers zijn echter iets minder geworden (€ 441 miljoen in 2012 en € 406 miljoen in 2016).

In het consumentenonderzoek van Samr (2016) is specifiek gevraagd naar stedentrips (alleen onder Nederlanders). Hieruit bleek dat mensen die een meerdaags bezoek brachten aan Den Haag vooral van buiten de regio kwamen. Van de mensen die buiten het zuidelijk deel van Zuid-Holland wonen (> 1 uur reistijd) kwam 12% naar Den Haag voor een stedentrip. Scheveningen (strand, boulevard of haven) is een populaire bestemming voor de recreanten die Den Haag voor een stedentrip bezoeken. Winkelen is een andere favoriete reden om Den Haag te bezoeken. 48% van de bezoekers ging ook winkelen. Dit leidde in totaal tot ruim 2,7 miljoen bezoeken aan de winkelgebieden in Den Haag.

Het aantal hotelovernachtingen in Den Haag was volgens het CBS in 2010 1.188.300. In 2017 is dit toegenomen tot ruim 1,7 miljoen overnachtingen. Den Haag is daarmee de derde toeristische stad van Nederland, na Amsterdam en Rotterdam. Bij hotelovernachtingen gaat het zowel om nationale bezoekers als om internationale bezoekers.

Om de doelstelling te halen moest het aantal overnachtingen stijgen tot ca. 1.307.130 in 2020. Dit is inmiddels gehaald.

Figuur 3.21 Overnachtingen in Den Haag van gasten uit binnen- en buitenland

Bron: CBS

De buitenlandse gasten komen (op volgorde van omvang) vooral uit Duitsland, Groot-Brittannië, België, VS en Frankrijk.

Sinds 2014 is met name het aantal overnachtingen van buitenlandse gasten sterk toegenomen, met 32%. Overnachtingen van Nederlandse gasten stegen met 21% tussen 2014 en 2017.

4 RUIMTELIJKE KWALITEIT EN LEEF- EN VERBLIJFSKWALITEIT

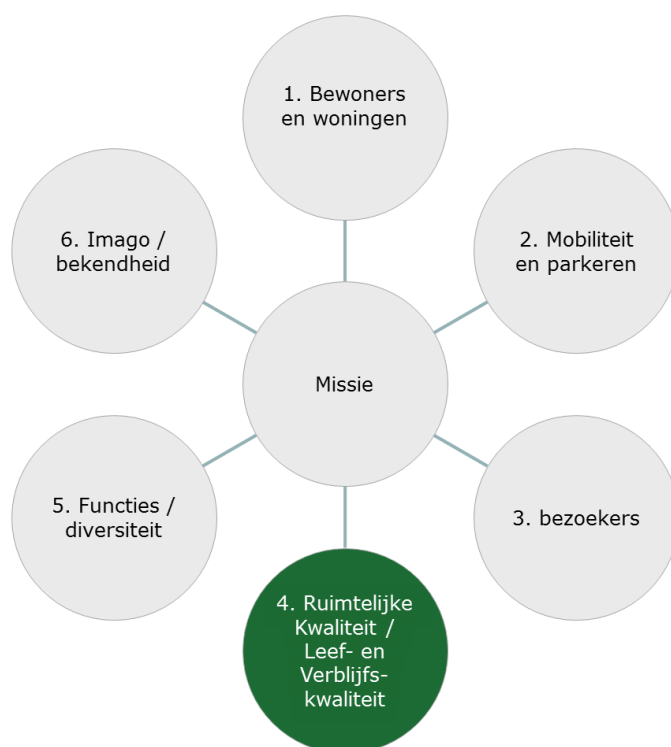
4.1 SAMENVATTING

Verbetering op vrijwel alle punten

De ruimtelijke kwaliteit van de binnenstad is van invloed op het verblijfsklimaat. De waardering voor zowel het onderhoud als de inrichting van de openbare ruimte is in 2017 verder toegenomen.

De leef- en verblijfskwaliteit is zowel van belang voor de bewoners als voor de bezoekers van de binnenstad. Het is voor hen vooral van belang dat de feitelijke problemen afnemen en de ervaringen beter worden.

In de wijk Centrum is de feitelijke criminaliteit de laatste jaren afgenomen. Ook de beleving hiervan is verbeterd. Ook de sociale cohesie van de bewoners in *stadsdeel* Centrum laat een verbetering zien. Het resultaat voor de leef- en verblijfskwaliteit komt daarmee op groen.

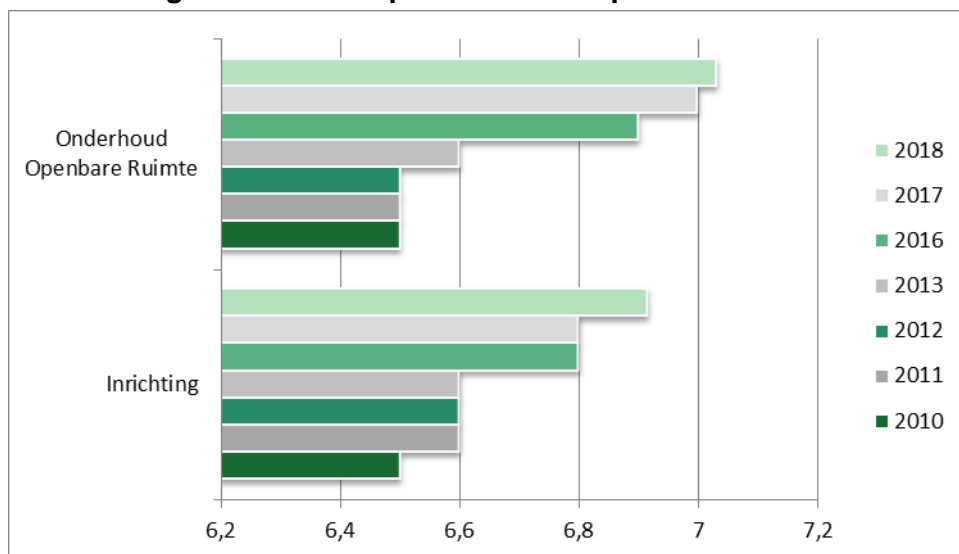

4.2 OPENBARE RUIMTE

Waardering openbare ruimte binnenstad steeds positiever

De openbare ruimte van de binnenstad wordt door de Haagse bevolking in het algemeen met een ruime voldoende gewaardeerd. Zowel het onderhoud als de inrichting van de openbare ruimte scoort hoger dan vorige jaren. In de jaren 2014 en 2015 is er geen Stadsenquête geweest, alleen een consultatie van het Stadspanel. De antwoorden van dit panel waren iets negatiever maar dat kan ook te maken hebben met alle bouwwerkzaamheden in de binnenstad die pas in de loop van 2014 en begin 2015 werden afgerond. Omdat dit panel een andere onderzoeksmethode inhoudt, zijn de rapportcijfers hiervan niet meegenomen in de grafiek.

Figuur 4.1 Oordeel Hagenaars over aspecten van de openbare ruimte

Bron: Stadsenquête Den Haag, bewerking DSO/PSO

In 2009 is er voor het eerst een quick scan gehouden van de kwaliteit van de openbare ruimte. Dit begrip wordt als volgt geïnterpreteerd:

- **Gebruik:** De burger verwacht een openbare ruimte die functioneel en veilig is (voldoende parkeer- en winkelruimte en sociale veiligheid).
- **Inrichting:** De inrichting en de materiaalkeuze moeten op elkaar zijn afgestemd en de openbare ruimte moet een ruimtelijke uitstraling hebben. Dit laatste wil zeggen dat moet worden gewaakt voor het “dichtslibben” van de ruimte door een veelheid aan functies en objecten (borden, regelkasten,abri's, kiosken, uitstallingen e.d.).
- **Onderhoud:** Ook het onderhoud van de openbare ruimte moet in orde zijn. Vervuiling of duidelijke slijtage van wegen en groen worden negatief gewaardeerd.

Om te bepalen of een straat voldoet aan Hofstad-/Residentiekwaliteit¹¹, zijn concrete en waar mogelijk zoveel mogelijk objectief te meten criteria ontwikkeld. Hiermee kan de kwaliteit in de meeste gevallen ter plaatse visueel worden waargenomen.

¹¹ Den Haag hanteert twee genormeerde kwaliteitslabels voor de openbare ruimte. Hofstad voor toeristische gebieden en Residentie voor woongebieden en overige gebieden.

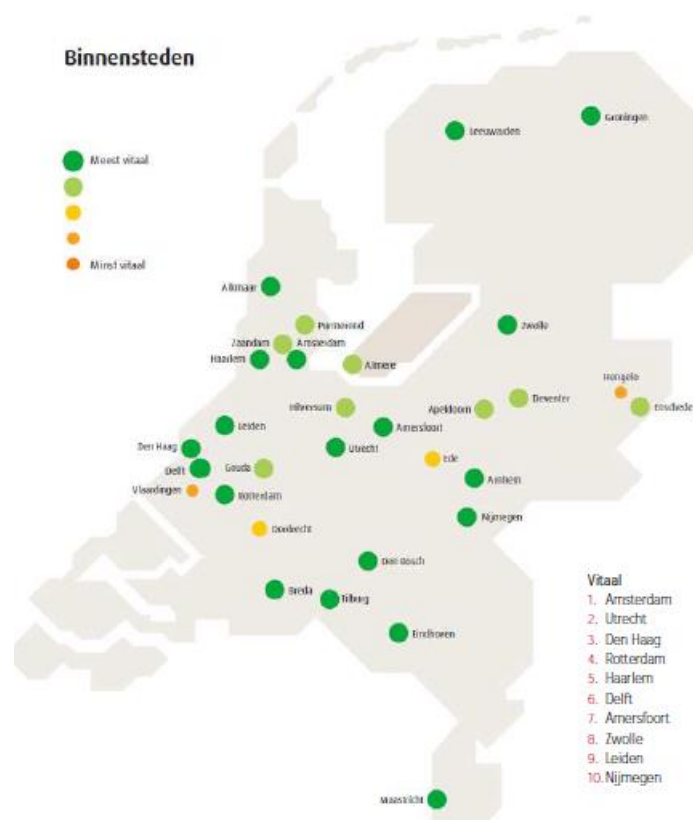
Uit de Quick scan openbare ruimte 2013 bleek voor de hele binnenstad dat de Residentiekwiteit van de gebruikruimte in orde was. Voor de inrichting scoorde alleen de Grote Marktstraat licht afwijkend van de Residentiekwiteit. Op onderhoud tenslotte scoorde de binnenstad eveneens goed (geen of minimale afwijking van Residentiekwiteit).

In 2014 leek de situatie iets verminderd. Dit had te maken met het feit dat in vergelijking met de vorige meting, in de Quick scan openbare ruimte 2014 gemeten werd op Hofstadkwaliteitsniveau in plaats van Residentiekwiteitsniveau.

Hofstadkwaliteit stelt 'strengere' eisen.

Met name het gebruik kwam iets lager uit. Dit kwam vooral omdat de parkeergelegenheid er (negatief) uitsprong en in sommige gevallen liet de sociale veiligheid te wensen over. De inrichting was grotendeels in orde en bij het onderhoud ging het vooral om de vitaliteit van de bomen en onkruid in de verharding.

Figuur 4.2 Haagse binnenstad in de Vitaliteitsbenchmark Centrumgebieden

Bron: Vitaliteitsbenchmark Centrumgebieden 2017, Goudappel Coffeng BV, 2017

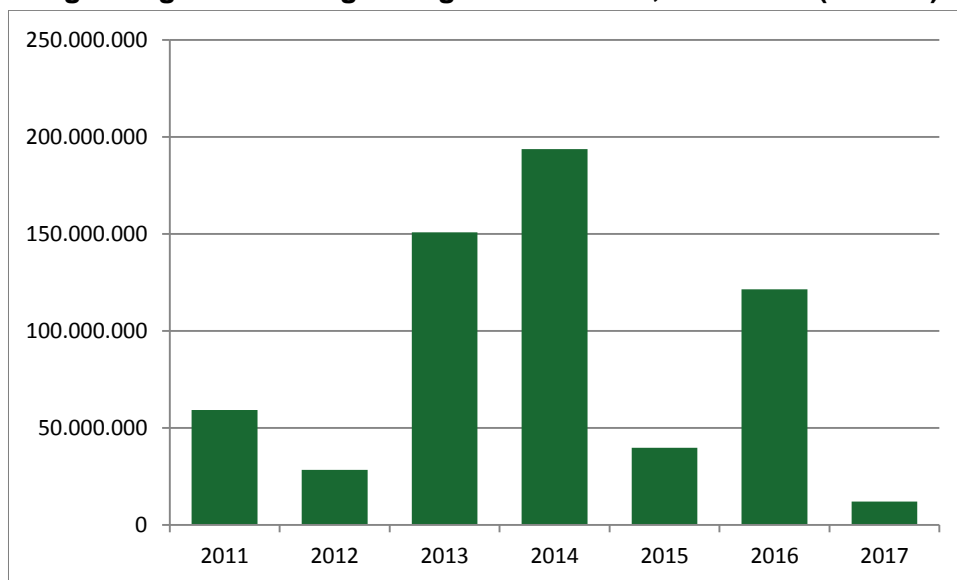
Na 2014 is geen nieuwe quick scan meer gehouden maar in de Vitaliteitsbenchmark Centrumgebieden 2017 van Goudappel-Coffeng staat de Haagse binnenstad op nummer drie, waarbij Den Haag uitmuntend scoort op ruimtelijke kwaliteit.

4.3 INVESTERINGEN

Totaal meer dan 600 miljoen euro geïnvesteerd in Centrum

De afgelopen jaren is er volop geïnvesteerd in Centrum. Uit de aangevraagde bouwvergunningen blijkt dat vooral in 2013 en 2014 veel bouwvergunningen zijn aangevraagd. Ook in 2016 is er weer een piek die vooral veroorzaakt wordt door de aanvraag voor het onderwijs- en cultuurcentrum (OCC) op het Spuiplein. Het gaat hierbij zowel om particuliere investeringen als om overheidsinvestering.

Figuur 4.3 Aangevraagde bouwvergunningen in Centrum, 2011-2017 (t/m mei)

Bron: Key2vergunningen, DSO, Gemeente Den Haag

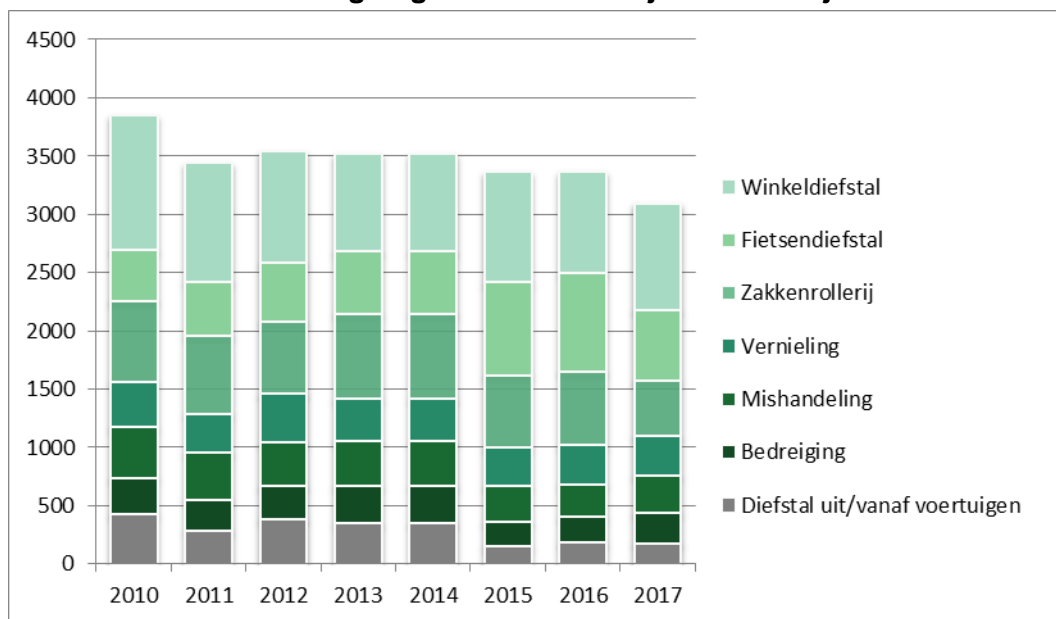
4.4 VEILIGHEID

Centrum steeds veiliger

De wijk Centrum is de afgelopen jaren steeds veiliger geworden. Het aantal aangiften is afgenomen tot ca. 6100 aangiften in 2015. In dezelfde periode is het aantal aangiften in de hele stad afgenomen met 21%. Centrum doet het dus minder gunstig dan Den Haag totaal. Na 2015 hebben we deze gedetailleerde cijfers niet meer beschikbaar. De iets beperktere set gegevens die we voor 2016 en 2017 hebben wijzen echter wel in dezelfde richting.

Gemiddeld kwam 15% van alle aangiften in Den Haag in 2017 uit de wijk Centrum. Vooral het aantal aangiften van zakkenrollerij en winkeldiefstal is groot. Zo'n 29% en 28% van deze aangiften komt uit Centrum. Dat is niet verwonderlijk in een groot winkelgebied. In 2017 bedroeg 20% van alle aangiften in Centrum een winkeldiefstal. Stadsbreed was dat 11%. Overigens is het aantal aangiften van winkeldiefstal fors afgenomen sinds 2010, een afname met 21% in Centrum in 2017.

Figuur 4.4 De meest voorkomende geregistreerde misdrijven in de wijk Centrum

Bron: DHIC/Politie Haaglanden (BVH), CBS

Er zijn ook vormen van criminaliteit die naar verhouding minder vaak voorkomen in Centrum dan in overig Den Haag. Hierbij gaat het om diefstal van overige voertuigen, diefstal uit/vanaf voertuigen, diefstal uit woningen en vernieling.

4.5 SUBJECTIEVE GEVOELEN

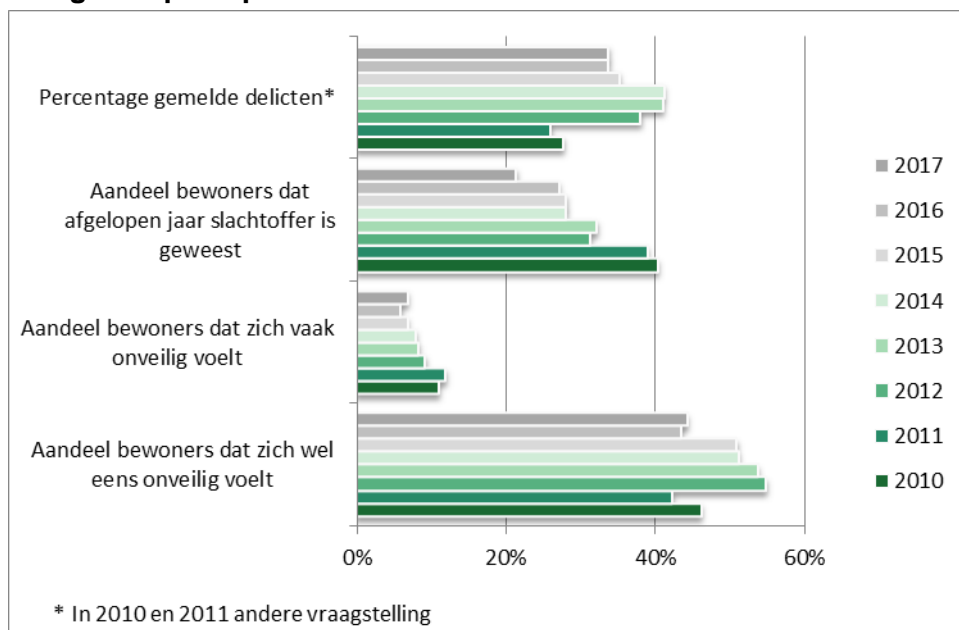
Centrum voelt ook steeds veiliger

Naast de objectieve vaststelling van criminaliteit speelt ook de beleving van de mensen een belangrijke rol. Voelen mensen zich veilig, voelen ze zich verbonden met hun buurt, kennen ze hun medebewoners?

In de onderstaande figuur wordt de perceptie van de veiligheid weergegeven. De scores hebben betrekking op het *stadsdeel* Centrum inclusief de Schildersbuurt. Voor de *wijk* Centrum zijn geen aparte gegevens beschikbaar. Hoewel het *stadsdeel* niet helemaal representatief is voor de *wijk* Centrum hebben we geen betere data tot onze beschikking.

Stadsdeel Centrum is de afgelopen jaren niet alleen in objectieve zin steeds veiliger geworden, de inwoners voelen zich ook veiliger. Onderstaande figuur laat zien dat vanaf 2013 de onveiligheidsgevoelens van inwoners van het *stadsdeel* Centrum verbeterd zijn. Ook geven minder inwoners aan dat zij slachtoffer zijn geweest van een misdrijf en wordt minder vaak een melding gedaan van een delict.

Figuur 4.5 Veiligheidsperceptie van de inwoners van *stadsdeel* Centrum

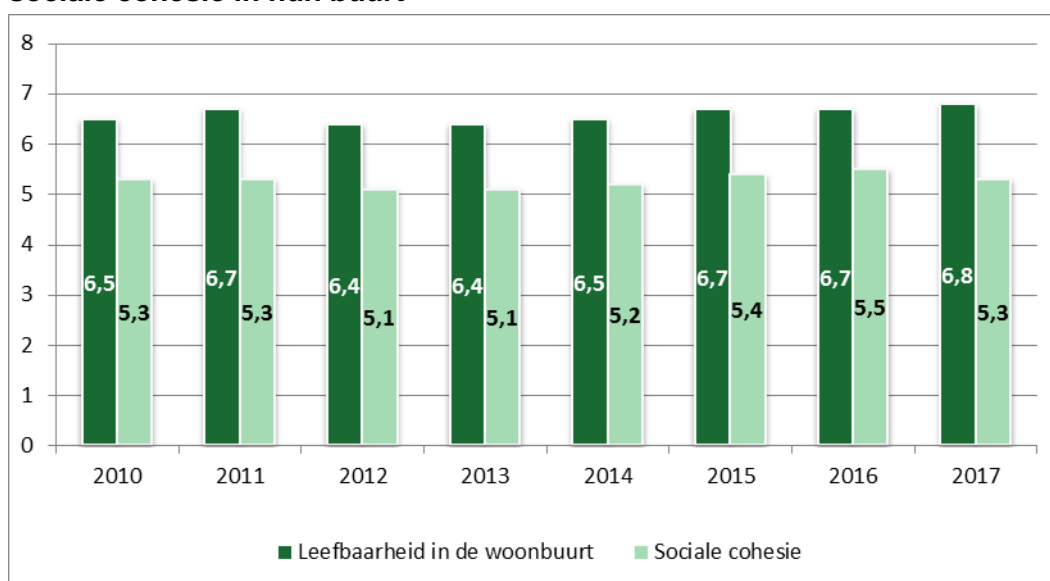

Bron: Veiligheidsmonitor, Ministerie van Veiligheid en Justitie en CBS

De leefbaarheid in het *stadsdeel* Centrum schommelt alle jaren rond 6,5. De laatste drie jaar is de score toegenomen tot een 6,8 in 2017. Daarmee is deze iets lager dan het gemiddelde van Den Haag. Dit is in 2016 een 7,1.

Voor de sociale cohesie in de buurt geldt hetzelfde. Ook hiervoor is er een vrij stabiel cijfer rond de 5,2 en een stijging de laatste twee jaar en een terugval in 2017. *Stadsdeel* Centrum scoort ook hier iets lager dan het gemiddelde van Den Haag (5,5).

Figuur 4.6 Oordeel van inwoners van *stadsdeel* Centrum over de leefbaarheid en de sociale cohesie in hun buurt

Bron: Veiligheidsmonitor, Ministerie van Veiligheid en Justitie en CBS

5 FUNCTIES EN DIVERSITEIT

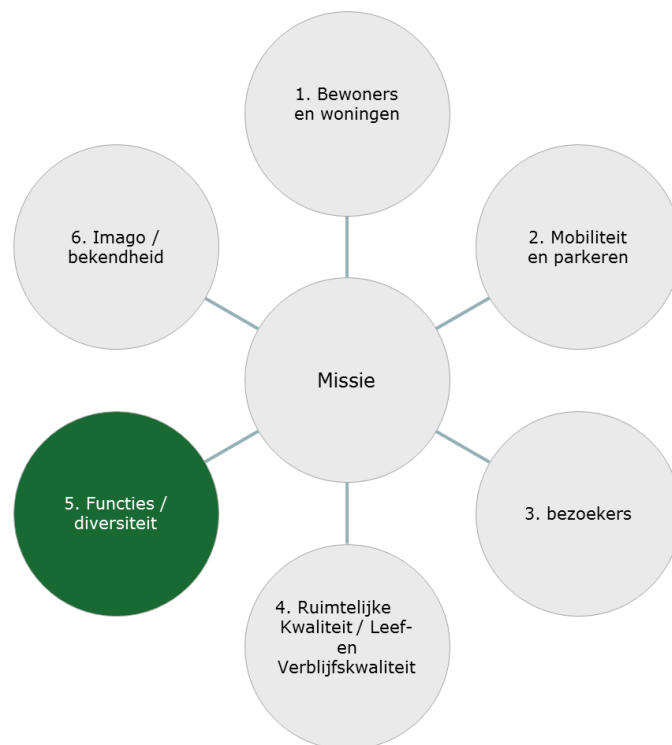
5.1 SAMENVATTING

Diversiteit is groot, groei op de meeste deelaspecten, banen groeien sinds 2014.

Het aantal banen in Centrum is sinds 2010 toegenomen. Het aantal winkels is de afgelopen jaren wat afgenomen maar het winkelvloeroppervlak begint weer toe te nemen nu de verbouw van de binnenstad klaar is. Groei is er met name in mode & luxe. De filialisering neemt toe, vooral door krimp bij de zelfstandige vestigingen. De leegstand in winkels neemt af.

In de horeca is er sprake van groei in fastfood en bij hotels.

Bezoek aan musea en bioscoop blijft stijgen, bezoek aan podia begint op te krabbelen.

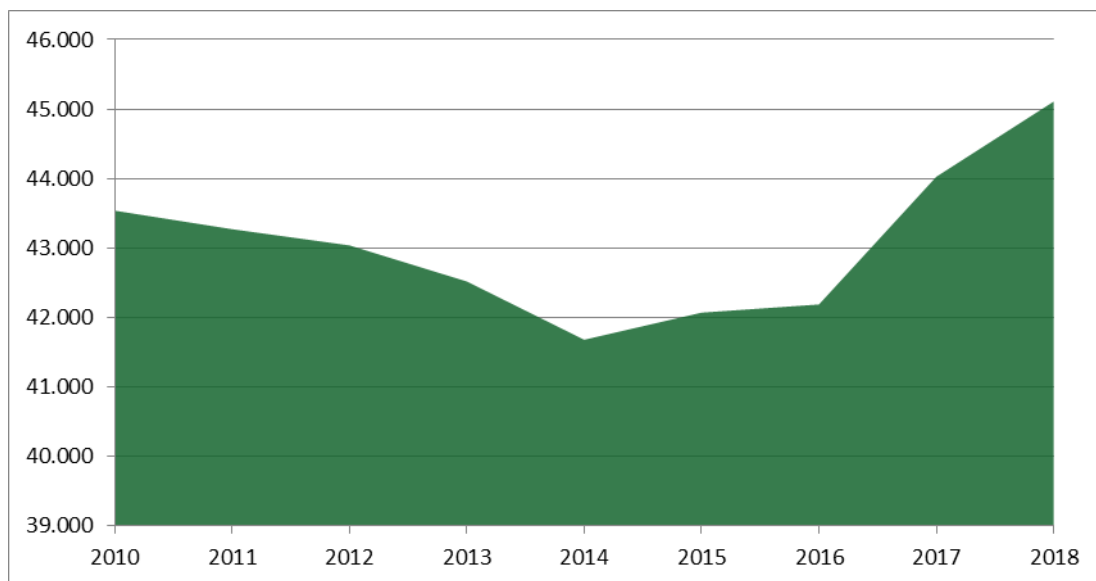

5.2 DIVERSITEIT IN BANEN

Centrum goed voor 16% van de Haagse banen

Het aantal banen in Centrum is de afgelopen jaren, sinds het begin van de economische crisis in 2008, afgenomen. Vanaf 2014 is er weer sprake van groei. Per 1 januari 2018 zijn er ca. 45.000 banen in deze wijk. Daarmee is het aantal banen met 3,6% toegenomen sinds 2010. De groei van het aantal banen sinds 2010 is in Centrum iets groter dan voor Den Haag totaal (2%).

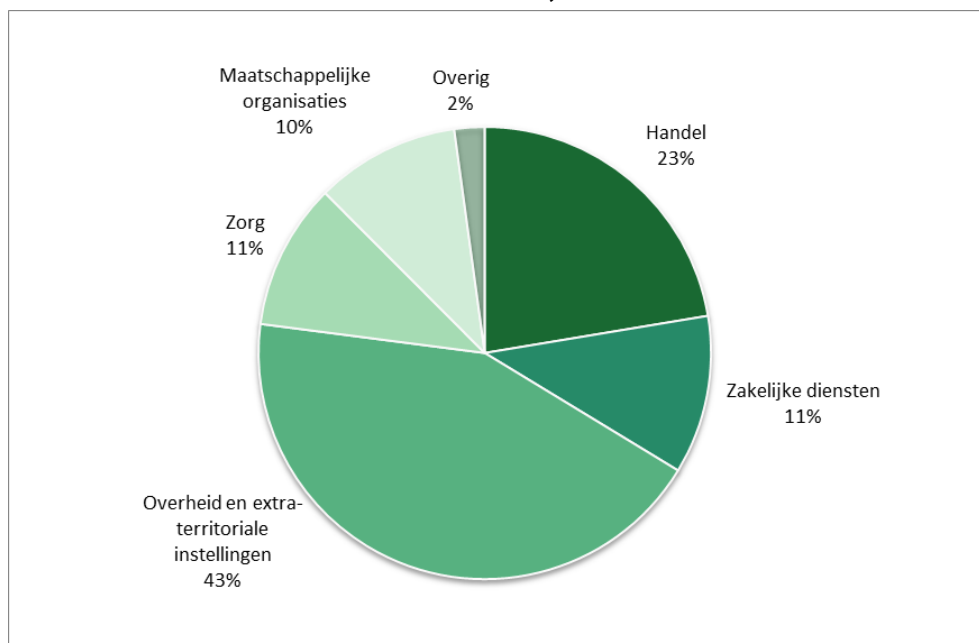
Figuur 5.1 Aantal banen in Centrum

Bron: Werkgelegenheidsregister, bewerking PSO

De meeste banen in Centrum komen voor bij de overheid. De Rijksoverheid is daar met haar ministeries voornamelijk verantwoordelijk voor en ook het Stadhuis van de gemeente levert een flinke bijdrage. Handel is met ruim 10.000 banen een goede tweede. Hierbij gaat het vooral om detailhandel (5600 banen). Samen met horeca zijn deze twee typische binnenstad branches goed voor 21% van de banen in Centrum.

Figuur 5.2 Aantal banen in Centrum naar branche, 2018

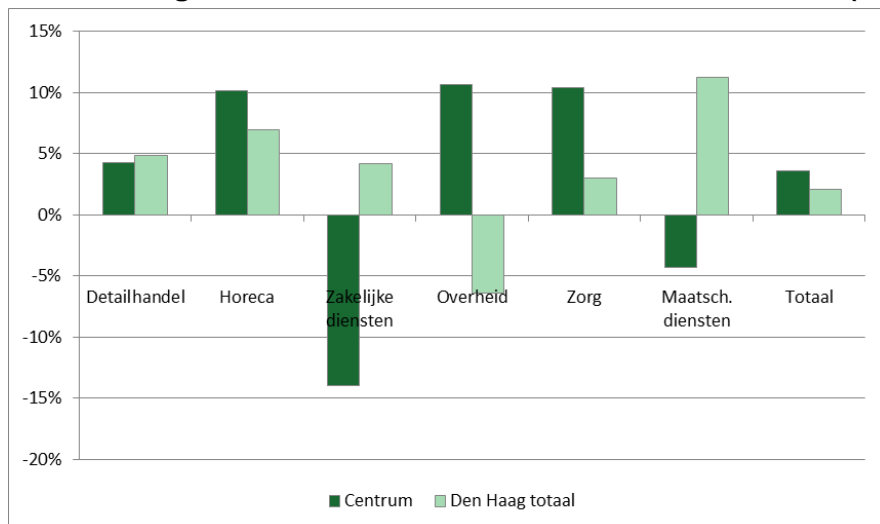
Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking PSO

De verdeling over de verschillende functies in de wijk Centrum is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd. In 2010 waren detailhandel en horeca ook goed voor 21% van alle banen in de wijk Centrum.

De grootste groei van het aantal banen sinds 2010 in Centrum vond plaats bij de overheid (+ 1900 banen), de grootste krimp bij de zakelijke diensten (- 830). Zowel de detailhandel als de horeca heeft zich sinds 2010 positief ontwikkeld (resp. 4% en 10% groei) in Centrum.

Figuur 5.3 Ontwikkeling van het aantal banen naar branche, 2010-2018 (excl. overig)

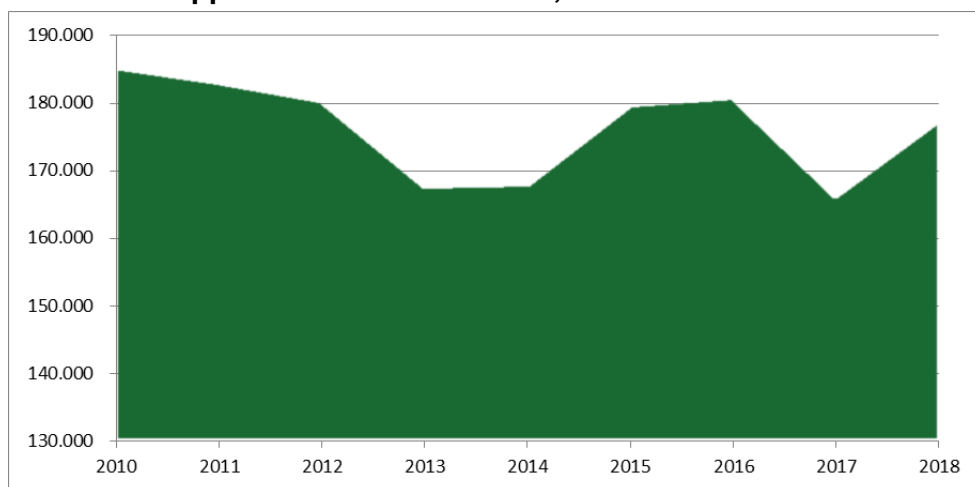
Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking PSO
Exclusief banen in overige sectoren

5.3 WINKELS

Winkelvloeroppervlak neemt weer toe, met name in mode & luxe. Filialisering neemt toe. Aantal banen stijgt

Aan het winkelgebied binnenstad is de laatste jaren hard gewerkt. De nieuwe Haagse Passage is open, de Primark heeft zich in een herbouwd pand gevestigd en het Sijthoff complex is opnieuw in gebruik genomen.

Figuur 5.4 Winkelvloeroppervlak in de binnenstad, 2010-2018

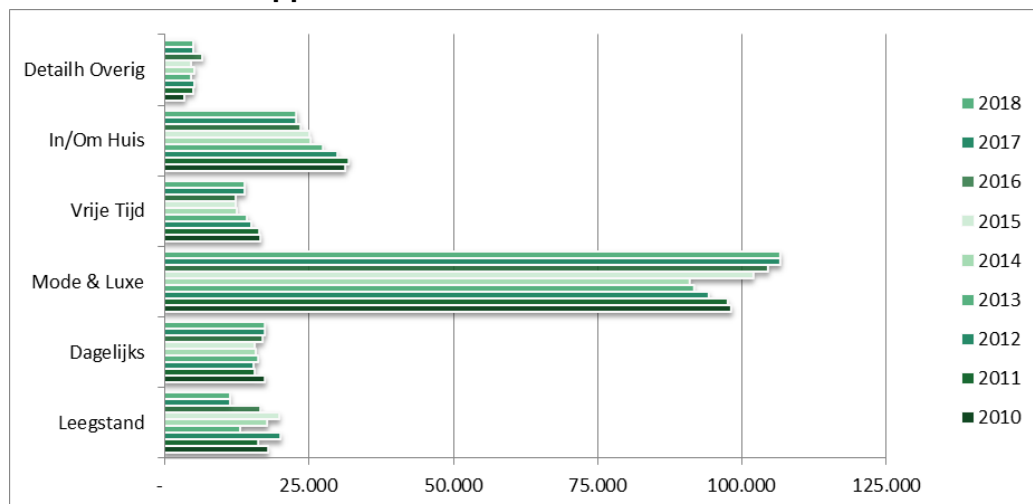

Bron: Locatus, bewerking PSO

Ten opzichte van 2010 zien we (nog) een afname van het aantal winkels en het winkelvloeroppervlak maar ten opzichte van 2013 is er wel groei. In 2013 waren de Markies (herontwikkeling van Marks & Spencer, Zara en H&M), Sijthoff (o.a. River Island en Superdry), de nieuwe Haagse Passage en Amadeus (het gebouw waar inmiddels de Primark en Van Stockum in is gevestigd) in aanbouw. Op dat moment was er duidelijk minder winkelvloeroppervlak in de binnenstad aanwezig (zie figuur 5.4). Vanaf 2015 is het ene complex na het ander opgeleverd en afgebouwd en zien we ook weer een toename in het winkelvloeroppervlak. In 2017 zien we een dip omdat het pand van V&D in dat jaar werd verbouwd en daardoor niet beschikbaar was. In 2018 is dit pand weer in gebruik bij Hudson's Bay.

Figuur 5.5 laat zien dat er sinds 2010 een doorgaande afname van het winkelvloeroppervlak bij de branches in en om het huis en in mindere mate bij winkels in vrije tijd te zien is. We zien een min of meer stijgende lijn bij dagelijkse artikelen en overige detailhandel. De branche mode & luxe artikelen laat een omslag zien na 2014. Dit houdt verband met de (opnieuw) opgeleverde meters van de Markies, de nieuwe Passage, Sijthoff e.d.

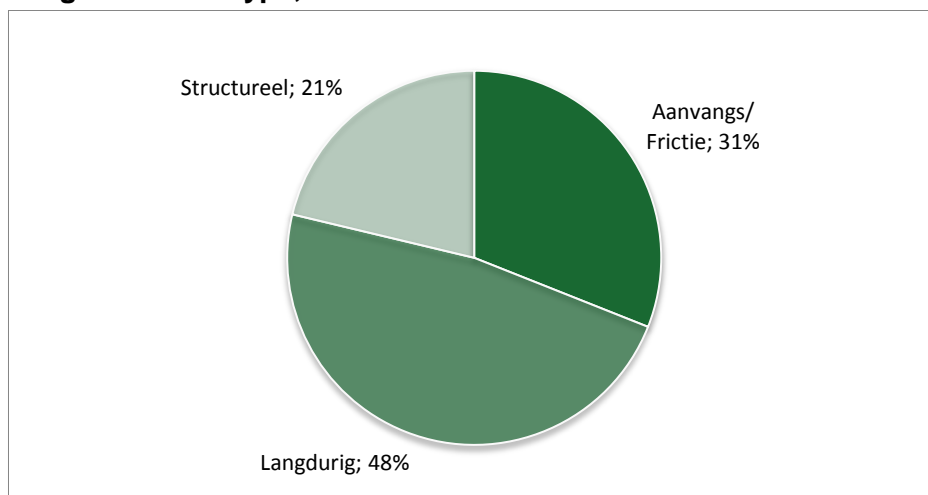
Figuur 5.5 Groei winkelvloeroppervlak in Centrum verdeeld naar branche

Bron: Locatus, bewerking PSO

De leegstand laat een wisselend beeld zien met een daling in de laatste twee jaren. Voor 2018 is ook bekend om wat voor soort leegstand het gaat. Grotendeels gaat het om langdurige leegstand (1-3 jaar leeg). Ook aanvangsleegstand of frictieleegstand maakt een groot deel van de leegstand uit. Overigens rekent Locatus ongeveer twee derde van de hier genoemde leegstand toe aan winkels en een derde aan horeca. Dit betekent dat in 2018 van de ca. 11.300 m² leegstand ongeveer 7.500 m² leegstand aan winkels kan worden toegerekend.

Figuur 5.6 Leegstand naar type, 2018

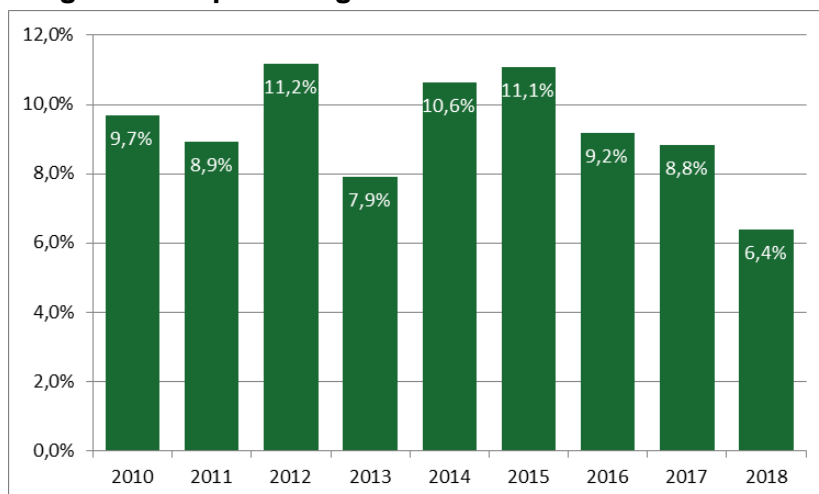

Bron: Locatus, bewerking PSO

De meeste leegstand komt voor in de Haagse Bluf. Hier staan 10 panden leeg. In totaal gaat het om ca. 1650 m² winkel vloeroppervlak (15% van de totale leegstand). Het grootste leegstaande pand in de binnenstad is het pand van Marks & Spencer. Hier staat in totaal 1800 m² WVO leeg.

De structurele leegstand (langer dan drie jaar leeg) gaat om 15 panden met in totaal 2400 m² WVO. De langdurige leegstand (1-3 jaar) omvat 34 panden met in totaal bijna 5.500 m². De voormalige Marks & Spencer valt in deze categorie. De aanvangsleegstand (korter dan 1 jaar) omvat 35 panden met ruim 3.500 m² WVO. Uit gegevens van Locatus blijkt dat Den Haag Centrum in 2018 ongeveer 6% van het winkelvloeroppervlak leeg heeft staan. Overigens is een deel van de leegstand inmiddels weer verhuurd, of wordt deze verbouwd.

Figuur 5.7 Leegstand als percentage van het totaal in Centrum

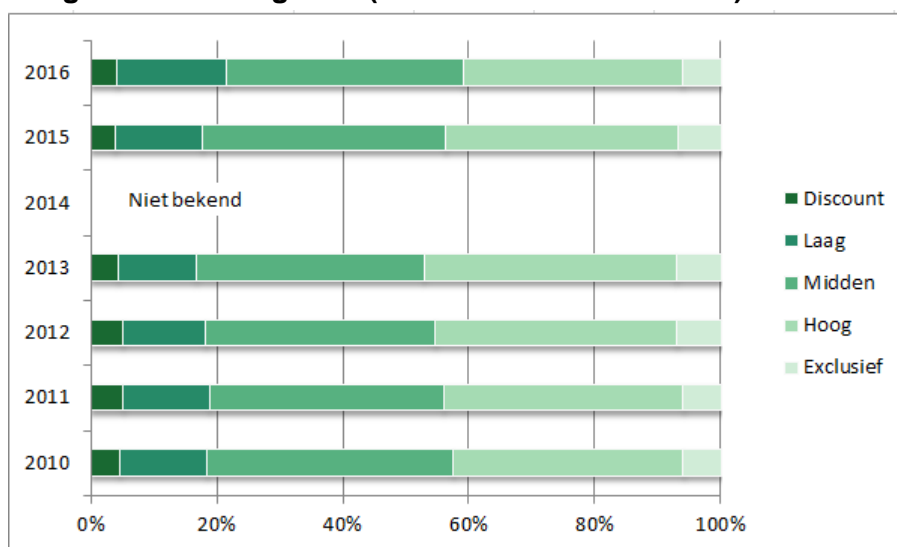

Bron: Locatus, bewerking PSO

Het marktsegment is niet van alle winkels en winkelvloeroppervlak (WVO) bekend. Ook is dit niet meer bekend na 2016. Daar waar het wel bekend is zien we kleine verschuivingen. Ten opzichte van 2010 zien we een toename in het lage

marktsegment. De segmenten midden, hoog en exclusief hebben naar verhouding wat minder WVO dan in 2010.

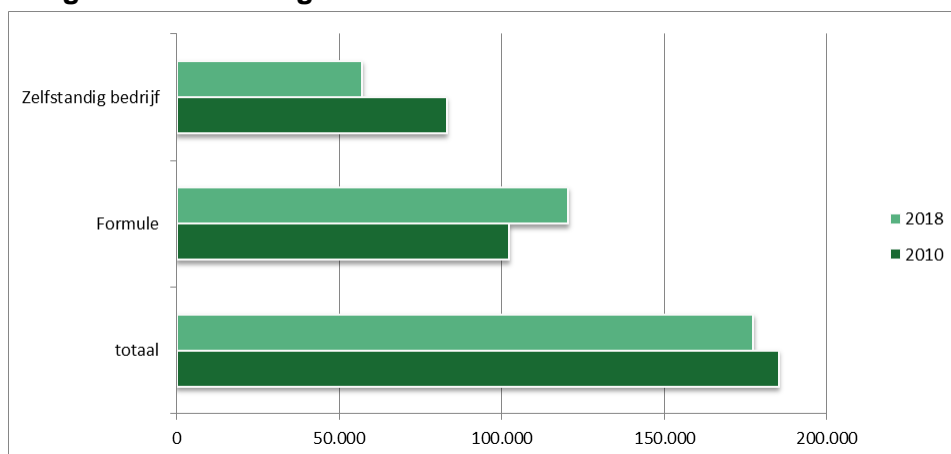
Figuur 5.8 Ontwikkeling van het totale winkelvloeroppervlak in de binnenstad van Den Haag naar marktsegment (na 2016 niet meer bekend)

Bron: Locatus, bewerking PSO

We zien ook een verdergaande filialisering in Den Haag. Het aantal vierkante meters dat in gebruik genomen is door formules en ketens in Den Haag is met 18% gestegen sinds 2010. Het aantal meters in gebruik bij zelfstandige vestigingen is daarentegen gedaald met 31%.

Figuur 5.9 Ontwikkeling van het totale winkelvloeroppervlak in de binnenstad van Den Haag naar filialisering

Bron: Locatus, bewerking PSO

In 2010 bestond 27% van de winkels uit een filiaalbedrijf. Dit was goed voor 55% van het winkelvloeroppervlak. In 2018 is dit toegenomen tot 32% van de vestigingen en 68% van het winkelvloeroppervlak. Het grotere belang van de formules wordt niet zozeer veroorzaakt door een toename van het aantal formulewinkels maar vooral

door de afname van zelfstandige bedrijven. Met andere woorden, sinds 2010 is het aantal 'Formule winkels' per saldo met vier afgenomen. Het WVO in gebruik door 'Formule winkels' is echter toegenomen met ca. 18.000 m². Er is dus sprake van schaalvergroting bij de 'Formule winkels'. Het aantal zelfstandige winkels is in diezelfde periode afgenomen met ca. 150 bedrijven en bijna 26.000 m² WVO.

Net als het totaal aantal banen in Centrum laat ook het aantal banen in de detailhandel krimp zien tot 2014. 2015 laat een forse groei zien, o.a. door de toename van winkels in de binnenstad (Primark, toevoeging winkels Nieuwe Passage). In 2016 en 2017 is er echter weer een daling van het aantal banen in de detailhandel. Hierbij speelt vooral de sluiting van de V&D en een aantal andere ketens een rol. In 2018 is het aantal banen in de detailhandel 5.600. Daarmee is de detailhandel goed voor 12% van alle banen in Centrum.

5.4 HORECA

Groei in fastfood en hotels

Ook de horeca is een belangrijke functie die we in de binnenstad vinden. Den Haag heeft ruim 400 horeca vestigingen in de wijk Centrum. Er zit vooral groei in de hotels (vanaf 2016) en bij de fastfood restaurants. Recent zijn twee nieuwe hotels geopend op de Bierkade en op het Noordeinde. Sinds 2010 zijn er 36 fastfood zaken bijgekomen. Voor de laatste drie jaar maken we gebruik van een andere bron. Hierdoor is het niet helemaal duidelijk of de in de volgende tabel getoonde groei werkelijk heeft plaatsgevonden of dat dit het gevolg is van een betere/andere registratie. Maar gezien de sterke omzetgroei in de horeca vanaf 2014 is het wel plausibel dat er ook een aantal vestigingen is bij gekomen (zie ook figuur 3.14 en 3.15).

Tabel 5.1 Horeca vestigingen in de wijk Centrum, stand per 1 januari

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Café	143	137	139	141	139	140	135	141	151
Fastfood	86	84	91	98	98	104	117	117	122
Restaurants	160	166	167	167	166	166	172	176	188
Hotels	8	8	8	9	10	11	11	12	14
Totaal	397	395	405	415	413	421	435	446	475

Bron: Bedrijfschap Horeca en Catering/ Horeca DNA (cijfers va 2016)

De wijk Centrum kende één restaurant met een Michelin ster (1-ster), namelijk HanTing Cuisine maar deze heeft vanaf 2017 een ander concept gekregen waardoor ze hun ster zijn kwijtgeraakt. Er zijn ook drie restaurants met een BIB-Gourmand (Basaal, Oogst en Tapisco).

Het aantal banen in de horeca is bekend uit het Werkgelegenheidsregister. Op 1 januari 2018 werkten er ruim 4.000 mensen in de horeca in Centrum, bijna 400 mensen meer dan in 2010.

5.5 CULTUUR EN EVENEMENTEN

Bezoek aan musea en bioscoop blijft stijgen, aan podia begint op te krabbelen

In Centrum zijn verschillende musea gevestigd. Het bekendste is het Mauritshuis. Nadat het Mauritshuis in 2012-2014 grondig is verbouwd en opgeknapt ging het medio 2014 weer open voor publiek. In de periode juli 2014 tot juli 2015 heeft het Mauritshuis een topaantal bezoekers gehad. Dit blijkt ook uit onderstaande tabel waarin het bezoekersaantal van het Mauritshuis in 2014 maar voor ca. 6 maanden geldt en toch hoger is dan de jaren voor de verbouwing. Ook 2015 was een topjaar voor het Mauritshuis. In 2016 zijn de bezoekersaantallen aan dit museum weer genormaliseerd maar wel op een flink hoger niveau dan voor de verbouwing.

Tabel 5.2 Grootste musea in de wijk Centrum met bezoekers

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Mauritshuis	231.795	261.127	Gesloten		330.659	500.476	414.239	417.227
Escher in het Paleis	93.000	100.997	104.268	122.770	130.821	144.411	140.511	150.000
Gevangenpoort	21.856	54.471	50.969	52.358	54.924	55.194	57.057	63.464
Haags Historisch Museum	46.998	47.992	52.453	41.840	44.915	47.578	42.665	47.307
Humanity House			15.000	25.018	30.489	35.000	41.846	40.817
Galerij Willem V		17.344	21.358	23.000	29.000	27.199	28.248	29.236
Museum Bredius	5.666	5.658	6.000	7.962	15.538	10.415	7.780	
totaal	399.315	487.589	250.048	272.948	636.346	820.273	732.346	748.051

Bron: DHIC / opgave musea

Het Mauritshuis na de opening

Bron: objectuur.nl

Tabel 5.3 Grootste culturele podia in de wijk Centrum met aantal bezoekers

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Paard	144.644	137.786	104.072	101.000	96.645	102.788	119.891	
Koninklijke Schouwburg	82.713	70.100	85.636	88.724	93.539	102.728	106.712	
Lucent Danstheater	76.675	69.250	46.162	58.876	71.221	37.736	Tijdelijk verplaatst	
Theater aan het Spui	40.698	48.273	24.238	28.175	32.886	36.332	37.216	
Korzo	7.558	19.237	24.442	30.300	29.181	31.420	36.791	
Diligentia	60.236	56.627	30.147	32.445	26.842	31.053	32.068	
Dr Anton Philipszaal	56.728	68.127	20.110	49.911	63.773	26.915	Tijdelijk verplaatst	
PePijn	12.810	10.778	10.437	10.819	10.203	12.087	11.891	
Nieuwe Kerk	8.002	7.300	6.402	8.000	8.313	10.691	15.424	12.862
Totaal	490.064	487.478	351.646	408.250	432.603	391.750	359.993	

Bron: DHIC / opgave instellingen

Het aantal bezoekers aan de grootste culturele podia in Centrum is na een terugval in 2014 weer toegenomen. In 2015 is het theater aan het Spui, waar de Dr. Anton Philipszaal en het Lucent Danstheater in gevestigd waren, ontruimd en afgebroken om plaats te maken voor het onderwijs- en cultuurcomplex (OCC). Na oplevering van dit complex zullen het Residentie Orkest en het Nederlands Dans Theater hierin terugkomen.

Het aantal bezoekers aan evenementen in de binnenstad is de afgelopen jaren toegenomen tot ruim 1,3 miljoen in 2016.

Den Haag heeft drie bioscopen en een Filmhuis. In de wijk Centrum zijn twee bioscopen gevestigd plus het Filmhuis. De bezoekersaantallen van de drie bioscopen in Centrum laten een gunstige ontwikkeling zien. Tussen 2010 en 2016 is het aantal bezoekers van de Pathé bioscopen Spui en Buitenhof met 11% toegenomen waarvan ca. 3% sinds 2014. Het bezoekersaantal van het Filmhuis is tussen 2010 en 2016 met 5% toegenomen. In totaal bezochten in 2016 ca. 1,7 miljoen mensen een bioscoop in de binnenstad.

Filmhuis Den Haag

Bron: denhaagfm.nl

6

IMAGO EN BEKENDHEID DEN HAAG

6.1 SAMENVATTING

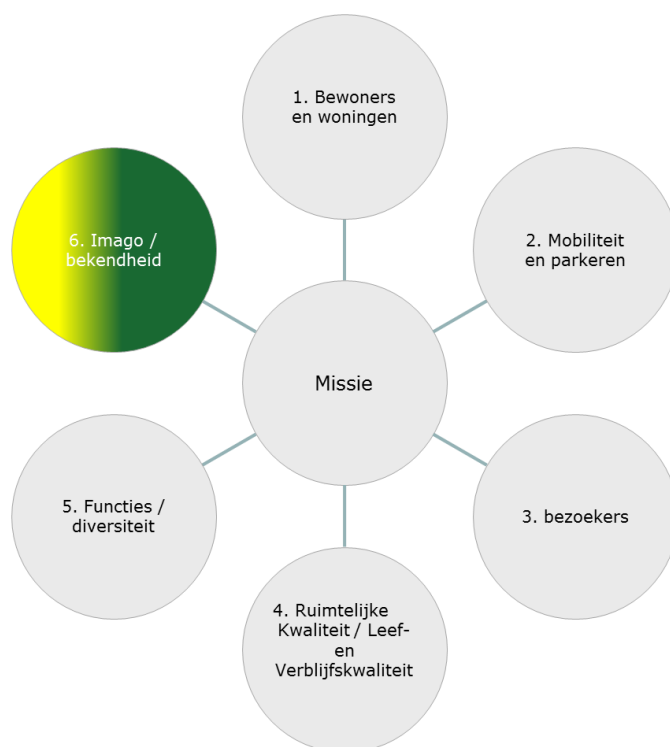
Onbekend maakt onbemind

Imago-onderzoek is er alleen voor de stad als geheel. Hieruit blijkt dat Den Haag vooral bekend staat als regeringsstad. Een andere spontane associatie bij de stad Den Haag is 'stad aan zee'.

Zowel de bekendheid als de waardering van Den Haag bij de Nederlandse bevolking neemt langzaam iets toe. Het beeld dat de Nederlander van Den Haag heeft, wordt positiever wanneer de bekendheid met de stad toeneemt.

Wanneer we het imago proberen toe te spitsen op de binnenstad is de ontwikkeling minder gunstig. In vergelijking met een aantal andere toeristische steden wordt Den Haag minder dan gemiddeld gezien als een stad die gezellig is en een leuke sfeer heeft. Ook winkelaanbod, horeca-aanbod en cultuurstad worden minder dan gemiddeld ervaren.

De waardering van zowel de Hagenaar als van de inwoners van overig Nederland van Den Haag en de binnenstad neemt toe. Ook de herkenning van de verschillende sfeergebieden wordt voor de meeste sfeergebieden groter. Winkelkern, Historische Kern en Hofkwartier zijn het meest bekend.

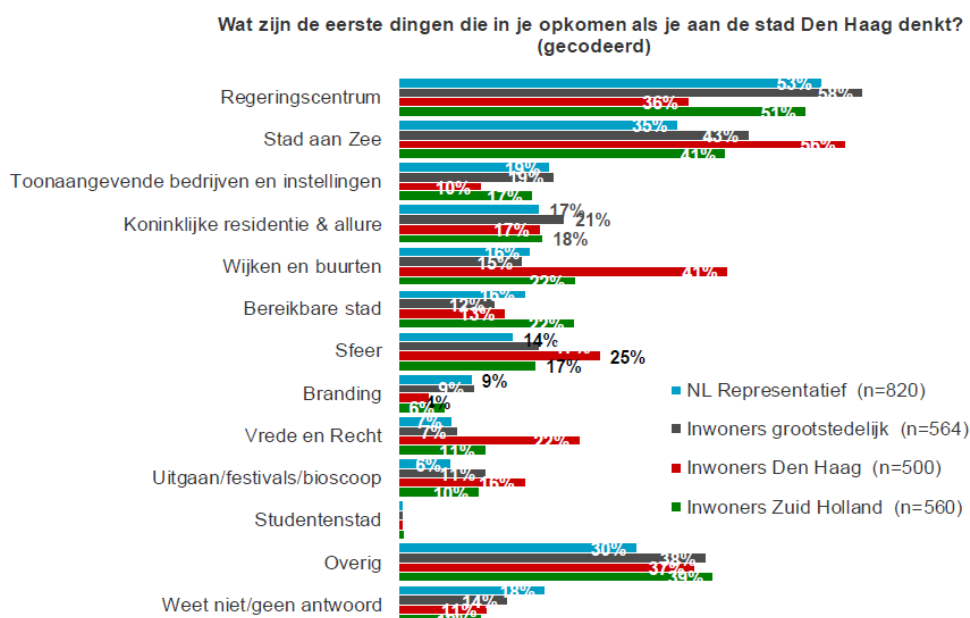
6.2 IMAGO EN BEKENDHEID

Den Haag vooral bekend als regeringsstad

Imago en bekendheid is alleen bekend op het niveau van de hele stad. Voor de binnenstad is geen apart imago-onderzoek gedaan.

Wanneer gevraagd wordt naar de spontane associaties bij Den Haag is 'regeringscentrum' nog altijd nummer één gevolgd door 'stad aan zee' (strand/Scheveningen), 'toonaangevende bedrijven en instellingen' en 'Koningshuis'¹². Dat blijkt uit het imago-onderzoek van Bureau Motivaction. Bij geholpen associaties scoren begrippen als multicultureel, internationaal, koninklijk, historisch, gezellig en levendig hoog¹³. Imago-onderzoek voor recentere jaren worden in de volgende versie meegenomen.

Figuur 6.1 Spontane associaties bij Den Haag, 2016

Bron: Imago-onderzoek Den Haag 2016, Motivaction

Ook uit het Consumentenonderzoek van Samr uit 2016¹⁴ blijkt dat een groot deel van de Nederlanders Den Haag associeert met de politiek en regering op het Binnenhof. Grote bezienswaardigheden als het strand en de pier in Scheveningen worden nog vaker genoemd.

Respondenten die op maximaal een uur reizen van Den Haag wonen noemen vaker kenmerken als koninklijk, historisch, levendig en gezellig. Zij hebben een warmer beeld van Den Haag en kennen de stad ook vaak beter.

¹² Imago-onderzoek Den Haag 2016, Motivaction.

¹³ Consumentenonderzoek Den Haag 2016, Samr

¹⁴ Consumentenonderzoek Den Haag 2016, Samr

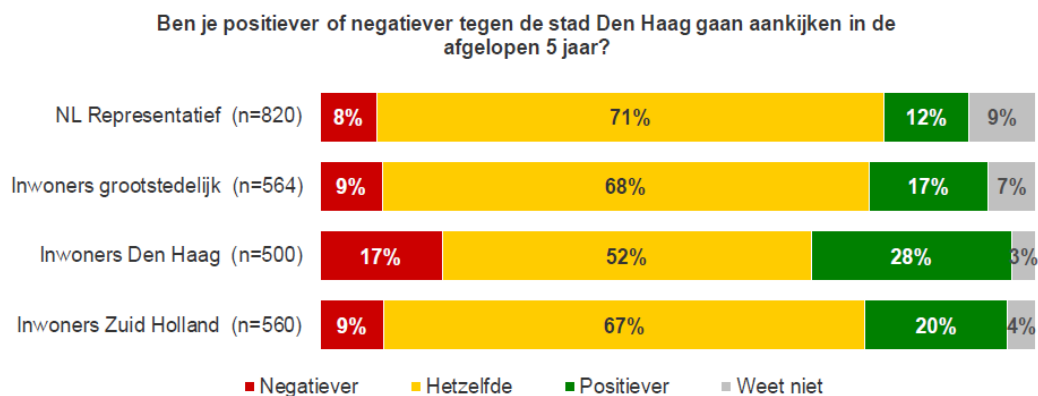
Figuur 6.2 Spontane associaties bij Den Haag, 2016

Bron: Consumentenonderzoek Den Haag 2016, Samr

Het beeld dat de Nederlander van Den Haag heeft is overwegend neutraal of positief waarbij men met name in 2016 positiever over Den Haag denkt¹⁵. Een iets groter deel van de respondenten geeft aan dat zij in de afgelopen 5 jaar positiever tegen de stad Den Haag zijn gaan aankijken.

Figuur 6.3 Ontwikkeling in het beeld dat men heeft van Den Haag

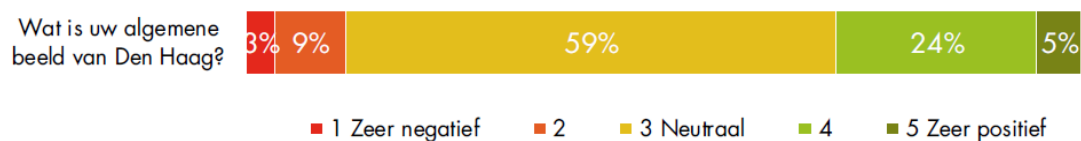

Bron: Imago-onderzoek Den Haag 2016, Motivaction

Men is vooral positiever over Den Haag gaan denken doordat men er vaker komt en/of de stad beter heeft leren kennen. Toch blijkt uit het Consumentenonderzoek dat de Nederlanders ook positief zijn over Den Haag als zij de stad minder goed kennen.

¹⁵ Het Imago-onderzoek van Motivaction is op heel Den Haag gericht, niet specifiek op de binnenstad.

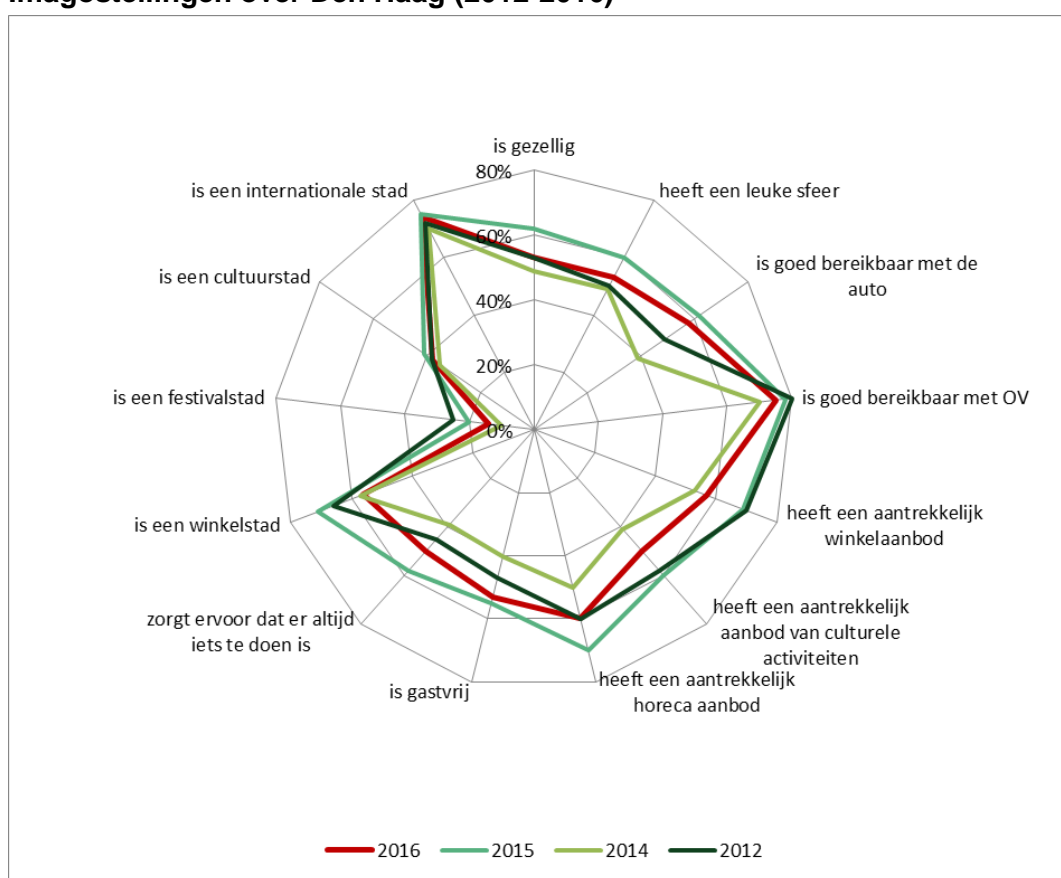
Figuur 6.4 beeld dat men heeft van Den Haag

Bron: Consumentenonderzoek Den Haag 2016, Samr

Onderzoeksbureau Blauw Research heeft een aantal imagostellingen voorgelegd aan de Nederlandse bevolking. Recentere onderzoeken worden in de volgende versie van dit rapport toegevoegd.

Figuur 6.5 Imagostellingen over Den Haag (2012-2016)

Bron: Imago onderzoeken Den Haag, Scheveningen en Kijkduin, Blauw Research, bewerking PSO

In dit onderzoek scoort Den Haag hoger op de verschillende stellingen wanneer men de stad dit jaar of in het verleden bezocht heeft. Wanneer men de stad nooit bezocht heeft zijn de scores op de stellingen lager.

In de afgelopen vier jaar is men over de meeste stellingen over Den Haag minder positief gaan denken.

De waardering van de bereikbaarheid ondersteunt de uitkomsten die in hoofdstuk twee worden weergegeven. In dit hoofdstuk wordt op het imago van de bereikbaarheid niet verder ingegaan.

In vergelijking met andere steden staat Den Haag op de derde plek als overwogen stad voor een dagje weg. Hiermee houdt de stad haar plek in de top 3. Wanneer het gaat om de voorkeur voor een stad voor een dagje weg, staat Den Haag wederom op de derde plaats. Echter, voor zowel het overwegen als de voorkeur is de marge tussen Den Haag en de nummer vier, vijf en zes zeer klein geworden¹⁶.

In vergelijking met een aantal andere toeristische steden wordt Den Haag minder dan gemiddeld gezien als een stad die gezellig is en een leuke sfeer heeft, terwijl dit twee belangrijke punten zijn bij de beslissing tot het bezoeken van een stad. Ook winkelaanbod, horeca-aanbod en cultuurstad zijn minder dan gemiddeld terwijl dit belangrijke pull-factoren zijn voor potentiële bezoekers van Den Haag en daarmee ook van de binnenstad.

Ter relativering merken we op dat ander onderzoek ook andere uitkomsten geeft. Zo laat het Consumentenonderzoek zien dat ca. 24% van de respondenten Den Haag wel 'gezellig' noemt. Den Haag wordt als winkelstad aanbevolen door vooral inwoners van Amsterdam en Utrecht (minder door Rotterdammers). Voor culturele activiteiten en evenementen wordt Den Haag vooral door Utrechters aanbevolen.

De bekendheid van Den Haag bij de rest van Nederland is iets toegenomen

In het Smartagent/Samr onderzoek is gevraagd in hoeverre Nederlanders bekend zijn met Den Haag. In 2012 gaf 19% van de Nederlandse bevolking aan dat zij Den Haag 'goed' of 'zeer goed' kenden. In 2016 was dit iets toegenomen naar 20%. Op afstand tot ongeveer een uur reizen van Den Haag was de bekendheid met Den Haag veel groter. Daar kende in 2012 40% van de bevolking Den Haag 'goed' of 'zeer goed', en in 2016 was dat 42%.

6.3 WAARDERING

Den Haag steeds beter gewaardeerd

Verschillende aspecten van de binnenstad worden jaarlijks gewaardeerd door de Haagse inwoners middels het Stadspanel of in de Stadsenquête. Hieronder volgt een overzicht van de gegeven rapportcijfers. Duidelijk is dat na een aantal jaren van opbrekingen, verbouwingen en ander consumentenongemak, de binnenstad als geheel weer goed gewaardeerd wordt (met een 7,2).

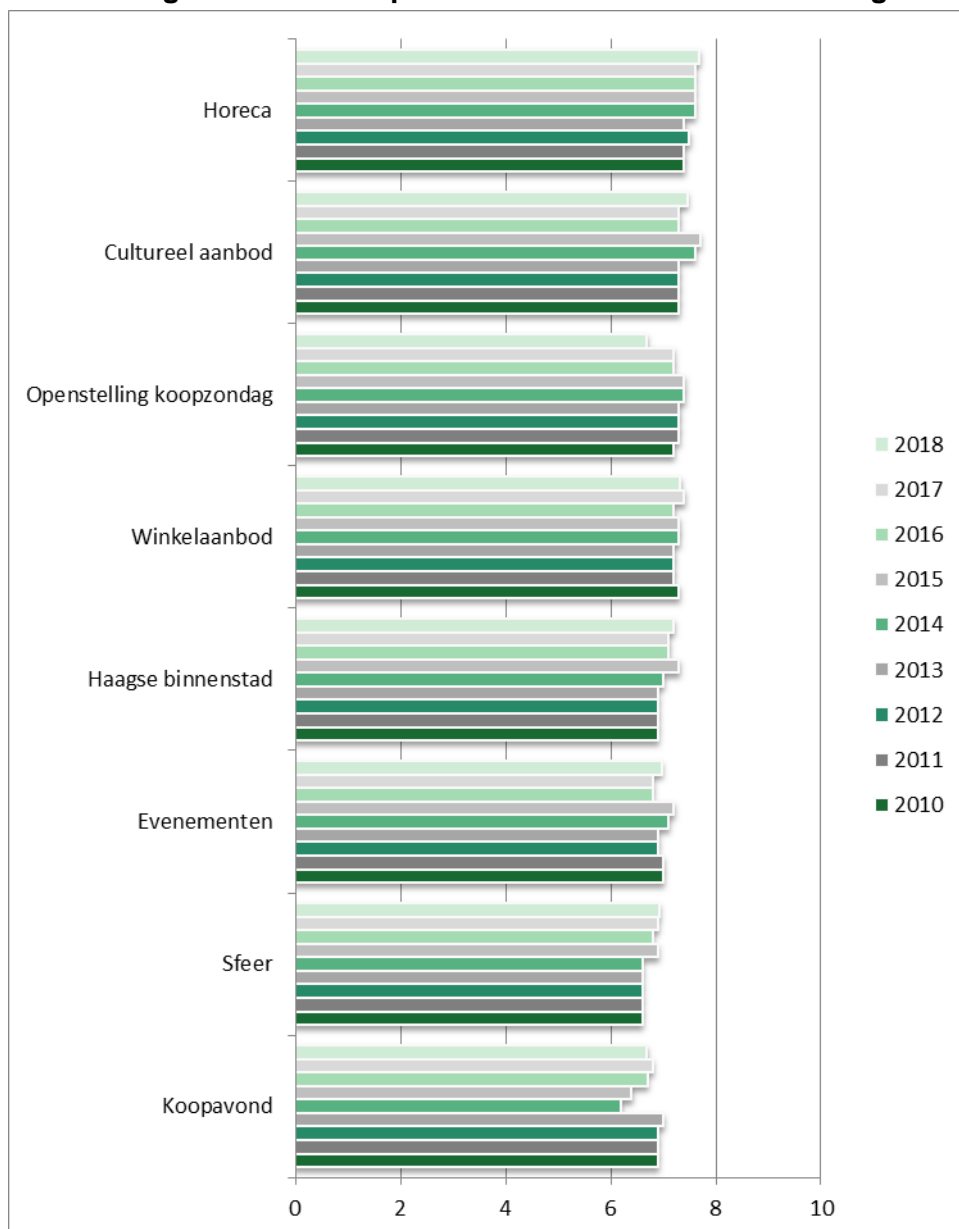
Van de aspecten waarnaar gevraagd is worden vooral de horeca en het cultureel aanbod positief gewaardeerd. Ook winkelaanbod wordt hoog gewaardeerd.

Ten opzichte van 2010 is de waardering gestegen voor bijna alle onderdelen. De waardering is minder geworden voor de koopavond en de koopzondag.

---

¹⁶ Den Haag in beeld, imago onderzoek Blauw, 2016

Figuur 6.6 Beoordeling van diverse aspecten van de binnenstad door Hagenaars

Bron: Stadsenquête, Stadspanel, gemeente Den Haag

Uit het Koopstromenonderzoek, waarbij ook inwoners van elders zijn betrokken, blijkt dat de waardering voor de Haagse binnenstad ook daar is toegenomen en dat de waardering van bezoekers van buiten wat hoger is dan die van Hagenaars.

Inwoners van buiten Den Haag geven een iets lager cijfer naarmate zij verder weg wonen. Maar zelfs inwoners die meer dan een uur reizen van Den Haag wonen geven nog een 6,5 voor Den Haag tegen een 7,6 door Hagenaars en een 6,9 door inwoners van de regio¹⁷.

Binnenkort komen de uitkomsten van het Koopstromenonderzoek 2018 beschikbaar.

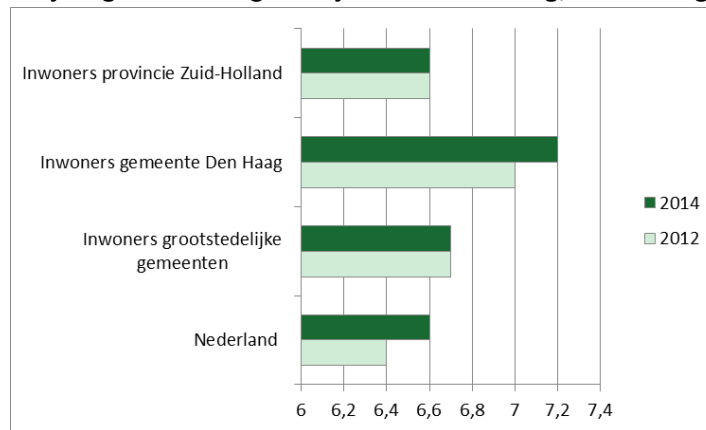
¹⁷ Consumentenonderzoek Den Haag 2016, Samr

Gastvrij

Den Haag wil graag een gastvrije stad zijn waar bezoekers zich prettig voelen en goed behandeld worden. Hoewel dit onderwerp oorspronkelijk niet is meegenomen als aspect in deze monitor hebben we daar toch enige informatie over. De informatie is al wat ouder maar er wordt hier toch een onderdeel opgenomen over gastvrijheid.

Op verschillende fronten wordt daar aandacht aan besteed. Zowel in 2012 als in 2014 heeft Motivaction gevraagd naar de gastvrijheidsbeleving van bezoekers aan Den Haag. Den Haag scoorde daarop met een ruime voldoende.

Welk cijfer geeft u aan gastvrijheid in Den Haag, naar doelgroep

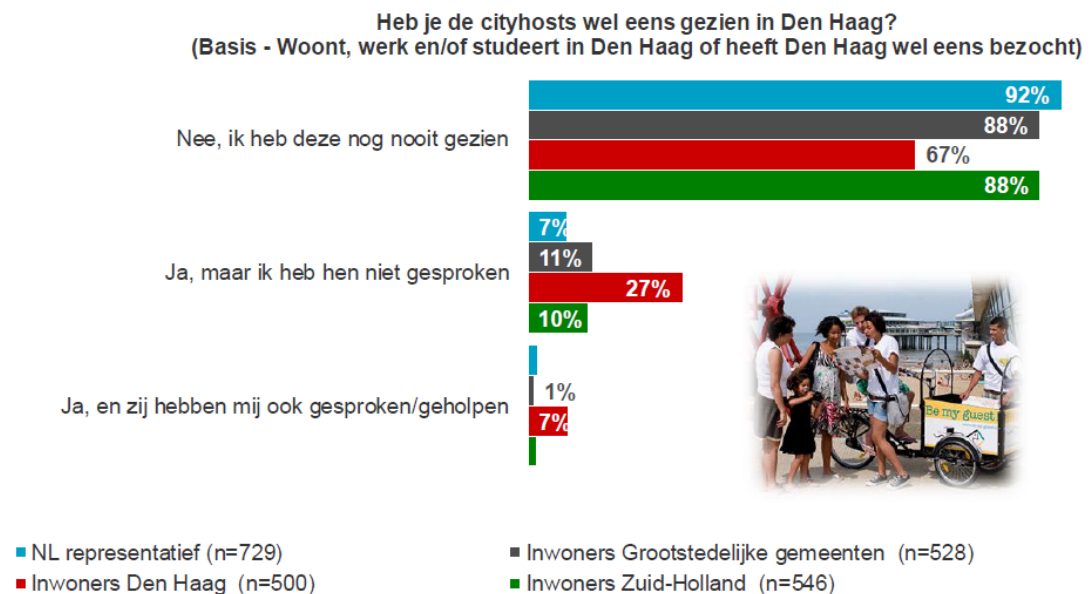
Bron: Imago-onderzoek Den Haag 2014, Motivaction

Het rapportcijfer dat door de bezoekers werd gegeven aan Den Haag is van een 6,4 naar een 6,6 gestegen. Ook Hagenaars waren meer tevreden over de gastvrijheid in hun eigen stad. Bij de andere doelgroepen was geen verbetering zichtbaar.

In het Consumentenonderzoek van 2016 (Samr) werd 'gastvrij' door ca. 10% van de respondenten genoemd bij de geholpen associaties.

City Hosts

In 2016 werden op 55 dagen City Hosts ingezet in de stad. In de binnenstad was dat o.a. bij The life I live, Haags cultuurweekend en Prinsjesdag. Zij ontvangen bezoekers en helpen hen op weg in de stad. Toch wordt hun aanwezigheid door een ruime meerderheid van de bezoekers van Den Haag vrijwel niet opgemerkt. Wel is het aantal Nederlanders dat de City Hosts wel eens heeft gezien gestegen van 3% naar 8% sinds 2014. Onder Hagenaars is deze groei nog veel groter (van 17% naar 33%).

Bron: Imago-onderzoek Den Haag 2016, Motivaction

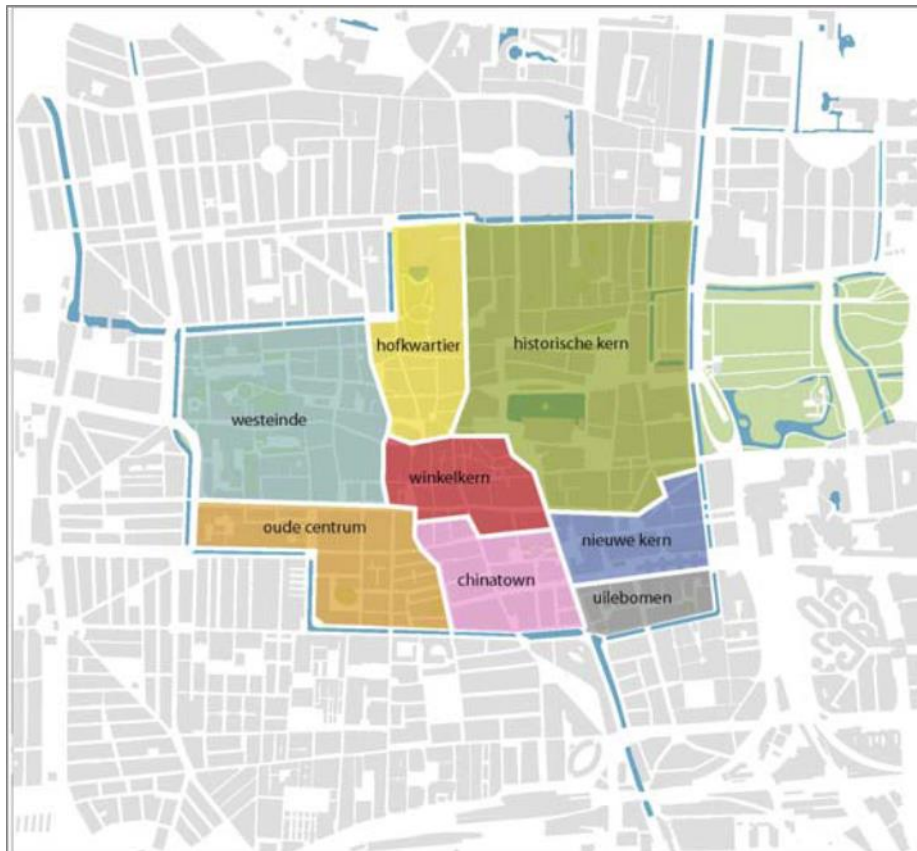
6.4 SFEERGEBIEDEN

Winkelkern, Historische Kern en Hofkwartier best bekend

De Haagse binnenstad kent acht verschillende sfeergebieden, elk met een eigen functie, sfeer en uitstraling. Deze sferen zijn op een natuurlijke manier gevormd en moeten duidelijk herkenbaar zijn voor de bezoeker. In het midden ligt de Winkelkern, een compact gebied. De andere sferen liggen er omheen. In de volgende figuur worden de acht sfeergebieden aangegeven.

De verschillende sfeergebieden komen (gedeeltelijk) overeen met de belangrijkste associaties die mensen hebben met Den Haag.

Figuur 6.7 De sfeergebieden in de Haagse binnenstad

Bron: Bureau Binnenstad

Winkelkern

Het gebied Winkelkern is zoals de naam al aangeeft het kernwinkelgebied. Dit is het winkeldeel rond de Spuistraat en Grote Marktstraat. Hier is plaats voor internationale winkelketens en grote warenhuizen.

Historische Kern

In de Historische Kern komen vooral het cultureel aanbod en de horeca aan bod. Hier is ook een deel van het historisch erfgoed gevestigd in de vorm van het Binnenhof. Ook het Mauritshuis is hier gevestigd. In dit gebied worden plannen ontwikkeld voor een verdere uitbouw van de museumfunctie in het gebied (Museumkwartier).

Hofkwartier

Het koninklijke karakter is vooral zichtbaar in het Hofkwartier met Paleis Noordeinde en de paleistuinen. Ook kenmerkt dit gedeelte zich door sfeervolle straatjes met bijzondere winkels, cafés en restaurants.

Nieuwe Kern

De Nieuwe Kern kenmerkt zich vooral door de hoogstedelijke bebouwing en vervult een functie als zakencentrum met het Stadhuis en de vele ministeries. Dit gebied vormt de verbinding tussen het Centraal Station en de binnenstad met de Turfmarkt

als hoofdroute van het station naar de binnenstad en kent een groeiend horeca-aanbod (Wijnhaven, verbouw Ministerie Rijnstraat).

Chinatown

Door de ontwikkeling van het Rabbijn Maarsenplein met oriëntaals georiënteerde horeca, de bouw van twee Chinese poorten in de Wagenstraat en een Chinees handelscentrum op de Gedempte Burgwal is het Aziatische karakter van dit gebied verder versterkt. Dit gebied wordt omsloten door Paviljoensgracht, Bierkade, Kranestraat, Bezemstraat en Gedempte Gracht en is vanaf Station Hollands Spoor dé entree naar de binnenstad.

Oude Centrum

Het Oude Centrum kent vele hofjes, industriële gebouwen en een rijke historie met beroemde schrijvers en schilders. In dit gebied is een mix van detailhandel, dienstverlening, wonen, horeca en culturele voorzieningen te vinden.

Westeinde

Het Westeinde is de oude invalsweg vanuit Loosduinen naar de binnenstad. Het gebied Westeinde is voor het overgrote deel naoorlogs, met tal van verschillende bouwstijlen. De gracht was hier destijds nogal ruim om de binnenstad getrokken, waardoor het lange tijd onbebouwd bleef. De samenhang is nu ver te zoeken. Maar de ligging maakt het tot een bijzonder stuk binnenstad, waar het nog betaalbaar wonen en ondernemen is. Kenmerkend voor dit gebied is het Haaglanden Medisch Centrum, locatie Westeinde.

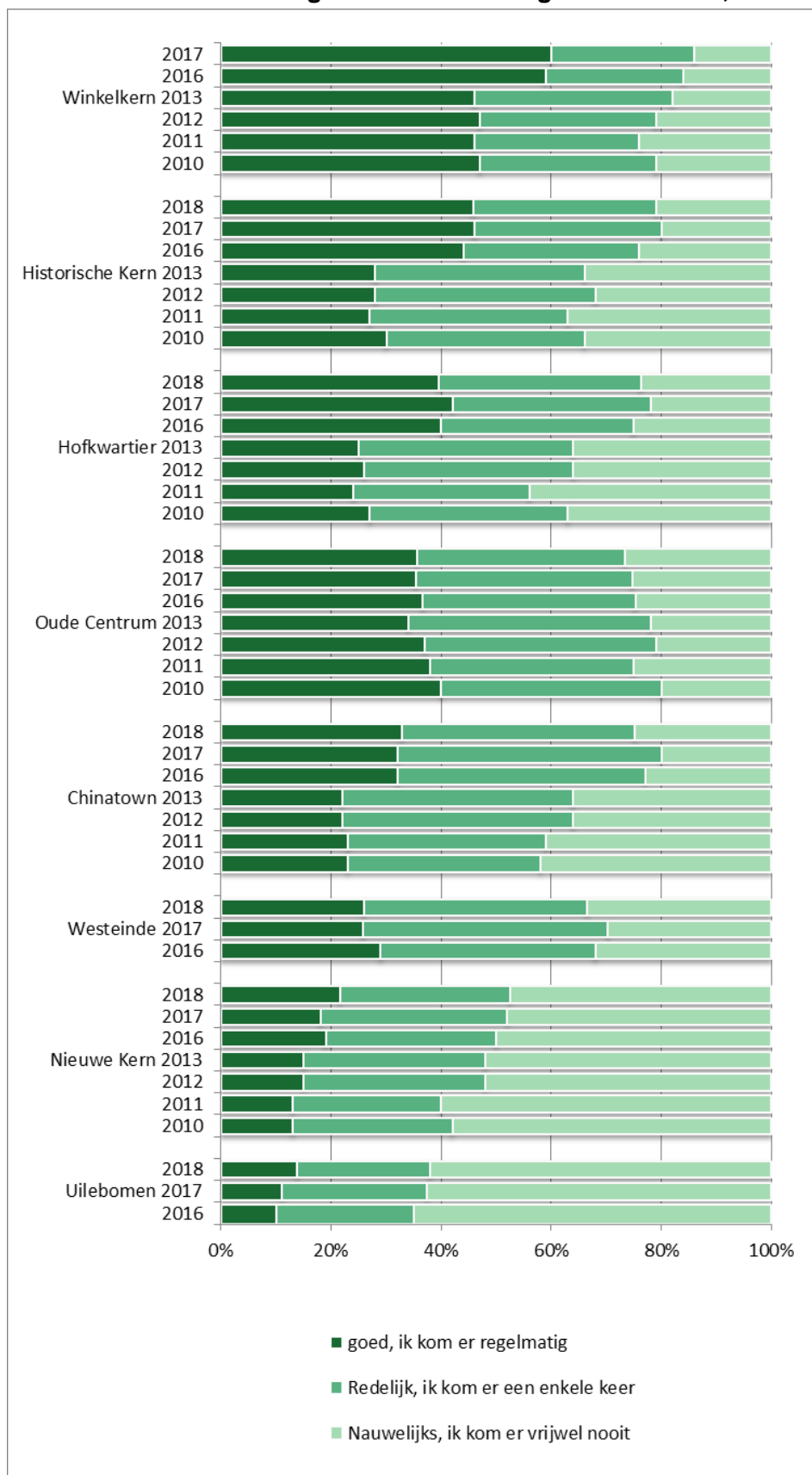
Uilebomen

Uilebomen tenslotte is vooral een binnenstedelijk woongebied dat in de binnenstad ligt maar in veel opzichten sterk aansluit bij de Rivierenbuurt.

Voor de verschillende sfeergebieden is aan de inwoners van Den Haag gevraagd of zij deze herkennen. Over de twee woongebieden (Westeinde en Uilebomen) is vanaf 2016 gevraagd of zij herkend worden.

Met name de Winkelkern, Historische Kern en het Hofkwartier worden door de Hagenaars herkend en bezocht.

Figuur 6.8 Bekendheid met de sfeergebieden in de Haagse binnenstad, door Hagenaars

Bron: Stadsenquête, Stadspanel, gemeente Den Haag

BIJLAGE TELMETHODEN

Verbeterde telmethode

Tot 2009 werd gebruik gemaakt van cordontellingen waarbij een cordon werd getrokken rond een gebied. Vervolgens werd iedereen die dit gebied verliet geteld. Deze cordontellingen werden vier keer per jaar uitgevoerd zodat ook seizoensinvloeden werden meegenomen. Tijdens een telling werd op vier dagen (donderdag t/m zondag) geteld.

De volcontinu-tellingen op basis van wifi-signalen tellen 24/7 het aantal passanten. Daarmee zijn deze een grote verbetering ten opzichte van de handmatige cordontellingen. Immers, de tellingen uit het verleden waren gebaseerd op het handmatig tellen van passanten gedurende een zeer beperkt aantal perioden en tijdens enkele dagen in het jaar. Hierbij werd er zes minuten geteld bij een telpunt. Daarna ging de teller naar een volgend telpunt om zes minuten te tellen. Deze uitkomsten werden opgehoogd tot uren, dagaantallen, weekaantallen en jaaraantallen. Hierbij kon toeval niet worden uitgesloten. Doordat de getelde passanten werden opgehoogd was er sprake van een ruime marge rondom het jaartotaal. Met de kennis die we nu hebben op basis van de volcontinu-tellingen gaan we er van uit dat de bezoekaantallen uit het verleden te hoog uitvielen.

Andere telmethode, andere uitkomsten

De volcontinu-tellingen op basis van wifi-signalen vinden vooral plaats in het kernwinkelgebied in de binnenstad, in Scheveningen en in het winkelcentrum van Kijkduin. Daarmee wijkt zowel de telmethode als het gebied af van de cordontellingen die in het verleden werden gehouden. Door de continue telmethode is de kans op toevallig hoge of lage uitkomsten nihil. Daar staat tegenover dat het telgebied kleiner is dan in het verleden gebruikelijk was doordat de telpunten vooral binnen het gebied liggen en niet zo zeer rondom een gebied. Voor de getelde gebieden kunnen we aangeven wat de totaal getelde bezoeken zijn. Vermoedelijk is dit een ondertelling van het werkelijke aantal bezoeken. Naarmate er minder telpunten in een gebied geplaatst zijn zal de ondertelling groter zijn omdat de kans dat het wifi-signaal wordt opgevangen dan kleiner is. Dit is met name het geval in Kijkduin. Ook in Scheveningen zal sprake zijn van een ondertelling hoewel daar in de laatste maanden van 2017 veel extra telpunten zijn geïnstalleerd. Het totaal aantal bezoeken aan de hele stad kunnen met deze methode niet geteld worden. Hiervoor zijn ook telpunten buiten de nu getelde toeristische gebieden nodig.

De getelde bezoekaantallen in de toeristische gebieden vormen derhalve de ondergrens voor het daadwerkelijke aantal bezoeken. Voor het totaal aantal bezoeken aan Den Haag maken we gebruik van de uitkomsten uit het Consumentenonderzoek van 2016. Dit onderzoek is gehouden op basis van enquêtes waardoor de uitkomst een veel grotere onzekerheidsfactor laten zien. Het Consumentenonderzoek wordt één keer per 4 à 5 jaar gehouden.

